

یادی ۶۳ ساڵهی دامه‌زراندنی
دهوله‌تی ئیسرائیل پیروزی بیت

پێگهی کورد
له‌ رۆژهه‌لاتی
ناوه‌راستی نویدا

No: 21 Mey 2011

ئیسرائیل – کورد

له‌ دوا‌ی سووریا
شه‌قام له‌ ئێرانیش ده‌کولێت

ئیسرائیل و میسر له‌ جه‌نگی خۆئاوه‌یه‌وه‌ بۆ دوو هاو‌په‌یمانی ستراتیژی
کاریگه‌ری ناوچه‌که‌ له‌سه‌ر ئێران یا ئێران له‌سه‌ر ناوچه‌که‌!

مانگنامه یه کی سیاسی گشتیه
گرینگی به په یوهندی
کورد و ئیسرائیل ده دات

خاوه ن ئیمتیا: داود باغستانی
سهرنوسهر: مه ولود ئافه ند

بۆ په یوهندی:

www.israelkurd.com
info@israelkurd.com
israelkurd@gmail.com

+964 750 405 2788

په یوهندییه کان له ریگه ی
سهرنوسهره وه ده بن

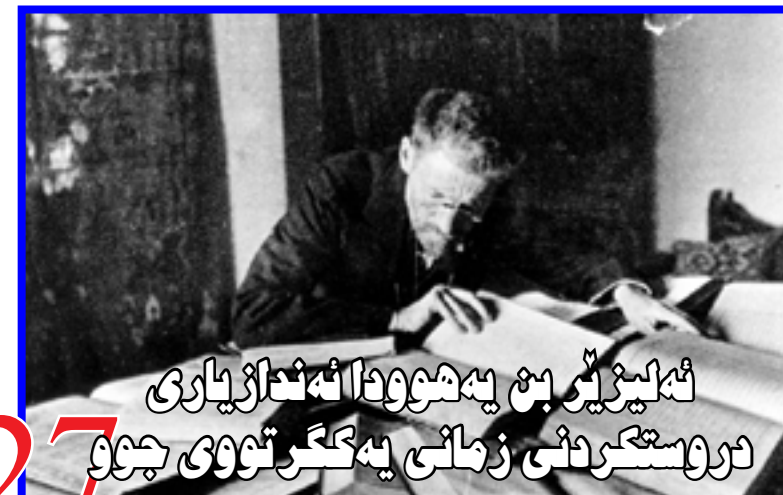
به رپرسی نووسینگه ی ئورشه لیم:

ئیلان ئیسرائیل

TeleFax: 00972-2624-0850

Email: ilan1772@gmail.com

web: www.israelkurd.com

27

ئەلێزیر بن یەهوذا ئەندازیاری
دروستکردنی زمانی یەگرتووی جوو

30

نەوت له رۆژهه لاتی ناوه راست
دوژنی دیموکراسی و پشتیوانی دیکتاتۆره کان

34

کۆمکۆژیا جوهیان و قهره جان ل ئەوروپا دنا فه را
سالی ١٩٣٣-١٩٤٥ ی پ ده ستیخ ئالمانا (نازی)

دواى رووخانى سووریا

په یامی ئیسرائیل-کورد

سهرنوسهر

مه ولود ئافه ند

سالانیکی زۆره پێشبینی ئاشووبیکی گه وره له ناوچه ی رۆژهه لاتی ناوه راست و به تایبەت له و ولاتانه ی که به هه موو پێوه ریک دوور له بنه ماکانی دیموکراسییه ت سیسته می حوکمرانی به رێوه ده بن، ده کرا. به شیکی ئەو گۆرانکارییه نه ی ئیستاش به ته واکه ری پرۆژه ناته واکه ی رۆژهه لاتی ناوه راستی گه وره هه ژمار ده کریت که ئەمریکا له رۆژهه لاتی ناوه راستدا سه رکێشی ده کات و به رنامه و پرۆژه ی بۆ داده ریژی، ئەوه ی که له و رووخان و گۆرانکارییه نا دا گرینگی تایبه تی هه یه، مه سه له ی ئێران و سووریا له ناوچه که دایه که هه ر گۆرانکارییه ک له و دوو ولاته دا ده توانی کاریگه ری له سه ر ته وای ناوچه که و جیگر بوونی سه قامگیری و ئاشتی له رۆژهه لاتی ناوه راستدا هه بییت.

تانگ و ریفۆرم:

دوا ی کۆتایی سیسته می به عس له عێراق، یه کێک له ترسناکترین سیسته مه کانی هاو شپۆه ی، ده سه لاتی به عس له سووریا بوو، دوا ی ئەو هه موو ساله، به شار ئەسه د سه رۆکی سووریا ده ستی به ریفۆرم کرد بۆ باشتکردنی دۆخی ژیا نی هاو ولاتیان، هه لگرنتی یاسای ره وشى ئاساسی، پێدانی ره گه زنامه ی سووریا به کورده بێ ناسنامه کان که سالانیکی زۆره له سووریا له مافی هاو ولاتی بوون بیه ش کرابوون و کۆمه لێک گۆرانکاری تر، نه یوانی ئاگرى نا په زایه تییه کانی جه ماوه ر سارد بکاته وه و به پێچه وانه وه گه لی سووریا ئیستا به هه موو پێکهاته کانی وه له سه ر شه قامه و دروشمی بڕوخێ دووباره ده که نه وه .

به لām ئەو پرسیا ره ی زیاتر بووه ته جێی گفتو گو کردن، ئەو هه ولدانه ی سه رۆکی سووریا بوون به هه لوه شانده وه ی کابینه ی حکومه ت و دروستکردنی کابینه ی نۆی بۆ باشتکردن و ده رباز بوون له م قه یرانه ناله باره ی ولات، که چی ماوه یه کی زۆر که م دوا ی راگه یاندنی پرۆژه ی گۆرانکاری له کابینه ی حکومه ت هه زه کانی ئەمنی و سه ربازی سووریا شه قام و شاره کانیان داگیر کرد و به توندترین شپۆه و به به کاره ینانی چه کی قورس رووبه پووی خۆپێشانده ران بوونه وه، ئەوه ش ئەزمونیکی تالی رابردووی سه رکوتی خۆپێشانده رانی له میژووی ئەو

ئاستاش سووریا که وتوو ته ناو پێقا ژۆی رووخان و گه لی سووریا به شپۆه یه کی به رفراوان له دژی ده سه لاتی سه مکاری به عس ده ستیان به خۆپێشاندان کردووه که نزیکه ی په نجا ساله زۆر نادیموکراتیا نه له ژێر ئەو ده سه لاته دا ده چه وسپنه وه، حکومه تی سووریا ته وای هه ولی خۆی بۆ کۆتاییه یان به خۆپێشاندان و نا په زایی ولاته که ی گرتوو ته وه به ر و له و چوارچێوه یه يشدا، ده ستی به ده ستگیرکردنی هاو ولاتیان، سووکایه تیکردن، کوشتنی به کۆمه ل و به تیۆریستساندنی داواکارییه ره واکانی هاو ولاتیان بۆ ئازادی و دیموکراسی و کۆتاییه یان به سیسته می دیکتاتۆرییه تی به عس کردووه . هه ر له سه رته یی پرۆسه ی خۆپێشاندانه کانه وه چاوه پوان ده کرا که حکومه ته که ی به شار ئەسه د بۆ سه رکوتکردنی داواکارییه کانی هاو ولاتیانی خۆی به هه موو شپۆه یه ک هه ز به کار ده یینی، چۆن ئەو سیسته مه ده ستیکی بالای له کپکردنی ده نگی هاو ولاتیانی خۆی هه یه، ژماره ی کوژراو و برینداره کان به پێی راپۆرته کانی رێکخراوی مافی مرۆف له و ماوه یه دا زیاتر له هه زار که س ده بییت و ئەوه ش سه ره پای ئەوه ی که حکومه تی سووریا هاو شپۆه ی ئێران له کاتی ته قینه وه ی قه یرانه ناو خۆییه کانی له یه که م هه نگا ودا ریگری له کانه له کانی راگه یاندن ده که ن بۆ گۆستنه وه ی روودا وه کان.

هه موو سه ره مانگیک گۆقاری ئیسرائیل-کورد له سه ر مألپه ر بخوینه وه

ستراتیژی نەتەوہ یی ئیسرائیل دوای
سەرکەوتنی شۆرشى ئىسلامى ئىران

ولادتدا دووبارە كېرەتتە كەلگەن سووریا ۋە كۆمەلگەلى جېھانى بە تەۋاۋى نىگران كېرەتتە، بەتايىپەتتە بۇ ئەمرىكا لەۋ چەند سالەلى دىۋايدا زۆر ھەۋلى دا كە پەيوەندىيەكانى خۇى لەگەل سووریا ئاساسىي بىكەتتە، چۇن بۇ ئەمرىكا ئەۋ راستىيە بەدىار كەتتەۋى كە لە دىۋا بەشار ئەسەد، سەرۋكى ئىستەي سووریا ھېچ ئەلتەرناتىۋىكى تىرى نەبوۋ. بەكارھىنانى توندوتىژى لە لايەن حىكۇمەتتى سوورىيە دژ بە ھاۋلايتان، ئەۋە پېشان دەدات كە ماۋە دەستەلاتى (بەشار ئەسەد) لە كۇتايى نىزىك بوۋەتتە. گەلى سووریا سالانىكى زۆرە ھاۋشۋەى گەلانى ئىران لەژىر دەستەلاتىكى نادىمۇكراتدا دەژىن و لە ھەموو روىيەكەۋە لە ئازادىيەكانى ئەۋ سەردەمەى بېشەش كرەۋن، دارمانى ئابۋورى و كېتەشە ھەژارى و بىكارىي گەنجان و مۆتۈپۈكرەندى ھەموو كايەكانى ژيان لە لايەن دەستەلات، چەند فاكىتەرى سەرەكى بوۋن لە دروستكرەندى تۆفانى نازەزايەتتەيەكانى رۆژھەلاتى ناۋەراست لەۋ ماۋەيەدا.

کاریگری روخانی سووریا له ناوچه که دا:

سورویا له ناوچه کدا د پښه یوکی ستراتیژی گرینگی له رووی پټکوهه گریدنای
نئران و لوبنان و ریڅخراوه کانی دژۍ ناشتی له گهل ئیسرائیل هیه . تیکچوونی
باروونځی سورویا، کاریگری و قورسایۍ تاییه تی له سره گوانکاری نه خشی
نویۍ روزه لاتۍ ناوه پاست دهیت به تاییه تی گریدراوی پرسی تاران و په یوه ندی
و هاوکاری ئیران بۆ ریڅخراوه تیروړیستییه کانی وهک هه ماس و حیزبوللا که
له ماوه ی تمه نهی کوماری ئیسلامی به هه موو شیوه یهک پالیشتی له گروهه
تیروړیستییه کانی ناوچه که کردووه، رووخانی سورویای هاوپه یمان و دؤستی
وهفادار له ناوچه کدا، زیارتر کاریگری له سره گوشه گیرکردنی ئیران دهی و پیش
هه موو شنتیک، زهره یه کی قورس له ئیران ددهات. حکومه تی ئیران له شپنولی
راپه پینه کانی ئه م چند مانگی رابردودا له ولاتان توقاوه . هه ر دیکتاتوریک
به دهستی پولایینی جه موهر دپروخخت، دهسه لاندرا نی ئیران په نا ده به نه بهر
کوشتری نه یاران و نازلوه نانه وه له دهره وهی سنوره کانی خو یان .

گوشاره‌کانی ئەمەریکا و کۆمەڵگای نۆڤدەوڵەتیش لەسەر سووریا زیادی کردوووە و ئەمەریکا لە تازەترین هەنگاودا، ژمارەیک لە بەرپرسیانی ئەو وڵاتەیی خستە ناو لیستی رەشەو، رەنگە بۆ ئەمەریکا لەو قوناغەدا کەمیک دژوار بێت هاوئێوەی لیبیا بێرێر لەسەر سووریا بدات، بەلام ئەمەریکا ئەمڕۆ لە جیهاندا داکۆکی لە ناشتی و مافی مۆرف دەکات و ئەوێ ئێستایە لە سووریا روو دەات، بە هەموو پێوەریک لەگەڵ بنەماکانی مافی مۆرف یک ناگرتیتو، بەلام ئەو پرسیاری کە لێرەدا دەبێ وەلامی بدەینەو، ئەوێ کە ئایا ئەمەریکا هەمان سیناریۆی عێراق بۆ سووریا دووبارە دەکاتو؟ بێگومان لەو ساتەوختەدا رۆژی ئەمەریکا و سیاسەتی ئەمەریکا لە بەرامبەر سووریا زیاتر وەک تەمەشچایی وەدیاردەکەو، ئەوێش لەبەر ئەوێ کە ئەمەریکا چاوەڕێ دەکات گەلی سووریا بۆ خۆیان کۆتایی بە دەسەلاتی بەشار ئەسەد بهێنن، بۆیە ئەو هەوڵاتە ئەمەریکا لە دژی سووریا تەنیا بە گەمارۆ خستە سەر ژمارەیک کەسیانەتی کۆتاییی پێ هاتو کە ئەوێش زۆر کەمە و دەبێ ئەمەریکا لەو زیاتر بازەنی پەيوەندییەکان لە رێگەی کۆدەنگیی وڵاتانی عەرەبی و ئەوروپا لەسەر سووریا تەنگت بکاتو.

رهنگه به دیوکی ترده به شار ئه سه د له دوی حافز ئه سه دی باوکی، هیچ کات نه چووته ناو به ره دی دژ ئه مریکا و شه ری ئه مریکای نه کردوو و له دوی واژکردنی په یماننامه ی ئاشتی دوی شه ری ۱۹۷۳ له نیاو ئیسرا ئیل و سووریدا،

تۆرۈمەفادار بۇدە بە رېڭكەۋىتىنى ئاشتى ۋە لە ماۋەى ئەۋ سالانەشدا، ھېچ گىزىپكە لە نىۋان ئىسرائىل ۋە سوۋىدا لەسەر بەرزايەكانى جۇلان روى نەداۋە ۋە ئەۋەش بۇ ئەمىركاى ھەۋپەيمانى ستراتىژىكى ئىسرائىل تۆر گرىنگە، بۆيە ئەمىركا ۋە ئىسرائىل تۆر بەۋەردى چاۋدېرى ئەۋ رەۋەشى ئىستاي سوۋىدا دەكەن ۋە ترسيان لە روخانى ھكۈمەتكەى ئەسەد ھەيە، چۈن ديار نىيە دۋاى روخانى دەسەلاتى ئەسەد، چارەنۋوسى پەيماننامەى ئاشتى چى بەسەر دېت ۋە ئايا دوۋبارە شەپ دەست پى دەكاتەۋە بۇ گەپاندەۋەى بەرزايەكانى جۇلان بۇ سەر خاكى سوۋىدا . ھەرچەندە سوۋىدا ئەزموونى مەيدانى شەپى لەگەل ئىسرائىلدا تاقى كەردەۋە ۋە لەۋ مەيدانەشدا تۈۋشى تېڭىشكانى گەۋرە بوۋ، بەلام ھاۋكات تۈانى بەرەيەكى گەۋرە بۇ ۋلاتانى نەيارى ئىسرائىل دروست بكات ۋە لە ھەموو رويەكەۋە پرچەكەيان بكات، ئىزان يەكېك لەۋ ۋلاتانە بوۋ كە تۈانى لەۋ فەزايەدا ھەزموونى خۇى زىاد بكات ۋە لە رېگەى رېخراۋى تېرۋىستى حىزىۋوللاۋە مەرەمە سىياسىيەكانى خۇى پېش بخت. بۆيە ئەۋ دۇخەى ئىستاي سوۋىدا پېش ھەموو شتىك، ئىزانى تۈۋشى نانۋىدى كەردەۋە ۋە ئىزان ھېچ كات چاۋەپۋانى ئەۋى نەدەكەرد سوۋىدا بەۋە شىۋەيە بگەۋىتە ناۋ ھەلەيەكى گەۋرەۋە بۇ سەركۈتەردنى خۇپىشانەدان، لە لاىكە ترەۋە ناردنى ھىزى سۈپاى قودس بۇ ھاۋكارىي سوۋىدا ھاۋپەيمانى، تۆر زوۋ دەستى ئىزانى ئاشكەرا كەد كە لە روخانى سوۋىدا ترسى ھەيە . ئەزموونى خۇپىشانەدانەكانى ئەم دوۋايىيە، ئەۋەمان بۇ روۋن دەكاتەۋە كە ھېچ ھىزىك نانۋانى لەبەرەمبەر دەنگى نارازىي شەقامدا بەرخۇدان بكات، رەنگە خۇپىشانەدانەكان ماۋەيەكى دەريژ بىخايەنن، بۇ نمۈۋە ئەۋەى ئىستە لە لىبىيا ھەيە، بەلام لە شۈپىتىك كە ئەۋ ھەموو مۇۋفە بېتە كۈۋشتن، ھەلبۇزاردەۋەى قەزافى ۋەك سەركۇ كۇمار شىتىكى مەحالە ۋە ئەۋە بۇ سوۋىداش بەھەمان شىۋە دەپىت . بەلام ئەۋ شەپۇلە ئىستاش ھەر بەردەۋامە ۋە لە سوۋىدا لەنگەرى گىرۋە . سوۋىدا ۋە ئىزان دوۋ ۋلاتن كە لە ئىستادا لە بەردەم ئەۋ شەپۇلەن ۋە بە ھەموو شىۋەيەكىش بەرەنگارى دەبنەۋە بۇ پاراستنى كۆلەكەكانى ئايدۇلۇزىاي (بەسىزم ۋە خومېنىزم). كۇمارى ئىسلامىي ئىزان ۋە بەرپىرسانى ئىزان بە تايىبەتى سەركۇ كۇمارى ئىزان مەحمۇد ئەحمەدى نەژاد تۆر بېياكانە لىدۋان دەدات ۋە لەسەر ھەمان سىياسەت ۋە بەرنامەى بەئەتۈمىكرىدى ئىزان بەردەۋامە، بىن ئەۋەى ھېچ ترسيان لە شەپۇلى گۇپانكارىيەكانى رۇژەلاتى ناۋەپاست ۋە روۋخانى سىستەمەكانى ھاۋشىۋەى خۇيان لەۋ ماۋەيدا ھەبىت، لە برى ترس ۋە ۋەرگىرتنى ئەزموون، لە يەكەم كاردانەۋەدا، ئەحمەدى نەژاد ھىزى شى كەد سەر ئىسرائىل ۋە ئەمىركا ۋە تاۋانبارى كەردن بەۋەى كە تا ئەۋ دوۋ ۋلاتە، لە ناۋچەى رۇژەلاتى ناۋەراستدا بىن، گەلانى ناۋچەكە ئاسايش ۋە ئارامى بەخۇيانەۋە ناپىنن . ھەرچەندە ئەنجىداى سىياسەتەكانى ئىزان لە بەرەمبەر ئەۋ گۇپانكارىيەكانى ئىستاي ناۋچەكەدا بە دوۋ ئاراستەى جىاۋازدا دەپۋات؛ يەكەميان ئىزان ترسى ھەيە لەۋەى كە نەتۈانت خەۋنەكانى خۇى كە بۇ دۋاپۇزى ناۋچەكە ھەيەتى پراكتىزە بكات، ئەۋۋىش لەبەر ئەۋ گۇپانكارىيەكانى كە لە دەسەلاتەكانى ھاۋشىۋەى خۇيدا دروست دەبن، ئەۋ فراۋانخۋازىيەى ئىزان لەناۋچە غەربىيەكاندا ھەيەتى، بەتايىبەتى كە لەھەۋلى دروستكرىدى (ھىلالى شىبە)دابە، ئەۋ ھەرىمەى كە ئىزان دەيەۋىت لە ھەرىكە لە تۈركىاي ئىستا، سوۋىدا، عىراق ۋە لوبنان دروستى بكات، بۇ خۇدى ۋلاتانى غەربى لە خۇدى ئىسرائىل خراپترە ۋە ھەموو ئاسايشى ۋلاتانى غەربى، بەتايىبەتى ۋلاتانى كەنداۋ دەخاتمە ترسىيەۋە، بۆيە ۋلاتە غەربىيەكان ھەرگىز رېگە بە ھەنگاۋىكى لەۋ جۆرە نادەن ۋە بە پالېشتى ئەمىركا، ئەۋروپا ۋە ئىسرائىل، ھەۋلى رېگەگىرنە لە ھەنگاۋىكى لەۋ شىۋەيە دەدەن .

پوخته:

هاتنه ئاراهى شوپى ئىسلامى له ئىزان و، بچراندنى په يوه ندييه كاني ولاته له گه ئيسرائيل له سالى (۱۹۷۸)، به شيوه يكي سروسى هوى گوزانكار يه كى بنه په تى له پانتايى ئاسايى ناوچى روژه لاتى هراست. به گشتى سياسته كاني كومارى ئىسلامى به رامبه ر به ئيسرائيل سواتر ستراتيژى ئاسايى نه ته ودى ئيسرائيل به رامبه ر به و سياسته تانه ناسه ده كړت.

ستراتیژی ئاسایشی نهته‌وه‌یی ئیسرائیل دوی سهرکه‌وتنی شوڤشی
 و له سهرده‌می حکومه‌تی محمه‌د ره‌زا شای په‌هله‌وی
 ئومرانی ئه‌و سهرده‌می وڵاتی ئێران، دوو وڵاتی هاوپه‌یمان له ناوچه‌ی

رۆژھەلاتی ناوەراست بوون، پەيوەندىيەكانى ئەم دوو وڵاتە لە سەر بنەماى هاوکارى ستراتیژىک بوو، ئەمەش بۆوە ھۆى دروست بوونی پانتایيەکی تايبەتى ئاسایش لە رۆژھەلاتی ناوەراست. ئیسرائیل لە لایەک لە رێگای هاوکارى لەگەڵ ئێران، توانیبوو گەمارۆکانى وڵاتانى عەرەبى تێپەڕێنێت و لە گۆشەگیرى ناوچەیی بێتە دەرەو و ژمارەیک بەرژەوندی ئابووری، لەلەوانەش ھاوردەکردنى نەوت لە ئێرانەو بۆ ھۆی مسۆگەر بکات. لەو ناوەندەدا ئێرانیش توانی لە رێگای هاوکارى لەگەڵ ئیسرائیل، رۆبەرى ھەرەشەکانى سۆفیەت و رادیکالیزمى عەرەبى بپێتەو. سەرەرای ئەوەش شای ئێران لە پەيوەندىيەكانى ئەو وڵاتە لەگەڵ ئیسرائیل گرینگی بە بوارەکانى ئابووری، سیاسى و ئاسایشى دەدا.

ئيسرائيل – كورد

واتايەكى ديكە دژايەتى ئىران بەرامبەر بە ئيسرائيل و بىروبۆچوونى كۆمارى ئىسلامى لە سەر بنەماى پىڧويستى ئەجامدانى چالاکى دژ بە ئيسرائيل تا لەناوچوونى، بووە ھۆى ئەوەى كە يەكئك لە دروشمە سەرەكییەكانى ئىسلامى لە ناوچەكە بېيژتە دژايەتى كردنى ئيسرائيل، بەوشپۆەيش لە رىڭاى رەتكردنەوہى بوونى ئيسرائيل و ئاراستەكردنى ئەو بابەتە كە بابەتى فەلەستين بابەتئىكى ئىسلامييه نەك عەرەبى، خوازىارى دروست بوونى بەرەيەك بۆ خەبات دژ بە ئيسرائيل بوون. لەو سەرەدەمەد ستراتيژى ئاسايشى نەتەوہيى ئيسرائيل لە سەر بنەماى تىڭدان و لەناوبردنى ئەو بەرە ئىسلامييه و پەيدا كردنى مەشروعىيەت بۆ خۆى بوو. بەستى گرئبەستى «كەمپ دئيفيد» لە سالى (١٩٧٩) لە نئوان ئيسرائيل و مىسر يەكئك لە نمونەكانى سەرەكى ئەو ستراتيژييه يە كە بەستئئئك بوو بۆ دروست بوونى پەيوەندى ئيسرائيل لەگەلّ ولّاتە عەرەبييهكان، ئەوەش لە كاتئكدّا بوو كە لە سالى (١٩٤٨) واتە لە كاتى دروست بوونى ولّاتى ئيسرائيل، ولّاتانى عەرەبى دانيان بەو ولّاتە دانەنابوو.

قوناغى دووہم: جەنگى ئىيران و عىراق تا پەسەندكردنى رىڭكەوتننامە (١٩٨١-١٩٨٩)، تايبەتمەندى سەرەكى سياسەتەكانى كۆمارى ئىسلامى ئيران دژ بە ئيسرائيل لەو سەرەدەمەدا برىتى بوو لە گرینگيدان و پالپىشتى كردن لە بزوتنەوەكانى بەرخودانى ئىسلامى دژ بە ئيسرائيل لە فەلەستين و لوبنان.

شۆپشى ئىسلامى لە ئىران بووە ھۆى نەمانى كئشەى بئى ناسنامەيى لە لە چوارچئوہى خەباتى دژە ئيسرائيلى فەلەستين و پەيدابوونى جوولّانەوہى بەرخودانى ئىسلامى فەلەستين و رىڭخراوى جيهادى ئىسلامى و حيزبۆللّاى لوبنان لە نمونەكانى ئەو دياردەيە بوو. ھەرەھا بىروبۆچوونە ئىسلامييهكان جىڭاى بىركردنەوە ناسيۆنالىستىيەكانيان گرتەوە و بەو شپۆەيە پەيدابوونى رىڭخستنەكانى «فەتخ» واىكرد كە بەرخودانەكانى دژە ئيسرائيلى بچئتە قوناغئىكى نوپۆە، سەرەپاى ئەوەش چالاكبيەكانى سەربازى ئيسرائيل لە سالى (١٩٨٠)، بووە ھۆى ئەوەى بەكارهئنانى بوارى سەربازى بېيژتە يەكئك لە ستراتيژييهكانى كۆمارى ئىسلامى بەرامبەر بە ئيسرائيل، ھەر چەندە ئەوە دواتر لە ئاكامى لئىكدانەوەكان كارى پئى نەكرا، بەلام ئەو بابەتە واىكرد كە ستراتيژى ئاسايشى نەتەوہيى ئيسرائيل لە سەر ئەو بنەمايە دابىژئريّت كە، ھەموو كاتئك ئامادەى بەرەنگاربوونەوە بەرامبەر بە ئىران بئت و ئەوەش بوو بە يەكئك لە سياسەتە سەرەكبيەكانى ئەو ولّاتە.

ئاراستەكردنى ئەو بابەتە كە بابەتى فەلەستين بابەتئىكى ئىسلامييه نەك عەرەبى، خوازىارى دروست بوونى بەرەيەك بۆ خەبات دژ بە ئيسرائيل بو

چالاكبيەكانى سەربازى ئيسرائيل لە سالى (١٩٨٠)، بووە ھۆى نەوہى بەكارهئنانى بوارى سەربازى بېيژتە يەكئك لە ستراتيژييهكانى كۆمارى ئىسلامى بەرامبەر بە ئيسرائيل

قوناغى سئپەم: سەردەمى بەشدارى بەرچاوى ئىران لە رووى سياسەتى دەرەوە (١٩٨٩-٢٠٠٦)

دواى پەسەندكردنى ئەو رىڭەوتننامەكانى ولّاتى ئىران لەگەل ولّاتانى ديكە، كۆمارى ئىسلامى ھەلّيدا لە رىڭاى گۆرآنكارى لە سياسەتى دەرەكى خۆى كار لە سەر كەم كردنەوہى ناكۆكيەكان بكات و لەگەلّ ولّاتان لە ئاستى نئودەولّتى گفتوگۆ بكات. پرنەسيبى ئەو سياسەتە لە سەر ئەو بنەمايەيە كە ئىران بە پئگەيەكى مئژووئى و ژئوپۆلۆتىكى ھەستيار و بوونى رابردوويەكى چەند ھەزار سالّەى شارستانىەتى، دەبئت وەك ئەكتەريئكى ناوچەيى و جيهانى، پئگەى مئژووئى خۆى بەدەست بئئئت.

سياسەتى كەمكردنەوہى ناكۆكيەكان لە رىڭاى گفتوگۆ و لئكتئگەيشتن، روانگەيەكى رئئالىستىيە و لە جيهانئىكى پړ لە ناكۆكى دەتوانئت ھۆكارئك بئت بۆ داابينكردنى بەرژەوەندييە نەتەوہييهكان لە ئاستەكانى جياوازى كلتورى و ئابورى. نايبّت ئەو راستىيەش لە بىر بكرئت كە ئەو سياسەتە لەو سەردەمەدا لە بوارى پەيوەندى ئىيران-ئيسرائيل ناچئتە قوناغى جئبەجئ بوونەوە و بەو شپۆەيش ئىران لە رىڭاى نوپۆە بەنبارى ئەوہيە گىروگرفت بۆ سياسەتە ئاسايشييهكانى ئيسرائيل دروست بكات. دواى ھاتنە سەر كارى حكومەتەكانى پارتى كرئكار لە ئيسرائيل، سياسەتى ئاسايشى نەتەوہيى ئيسرائيل بە شپۆەى نافەرمى لە سەر بنەماى پلانى «ئالۆن» (پئشنيار و گفتوگۆكانى ئاشتى بۆ گەپاندنەوہى ھەندئك لە ناوچەكانى داگىركراو بۆ دەسەلّتى عەرەبى و لە ھەمان كاتدا پارئزگارئيردن لە ھەندئك لەو ناوچانە كە بۆ داابينكردنى پئداويستىيەكانى ئيسرائيل جئڭاى بايەخن و گرئنگيەكى زۆريان ھەيە) بوو.

ئەو ستراتيژييه بۆ ئيسرائيل، چەند ئامانجئىكى سەرەكى لەخۆ دەگرئت:
*لەناوبردنى راپەرين وەك يەكئك لە كئشە سەرەكبيەكانى ئيسرائيل.
*كەمكردنەوہى بوودجەكانى سەربازى و جئبەجئ كردنى پرۆژە ئابورىيەكان.

*پەرەپئدانى ئابورىى ئيسرائيل لە رىڭاى دروستبوونى پەيوەندى لەگەلّ ولّاتانى رۆژھەلّاتى ناوہراست و بەدەست ھئتانى بازاري بەكاربەرى رۆژھەلّاتى ناوہراست.

*بەدەست ھئتانى وزە و ھئزى كارى ھەرزان لە ناوچەكە.

*چارەسەر كردنى كەم ئاوى لە ئيسرائيل.

*گۆشەگىركردنى ولّاتانى رادىكالى ئىسلامى، لەوانەش ئىران و لىبىا كە

بۆ ئيسرائيل وەكو ھەرەشە دەھاتنە ھەژمار.

*دروستكردنى بەستئئئك بۆ ئاساىى كردنەوہى پەيوەندييەكانى ولّاتانى

عەرەب لەگەلّ ئيسرائيل.

*رئگەگرتن لە زيادبوونى ھئزى بزوتنەوہى بەرگريكارى ئىسلامى.

*پاراستنى ئاسايشى سنوورەكانى ئيسرائيل.

*بەدەستھئنانى دەنگئكى جيهانى بۆ رئگە گرتن لە ھەر جۆرە چالاكبيەكى دژە ئيسرائيلى.

قوناغى چوارەم: دژايەتى روون و ئاشكرا بەرامبەر بە ئيسرائيل لە سالى ٢٠٠٦ تا ئەمروۆ:

دواى ئەوەى مەحمود ئەحمەدى نەژاد وەك سەرۆك كۆمارى ئىران دەستنيشان كرا، ھەلۆيىستى ئيسرائيل لە سياسەتەكانى كۆمارى ئىسلامى ئىران دژ بە ئيسرائيل تا رادەيەك بە بەراورد لەگەلّ رابردوو توندتر بوو. ھەرەھا بەھئزىبوونى ھئزى موشەكى ئىران و پالپىشتى لە بزوتنەوەكانى دژ بە ئيسرائيل نمونەيەكى روون و ئاشكرا لەو سياسەتانەيە كە كۆمارى ئىسلامى دژ بە ئيسرائيل پەيرەويان دەكات. بەلام لەوانەيە يەكئك لە گرئنگترين سياسەتەكانى لەو جۆرەى كۆمارى ئىسلامى بەرامبەر بە ئيسرائيل، سياسەتى رەتكردنەوہى ئيسرائيل و بابەتى ھۆلۆكۆست بئت، ئەو سياسەتە واىكرد ئيسرائيليش گۆرآنكارى لە ستراتييجيەكانى ئاسايشى خۆى بئئئتە ئاراوہ.

دەتوانين سياسەتەكانى ئيسرائيل لە ئىستادا لەم چەند خالّەدا كورت بكەينەوہ:

بەھئزربوونى ھئزى موشەكى ئيران و پالپىشتى لە بزوتنەوەكانى دژ بە ئيسرائيل نمونەيەكى روون و ئاشكرا لەو سياستەتانەيە كە كۆمارى ئىسلامى دژ بە ئيسرائيل پەيرەويان دەكات

پښوهندیپه کانی میسر و ئیسرائیل له
دهستیکه وه تا ئیستا

سەفەرى ئە ناکاوى «ئەنۋەر سادات» سەرۆك كۆمىرى ئەۋىقاتى مىسىر سەرەتەى كۆتەىى هەئان بە شەرى خۆئناوى ئىۋان ئىسرائىل و مىسىر بوو

په یوه نډییه کې سونه تییه، هوکاري نه و بابه ته ش دغه پټه وه بڼه و
 خالانۍ خواره وه:
 *سه رچاوه ۱ هره شه: کوماری ئیسلامی هه میسه وکو هه رشه یه ک بڼه
 ئیسرائیل دټه هه ژمار.
 *چونیه تی هه رشه: هر دوو ولات به کټپرکټی سه رباری به شپوه
 به رگری و هه رشه سه رقالن.
 *پارچه کردار: هیچ کاتیک چاره سه رتی ناستیانه له هه لوږسته کانی نه و
 دوو ولاته به رامبر به یه کتربوونی نه بووه.
 *به پرسیاری ته له ئاسایش: ئیسرائیل هه موو کاتیک له بازنه
 وهرچه رخانه کانی ناوچه ۱ روژه لاتی ناوهر پاست بووه.
 *به هاکانی ژبان: به هاکانی ژبان و مه شروعی ته ئیسرائیل هه موو
 کاتیک له لایه کوماری ئیسلامیه وه هه رشه یان له سه ر کراوه.

- پیناسه کردنی هه ره شه کانی دژه به ئیسرائیل .
- گه پان بۆ دوزینه وهی هاو په یمانانی ناوچهیی و جیهانی بۆ رووبه رووبوونه ی هه ره شه کان . بۆ ئه و مه به سه ته ش چه ندین بابه ته له بهر چاو ده گیریت :
- هه وڵی بهرده وامی سیاسی بۆ دروست کردنی هاو په یمانی له گه ل و لاتان بۆ بهر په نگاریبونه وهی نه یاران به تاییه تی ئێران .
- هه وڵدان له پینا و دروست کردنی هاو په یمانی له گه ل سه رجه م ئه و و لاتانه ی رۆژه لاتی ناوه راست که هه ره شه ی کارت بکهری ئێرانیان له سه ره .

کورته

هەر چه‌نده ئیسرائیل له روبه‌ه‌رووبونه‌وه‌ی شوێشی ئیسلامی له‌ رووی تیۆرییه‌وه ده‌توانی‌ت لایه‌نگری بی‌ڕۆکه‌یه‌کی نوێ له‌ ئاسایش بێت، به‌لام له‌ رووی کرداره‌وه، زیاتر له‌ شینا‌زی نوێی ئاسایش، بێ‌بۆستی به‌هه‌لسوکه‌وت

نأ: زهردهشت عبدالله قادر

باسکردن له پێوهندی دوو کاراکتیری گرینگی ناوچهکه، واته میسر و ئیسرائیل و لیکۆلینهوه له سەر ئەم پێوهندیه له بواره جیاوازه‌کانه‌وه گرینگه، ئەم پێوهندیه‌ش له سه‌فه‌ری» ئەنوه‌ر سادات «سه‌رۆک کۆماری ئەو کاتی میسر بۆ ئیسرائیل ده‌ست پێ ده‌کات که ئەم سه‌فه‌ره خاڵێکی گرینگ بووه له کێشه و ململانی نێوان عه‌ربه‌کان و ئیسرائیل و هه‌روه‌ها رێ خۆشکه‌ری گۆرانیکی میژوویی له ناوچه‌ی رۆژه‌لاتی ناڤین. بۆیه شروقه‌کردنی رێگه و چۆنیه‌تی ئەم پێوه‌ندیه پاش سی ساڵ له بواره جۆراوجۆره‌کاندا تا ئیستاش گرینگی خۆی هه‌یه، رافه‌کردنی ده‌ستکه‌وته سیاسی و ئابوری و ئەمنیه‌کانی ئەم پێوه‌ندیه پرگرینگه چونکه زۆر له بنکه‌و مه‌کۆه سیاسیه‌کانی جیهان پێوه‌ندی میسروئیسرائیل به‌ نهمینه‌ک و مۆدێلێکی گونجاو ناوده‌به‌ن و به‌ هه‌نگاوێکی پۆزه‌تیف بۆ دیموکراتیزه‌کردنی رۆژه‌لاتی ناڤینی ده‌زانن.

له (١٩)ی نوامبری (١٩٧٣)ی زایینی، رووداوێکی میژووی له ناوچه‌ی رۆژه‌لاتی ناڤین و له نێوان دوو لایه‌نی دژبه‌ری یه‌ک که شه‌ڕێکی قورسیشیان پێکه‌وه کردبوو رویدا، ئەویش سه‌فه‌ری له ناکاوی «ئهنوه‌ر سادات» سه‌رۆک کۆماری میسر بوو بۆ ئیسرائیل و هه‌روه‌ها پێشوازی فه‌رمی و گه‌رمی ده‌سه‌لاتدارانی ئیسرائیل که پێکهاتبوو له «مناخیم بگین سه‌رۆک وه‌زیران و مووشه‌دایان وه‌زیری به‌رگری و ئاریل شارۆن، ئیسه‌اق شامیر سه‌رۆکی کنه‌سیته‌ی ئیسرائیل و گولډین مایر سه‌رۆک وه‌زیرانی پێشوو، ئینجا گولډین مایر سه‌رۆک وه‌زیرانی پێشوو به‌ میوانه‌ میژوویه‌کی ئیسرائیل گوتی:به‌راستی جینگای سه‌رسووڕمانه‌ و ئەمه‌ش رووداوێکی میژوویه‌ بۆیه‌ تا ئیستاشی له سه‌ر بێ میژووناس و سیاسه‌توانانی ناوچه‌ و جیهان ئەم رووداوه‌ و ره‌وتی ئەم گۆرانه‌ شروقه‌ و رافه‌ ده‌که‌ن.

سه‌نته‌ره‌ لیکۆلینه‌وه‌کانی ئیسرائیل به‌ تایبه‌ت» ئەنیه‌ستیۆی لیکۆلینه‌وه‌ی رۆژه‌لاتی نێزیک» له‌ واشینگتۆن به‌ بۆنه‌ی سه‌یه‌مین ساڵیادی ئەم سه‌فه‌ره‌ میژوویه‌ی سادات جیژنیان گێڤا، بۆیه‌ ماله‌په‌ی عه‌ره‌بی زمانی وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئیسرائیلیش به‌م بۆنه‌وه‌ بابه‌تگه‌لێکی داناوه‌. هه‌روه‌ها میسریه‌کانیش ئەم رووداوه‌ میژوویه‌ له‌ بواره‌ جیاوازه‌کانه‌وه‌ لیکده‌ده‌نه‌وه‌ بۆ نموونه‌، «دوکتۆر پترس غالی» سه‌رۆکی شورای میلی مافی مرۆفی میسر و سه‌کرته‌ری پێشووی ریکخزای نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتوو‌ه‌کان له‌م باره‌وه‌ ده‌لی: چاوپێکه‌وتنی سادات له‌ ئیسرائیل رووداوی ژبانی سیاسی ئەو بووه‌ و هه‌روه‌ها سه‌ره‌کیتیرین نه‌ته‌ی ئەو له‌م سه‌فه‌ره‌ دابین بوونی ناشتی و سه‌قامگیری بۆ میسر و بۆ ناوچه‌ و هه‌روه‌ها چاره‌سه‌رکردنی کێشه‌ی فه‌له‌ستین. به‌لام به‌ بۆچوونی ئیسرائیلیه‌کان سه‌فه‌ری ئەنوه‌ر سادات بۆ ئیسرائیل گۆرانیکی ریشه‌یی بوو له‌ سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی میسر و هه‌روه‌ها چوونه‌ده‌ره‌وه‌ی میسر له‌ بازنه‌ی کێشه‌و به‌ره‌کانی ده‌وله‌تانی عه‌ره‌بی و ئیسرائیل.هاوپه‌یمانی ئیسرائیل و میسر له‌ ناوچه‌کدا توانی گۆڕێکی کوشه‌نده‌ له‌ ناسیونالیزمی رادیکالی عه‌ره‌بی بدات و هه‌روه‌ها زۆربه‌ی ولاتانی عه‌ره‌بی تر ناچار بکات که ده‌ست له‌ شه‌ڕ و ناکۆکی له‌گه‌ل ئیسرائیل هه‌لبگرن، چون هه‌یج هه‌یزیک نییه‌ که له‌ ناوچه‌کدا بتوانی دژایه‌تی قه‌واره‌ی سه‌ربه‌خۆی ئیسرائیل بکات و باسی سه‌پینه‌وه‌ی ئیسرائیل بکات له‌سه‌ر خاکی باب و باپیرانی خۆیان.

ئاکامه‌کانی په‌یمانی که‌مپ ده‌یوید:

هه‌رچه‌نده‌ تا ئیستا به‌شیکی زۆر که‌م له‌ به‌لگه‌نامه‌کانی پێوه‌ندی و چاوپێکه‌وتنی نه‌هێنی نێوان ئەم دوو لایه‌نه‌ واته‌ ئیسرائیل و میسر له‌ سه‌رده‌می مه‌لیک فاروق تا سه‌رده‌می سادات بلأوکراوه‌ته‌وه‌، له‌و چه‌ند به‌لگه‌نامه‌ش که‌ بلأوبونه‌ته‌وه‌ باسی ئەوه‌ی کراوه‌، که‌ بریاری سادات بۆ سه‌فه‌ر بۆ ئیسرائیل و ده‌ستپێکی ئەم پێوه‌ندی و گفتوگۆیه‌ له‌ ناکاو نه‌بووه‌، به‌لکوو به‌ شیوه‌ی ناراسته‌وخۆ پێوه‌ندیگه‌لیک هه‌بووه‌ له‌ نێوان نوێنه‌ره‌کانی مه‌لیک فاروق پاشای میسر ((١٩٣٦- ١٩٥٢))له‌ گه‌ل نوێنه‌رانی ئیسرائیل له‌ بازێری «لۆزان» له‌ سويسرا چاوپێکه‌وتنیان هه‌بووه‌ ئەم چاوپێکه‌وتن و گفتوگۆ نه‌هه‌ینیانه‌ له‌ نێوان ئەم دوولایه‌نه‌ له‌ سه‌رده‌می ناسر و ساداتیش به‌ ناویژوانی ئەمريکا و هاریکاری به‌شیک له‌ ولاتانی ناوچه‌که‌ی وه‌ک ئیرانی پێشوو و مه‌راکش دووپات بووه‌وه‌. هه‌روه‌ها پاش شه‌ڕی ئوکتۆبه‌ری ١٩٧٣ی زایینی به‌ دوا‌ی سی‌زده‌ رۆژ گفتوگۆی نه‌هێنی نێوان نوێنه‌رانی سادات و بگین سه‌رۆک وه‌زیرانی پێشووی ئیسرائیل، میسر و ئیسرائیل به‌ نۆیژبۆیانی ئەمريکا رێکه‌وتن که‌ په‌یمانی ناشتی واژۆ بکه‌ن و پێوه‌ندی نێوانیان ده‌ست پێ بکه‌نه‌وه‌.

له‌ که‌مپ ده‌یوید «هه‌شتا کیلومتری واشینگتۆن» له‌ ١٧ی سه‌پتامبری (١٩٧٨)ی زایینی دوو رێکه‌وتنه‌نامه‌ له‌ نێوان سادات و بگین

واژۆ کرا به‌ وته‌ی» جیمی کارتر«سه‌رۆک کۆماری ئەمريکا که‌ رۆلی نۆیژبۆیانی له‌ نێوان میسر وئیسرائیلدا ده‌گێڤا، ئەم دوو رێکه‌وتنه‌نامه‌ رێگای دابین بوونی سه‌قامگیری و ناشتی له‌ رۆژه‌لاتی ناڤین خۆش ده‌کرد.کارته‌ریش وه‌ک شایه‌ت ئەم رێکه‌وتنه‌نامه‌یه‌ی واژۆ کرد.

رێکه‌وتنه‌مای یه‌که‌م که‌ سه‌باره‌ت به‌ ناشتی نێوان دوو ولات واژۆکرا و بووه‌ هۆی ئەوه‌ی که‌ ناشتی ته‌بابی له‌ نێوان میسر و ئیسرائیل بێته‌ ئاراوه‌ و هه‌روه‌ها ئیسرائیلیش به‌لێنیدا که‌ تا ئاویری ١٩٨٢ی زایینی بیا‌بانه‌کانی سینا چۆل بکات له‌ هه‌یزه‌ عه‌سکه‌ریه‌کانی و پاش ئەمه‌ش پێوه‌ندی دیپلۆماسی له‌ نێوانیان ده‌ست پێده‌کاته‌وه‌.

رێکه‌وتنه‌مای دووه‌م سه‌باره‌ت به‌ ناشتی گشتی له‌ ناوچه‌ی رۆژه‌لاتی ناڤین بوو که‌ له‌ ماوه‌ی پێنج ساڵدا حکومه‌تێکی خودمختار له‌ رۆژئاوای ئۆردۆن و غه‌زه‌ دروست بکری.به‌ پێ ئەم رێکه‌وتنه‌ هه‌یزه‌کانی ئیسرائیلی له‌ به‌شێکی زۆری ئەو ناوچه‌یه‌ ده‌رواته‌ ده‌ره‌وه‌ و نوێنه‌رانی میسر و ئیسرائیل و ئۆردۆن و فه‌له‌ستین سه‌باره‌ت به‌ ناشتی بریار ده‌ده‌ن.

پاشان ئیسرائیل به‌لێنه‌کانی خۆی جێ به‌ جێ کرد و له‌ یه‌که‌مین هه‌نگاودا بازێری «تلابا»ی چۆل کرد و خسته‌یه‌ سه‌ر خاکی میسر، جگه‌

ھاوپەیمانی ئیسرائیل و میسر له ناوچهکدا توانی گۆرژیکێ کوشەندە له ناسیۆنالیزمی رادیکالی عەربیی بدات

له مهش ئەم رێکەوتنه دەستکەوتێکی بۆ ئیسرائیلیش ھەبوو ئەویش ئەو ھەبوو کە بە دەست پێکردنی پێوەندی نێوان میسر و ئیسرائیل، تەلئەبیب رێگای بۆ پێوەندی له گەڵ جیھانی عەرەب بۆ خۆش بوو ھەروەھا زۆریی وڵاتانی ئەفریقایش دیسانەو پێوەندیەکانیان له گەڵ ئیسرائیل دەست پێکەندەو.

بوارە جوړاوچۆرەکانی پێوەندی نێوان ئەو دوو وڵاتە: بۆاری سیاسی:

پێوەندی سیاسی نێوان قاهیرە و تەلئەبیب بە درێژایی ئەو سی سەلەھێ رابردو بەردەوام لە ھەوراز ونشێودا ھوو لە ژێر کاریگەری سیاسەتە ناوچەییەکانی ئیسرائیل و کێشەیی عەرەبەکان و ئیسرائیل بە تاییەت پاش رووداوە تیرۆریستیکەیی ۱۱ی سێتەمبەر ئەم بارودۆخە ئالۆزتر بوو تەنانەت چەندین جار قاهیرە بالۆیزەکانی خۆی بانگھێشت کردەو. ھەروەھا لە ۲۱ی نوامبەر ۲۰۰۰بە ھۆی کێشەیی ئیسرائیل و فەلەستین میسر دیسانەو بە بالۆیزەکانی خۆی بانگھێشت کردەو و لە سەردەمی گرتەبەری توندووتیژی لە لایەن فەلەستینیەکانەو کە بە «ئینتیفازە» ناویان لێ دەبرد پێوەندی قاهیرە و تەلئەبیب تا سنووری پێچان چوو، یان لە کاتی رووداوەکانی سالی ۲۰۰۲دەوڵەتی میسر ئەو سالی بەرپاریدا کە پێوەندیەکانی لە گەڵ ئیسرائیل بپێچێن و تەنیا کەنالیەکانی دیپلۆماسی ئاوەلا بکا بۆ بەدواداچوونی مژاری فەلەستین. پاش سەفەری سادات بۆ ئیسرائیل لە سالی ۱۹۷۷و واژۆکرانی رێکەتنامەیی «کەمپ دەبیوید» لە گەڵ ئیسرائیل لە ۱۹۷۹ریگا بۆ پێوەندی دیپلۆماسی لە نێوان ھەردوولا کرایەو و بۆ یەکەم جار لە میژووی ھاوچەرخ میسر لە ۲۶ی فەبرواری ۱۹۸۰ی ئالای ئیسرائیل لە قاهیرە شەکایەو. کە ناوی بالۆیزەکانی ئیسرائیل لە قاهیرە بەم شێوەیەن:

۱- ئلیاھوو بن ئلیسار: یەکەمین بالۆیزی ئیسرائیل لە قاهیرەیی کە پێوەندیەکی بە ھیزی ھەبوو لە گەڵ ئەنوەرسادات. کاروچالاکەکانی وی لە ئاسایی کردنەو پێوەندیەکانی نێوان میسر و ئیسرائیل بەر چاوە چوونکە لە وتوویژەکانی نێوان رێبەرای میسر و ئیسرائیل زۆر چالاک ھوو کە دواتریش ئەزموون و بیرەوہریەکانی خۆی لە پەرتووکێکدا خپکردەو.

۲- مووشە ساسۆن: دووھەمین بالۆیز و ئەندازیاری پەرەپێدانی پێوەندی نێوان وڵاتەکی و میسر بوو. بۆیە پەرتووکەکی بە ئێوی «ھەوت سالی لە وڵاتی میسریەکان» سەرچاوەییکی پڕ بایەخە لە بۆاری میژووی پێوەندیەکانی میسر و ئیسرائیل.

۳- شیمۆن شامیر: ئەم بالۆیزە لە بۆاری میژوو، ژیار و کۆلتور شارەزا و پسپۆر ھوو، ھەر بۆیە لە چالاکە فەرھەنگی ئیسرائیل لە میسردا رۆژیکێ بەرچاوی ھەبوو. ھەروەھا ئاکامی کاروچالاکەکانی وی ھوو بە دامەزرانی ناوەندی ئاکادیمیای ئیسرائیل لە قاهیرە لە سالی ۱۹۸۳ی زایینی .

۴- ئەفرایم دویک: ئەو بە دانی بۆرسیەیی خۆپندن بە لاوانی میسری لە بۆاری کشتووکالی و ئاویاری رێگای لە یەک تیگەشتنی لاوانی دوو وڵاتی خۆش کرد. ئەم بالۆیزە لە ماوەی کاری خۆی لە میسر توانی پێوەندیەکی بە ھێز لە گەڵ کەسایەتیە ئەدەبی و فەرھەنگی و سیاسەکانی میسر ساز بکات.

۵- ئابراھام واربۆگ: یەکیک لە شارەزاییانی فەرھەنگ و میژووی میسر ھوو و لە رابردووشدا چالاکێ زۆری ھوو لە بەپێوەبردنی ناوەندی ئاکادیمیای ئیسرائیل لە میسر ھەروەھا گەلەک بابەت و پەرتوکی گرینگی لە بۆاری ژبەیی میسر ھوو نووسیو.

۶- دەبیوید سولتان: ئەم بالۆیزە پسپۆریەکی زۆری ھەبوو لە راکیشانی رووناکییرانی میسری و لە ماوەی کاری لە قاهیرە توانی پێوەندیەکی دۆستانە لە گەڵ رووناکییران و مامۆستایانی زانکۆ بوونیات بنی. ھەروەھا یەکیک لە دامەزرێنەرانی ناوەندی دۆستایەتی میسر و ئیسرائیل ھوو.

۷- تسفی مازیل: لە ماوەی چوار سالی کاری ئەم بالۆیزە رووداوەلێکی گرینگی لە ناوچە روویدا وەک دەست پێکردنی کاری تیرۆریستی لە لایەن حیزبۆلای لوپنانەو دژی خەلکی سقیلی ئیسرائیل.

۸- جدعون بن عامی: یەکیک لە لیکۆلەرە و پسپۆریەکانی ئیسرائیلە لە بۆاری وڵاتانی عەرەبیدا، ھەروەھا جیگری سەرۆکی ناوەندی لیکۆلینەوہی سیاسی وەزارەتی دەرەوی ئیسرائیل بوو. رۆلی بەرچاویشی ھەبوو لە بونیاتنان و چالاکەییەکی کۆپنھاگ.

۹- ئیلی شیکہ: پێش لە کۆتایی کارەکانی لە سالی ۲۰۰۴ی زایینی خانە نشینکرا.

۱۰- شالوم کووھین: ئەم بالۆیزە لە کاتی دەست بە کار بوونی «تەمەنی ۵۰سال بو» لە ۲۰۰۵/۶/۸ بە شێوەی فەرمی وەک بالۆیزی ئیسرائیل لە میسر دەستی بە کار کرد. ھەروەھا ئەم بالۆیزە دەرچووی بۆاری زانستی سیاسی لە زانکۆی «حیفا» و ھەروەھا دەرچووی

پێگەیی کورد لە گۆرانکارییەکانی رۆژھەلاتی ناوەراست

ئایا گۆرانکارییەکانی ناوچەکە تا چەند دەتوانی دەوری ھەبێ لەسەر پەیوەندی کورد و ئیسرائیل و نزیکبوونەوہی ئیسرائیل لە ناوچەکدا، ئایا رۆژھەلاتی ناوەراستی نوێ دەتوانی ھەلێکی تر بۆ کورد دروست بکات تا بتوانی بە شێوەیەکی ئاشکرا پەیوەندییەکانی خۆی لەگەڵ ئیسرائیل پەرەپێدات، کورد و ئیسرائیل چۆن دەتوانن بەرژووەندییەکانی خۆیان بپاریزن، ئایا دروستبوونی پەیوەندی کورد و ئیسرائیل بە شێوەیەکی ئاشکرا دەتوانی پێگەیی کورد لە ناوچەکدا بەھێز بکات، تەوہریکی تاییەت لە چاوپێکەوتنیک لەگەڵ ئەندامی سەرکردایەتی کۆنگرەیی نیشتمانی کوردستان سیروان کاوسی.

ئيسرائيل – كورد

پرسى كورد تەنپا بەسەربەخۇيى و دامەزراندنى دەولەتى سەربەخۇي كوردستان چارەسەر دەكرېت، چونكە تەنپا لە سەربەخۇيىداپە كە كەسايەتتى و كولتوور و زمان و سامان و كەلەپوورى مەۋقى كورد و ھەببونى نەتەۋدى كورد دەپارېژرئ و، ئەو نازادىيەنى پېدەبەخشىت كە نەتەۋەكانى دىكە ھەپانە.

بەم شىۋەيە مامەلەى كىردوۋە و، گوڭپنەداۋەتە ھىچ ياسا و پىرنسىپكىى مەۋقى و نىئەتەۋەيى. ئەمە جگە لەو ھەموو كىشە و ئالۋىپپانەى كە كاربەدەستانى كۆمارى ئىسلامىي ئىران لە ناۋچەكە بەگشتىي دروستپانكىردوۋە، جا رژىمىك ئەمە رابىردو و كىردەۋى بىت، دەبئ چەند رووqايم و بىشەرم بىت كە ئامۆژگارىيى ھكۈومەتەكانى دى بكات تا رېژ لە مافى ھاوولآتيانپان بگىن و، دانىشتۋانى ولآتەكانپان سەركوت نەكەن. ئەم لىدۋانانەى كاربەدەستانى ئىيران بېرپىزىپەكى ئاشكراپە بە كەسايەتتى مەۋق و بەياساكان و كۆمەلگەى مەۋقايەتتى.

سىراوان كاوسى لە بارەى پىنگەى كورد لەگەل رەۋتى ئەو گۇرانكارپپانەى رۆژھەلآتى ناۋراست و، پىشۋازى كورد لەو گۇرانگارىپپانە و ھەروەھا گىرتنەۋى تەۋژمى روۋخانى ھەردوۋ دەۋلەتى سوورپا و توركىا؟ گوتى: لە بارودۋخى ئىستادا كورد نەك ھەر خاۋەنى ھىچ پىنگەپەك نىپە، بەلكو كۆمەلىكىش كىشەى نىۋخۋىي ھەپە كە بەدەستى خۇى خۇلقاندۋوپەتى. بەلام ئەگەر باس لە پىنگەى كورد لەپەۋتى گۇرانكارپپەكان بكەين، ئەۋە باسكىى دىكەپە. كورد كاتىك دەتۋانىت لە رەۋتى گۇرانكارپپەكاندا پىنگەپەك بۇخۇى پەيدابكات كە لەپىش ھەر شتىكدا ئامانچ و بەرژەۋەندى و ستراتىژى نەتەۋەيى خۇى بناسىت. كاتىك لەم پىرنسىپ و بنەما سەرەكى و گرىنگانە گەپىشت، ئەۋجا ھەنگاو بىررەكەى دەخاتە بوارى كىردەپپەۋە وپەكىتتى نەتەۋەيى

پىكىدنى و ھىژ و تواناى تىكراى جەماۋەرى كوردستان لە دەۋرى پلاتفۇرمىكى نەتەۋەيى و دروشمكىى ھاۋپەش كۆدەكاتەۋە، بە ئامادەپى تەۋاوۋە بەرەو پىرى گۇرانكارپپەكان دەچىت. بەكورتى، ھەلىكى زۇر گەۋرەتر لە ھەلى مېژۋوپى روۋخانى رژىمى داگىركەرى عىراق لە ۲۰۰۳ بەرپۋەپە كە سەركىردەپەتتى كورد ئەۋكات لەدەستىدا. لەدەستدانى ئەو ھەلە مېژۋوپپە و ئەزمۋونى تاللى سالانى رابىردۋى پىرەۋكىردنى بىرۋكەى كۆن و رزىۋى حىزىپەرستى و سەرۋكپەرستى و پاراستنى پەكىتتى خاك و دەسەلآندارىتتىى داگىركەرانى كوردستان بەسەر نەتەۋى كورددا، بۇ خاترى ۋەرگىرتنى پارە و پلەۋپاپەى حىزبى وھكۈومى، پىۋىستە وانەپان لىۋەربىگىرئ و، بەبىرۋتىگەپىشتن و ھەست بەبەرپىسپارەتتى زىاتەرۋە سەبارەت بەچارەنۋوسى گەلى كورد بەرە و پىرى گۇرانكارپپەكان بچىن. بە تاپبەت ئەم بارودۋخەى ئىستا، گەردەلولۋلكى گەرە و بە ھىژە كە بۇ مەبەستى گۇرپىنى سىستەمى پاشكەۋتۋوپى و دىكتاتۇرىي لە رۆژھەلآتى ناڧىن سەرىپەلدەۋە. سەرچاۋەى ئەم گەردەلولۋلە، لە ولآتى تونس و لە باكۋورى ئەفپاقاۋە دەستپىپكىرد و، بە پوۋخانى رژىمەكانى

لە ۋتۋىژىك لەگەل سىروان كاوسى و لە ۋەلامى ئەو پىرسپارەى ئىسرائىل_ كورد كە رۆژھەلآتى ناۋەرەاست لەبەردەم گۇرانگارى نوپداپە، ھەرەك دەبىنپن گۇرانگارى لە پىكھاتەى ئەو دەسەلآتە دىكتاتۇرانەى ناۋچەكە دەستپىپكىردوۋە، ئاپا رەۋتى ئەو گۇرانگارىپپانە ئىرانپش دەگەرپتەۋە؟ سىروان كاوسى گوتى: بىگۇمان بەبئ روۋخانى رژىمى ئىسلامىي ئىران، ئەو پىرۆژەى كە وا ئەمرىكا و ئەۋروپا داپانپشتۋە، ناتەۋاۋە. لە رابىردوۋدا پەكىك لە ھۆكارە بنەپەتپپەكانى دژاپەتتى گەلانى رۆژھەلآتى ناڧىن لەگەل ئەمرىكا و ئەۋروپا ئەۋە بوۋ. ولآتانى رۆژئاۋا لەبەر بەرژەۋەندىپپەكانى خۇپان لە ناۋچەكە پىشتىۋانپپان لە سىستەمەكانى دىكتاتۇرى دەكىرد و، چاۋپان لە ئاست دىندەپەتى و سەركۋتى بىپبەزەپپانەى ئەم رژىمانە دەنۋقاند كە بەرامبەر گەلى خۇپان دەپانكىرد. سىياسەت و ستراتىژى تازەى رۆژئاۋا، بەپىچەۋانەى رابىردۋوۋە، برىتپپە لە ھىنانە سەركارى رژىمى دىموكراتى كە رىژ لە مافەكانى مەۋق بگىئ و ئاساپش وخوشگۈزەرانى بۇ دانىشتۋانەكەى دابىن بكات. بەمەش رق و بېژارى و نەفرەتى گەلانى ناۋچەكە جپى خۇپەدا بە رىژ و سۆز وخۆشەۋىستىى بەرامبەر رۆژئاۋا. ئە نەجامدا جىپەجىكىردنى ئەم سىياسەتە تازەپە باشتىر ئاساپشى سەرماپەى رۆژئاۋا لە ناۋچەكە دابىن دەكات.

لە ۋەلامى پىرسپارىكىى دىكە، كە ئىران بانگەشەى ئەۋە دەكات كە دەبئ ئەو ولآتانى عەرەبى گۇرانگارى بكەن لە ناوخۇى خۇپان و كرانەۋەو و ئازادى زياتىر دەستەبەر بكەن بۇ ھاۋلآتيانى خۇپان، بەلام ئىران لە ناوخۇ بە ھەموو شىۋەپەك ھەۋلى سەركۋتكىردنى ھاۋلآتيانى دەدات، ئىۋە ئەو ھەلۋىستەى ئىران چۆن لىكدەدنەۋە؟ ناۋبراۋ گوتى: لە كوردەۋارپدا قسەپەك ھەپە دەلئ: <قەل بە قەلى گوت، رووت رەش بئ!>. ئەمە بە تەۋاۋەتى بەسەر رژىمى ئىراندا دەچەسپىت. رژىمى ئىران ھەر لە پەكەم رۆژھەكانى دامەزنانپپەۋە دەستىكىرد بە گىرتن و شكەنجە و تىرۆر و بىسەرۋشۋپىنكىردنى نەپاران و جىاپىرانى سىياسىى. ھىشتا دوۋ مانگىك بەسەر دامەزنانى كۆمارى ئىسلامپدا تىننەپەپپبوۋ، شەپ و مالۋپىرانىى بەسەر نەتەۋەى كورددا سەپاند. لە ماۋەى ۳۲ سالى رابىردوۋدا دەپان ھەزار لە پۆلەكانى كورد لەلاپەن ھىژەكانى كۆمارى ئىسلامپپەۋە كوژراۋن، پان لە زىندانەكاندا لە سىدارە دراۋن، تاۋانى نەتەۋەى كورد ھەر ئەۋە بوۋە داۋاى ئازادى و مافى رەۋاى خۇى كىردوۋە. ئەۋجا ئەم رژىمە لە سەرتاسەرى ئىران بەرامبەر نەتەۋەكانى دىكە و بەرامبەر كەماپەتپپە ئاپىنپپەكان و ئازادىخاۋازان ھەر

ئىران و سوورپا و بە لەنپۋىردنى بىرى فۆندامىنتالىستى ئاپىنى لە پاكستان و ئەفغانستان كۆتاپى پىدبىت. بىگۇمان نەمانى دىكتاتۇرى و ھاتنەسەركارى سىستەمى دىموكراتى لە سوۋدى گەلى كوردپشدا دەبىت. لە نىۋچۋونى رژىمەكانى ئىران و سوورپا ۋەك دوۋ رژىمى دىندە و دژ بەئازادى و دوژمن بە كورد، دەرەفەتلكى باش دەرەخسىنپت بۇ گەلى كورد كە لەو دوۋ بەشەى كوردستاندا خۇپان رىكبخەن بۇ بەدەستەۋەرگىرتى بەرپۋەبەرپەتتىى ئەو دوۋ ھەرپمەى كوردستان لەلاپەن كورد خۇپەۋە و، زەمپنە خۆشبكەن بۇ راپىرسىپپەكى ئازاد و سەربەخۇ بە چاۋدېزىي كۆمەلەى نەتەۋەپەكگىرتۋەكان بۇ مەبەستى دىاپىكىردنى چارەنۋوسى ئەو دوۋ ھەرپمە لەلاپەن دانىشتۋانەكەپەۋە كە كوردن. مەبەستم لىرەدا ئەۋەپە دۋاى روۋخانى ئەم رژىمانە، ھەلەى سەركىردەكانى باشۋورى كوردستان كە دۋاى روۋخانى رژىمى سەددام كىردپان، لە ھىچ بەشىكىى دىكەى كوردستاندا دوۋبارە نەكرىتەۋە و، گەلى كورد لەو دوۋ بەشەدا فرپۋى دروشمى بىراپەتتىى فارس و عەرەب لەگەل كورد و دروشمى برىقەدارى لەو چەشنانە نەخۇن و بزائن، پىرسى كورد تەنپا بەسەربەخۇيى و دامەزراندنى دەۋلەتى سەربەخۇى كوردستان چارەسەر دەكرىت، چونكە تەنپا لە سەربەخۇيىداپە كە كەسايەتى و كولتوور و زمان و سامان و كەلەپوورى مەۋقى كورد و ھەببونى نەتەۋەى كورد دەپارېژئ و، ئەو ئازادىپپەى پىدەبەخشىت كە نەتەۋەكانى دىكە ھەپانە. ئازادپش بەبئ مافى پەكسان ھىچ مانا و ناۋەرۋلكىى نىپە. كاتىك مەۋقى كورد دەتۋانىت لەگەل جىپرانەكانپدا ھەست بەئازادى بكات، كە ھەرەك ئەۋان لەھەموو روۋپەكەۋە خاۋەنى مافى پەكسان بىت.

ناۋبراۋ لە ۋەلامى پىرسپارىكىى دىكە لە بارەى پەپۋەندى كورد و ئىسرائىل و، چۆنپەتى دروست كىردنى پەپۋەندپەكى ئاشكراى كورد لەگەل ئىسرائىل گوتى: «روانىنى من بۇ پەپۋەندىى نىۋان كورد و ئىسرائىل، ۋەك پەپۋەندىى نىۋان گەلانى دىكەپە كە لەسەر بنەماى رىژگىرتن لە ھەبۋن و بەرژەۋەندىى ھاۋپەش بناغەكەى داپىژراپىت و، لەم پۋانگەپەۋە پەپۋەندىى و ھاۋكارپپەكانپان درىژە پىپدەن. لىرەدا كاتىك بەرژەۋەندىى نەتەۋەپى دپتە ئاراۋە، ئىدى پەپۋەندىى ئاشكرا و نائاشكرا ھىچ ماناپەكى نابىت. دنپا، دنپاى بەرژەۋەندىپە و سەرۋك و ھكۈومەتى ھەموو ولآتانى دنپا بە مۋسلمان و مەسىحى و جوۋلەكە و بوداپى و كۆمۋنىستەۋە لەم روانگەپەۋە دەپۋاننە جۆرى پەپۋەندىپەكانپان لەگەل ھكۈومەت و ولآتانى دىكە. جا ئەمە بۇ كوردپش دەبئ ھەروابىت. ھەروەھا ئىسرائىل ولآتلكى سەربەخۇپە و لە ئاستى نىۋدەۋلەتپدا پەكىكە لە پىشكەۋتۋوتىرن ولآتانى جىپهان، لە كاتىكدا ئىمە لە ھىچ بەشىكى كوردستاندا خاۋەنى ولآتلكى سەربەخۇى كوردى نىن. ئەگەر ئەم پەپۋەندىپە لە نىۋان حىزىپلكى كوردى و دەۋلەتى ئىسرائىلدا ببەستىرت، ئەۋا ھىچ بنەماپەكى ياساپى نابئ و، پەپۋەندىپپەكە دەكەۋپتە خانەى بەرژەۋەندىى پەكلاپەنەۋە، ئەۋپش

بىگۇمان ئىسرائىلە. تەنانەت ھكۈومەتى ھەرپمى كوردستانپش ناتۋانىت ئەم پەپۋەندىپە ببەستىت، چۆنكە لەلاپەك سەربەخۇ نىپە و، بەشىكە لە عىراق، لەلاپەكى دىشەۋە ھكۈومەتى ھەرپم بەسەر دوۋ ناۋچە و دوۋ ئىدارەى حىزپىدا دابەشكراۋە و لەلاپەن دوۋ حىزپەۋە دەبرىتتەپىۋە. پەپۋەندىى دىپلۋماسپش ھكۈومەت لەگەل ھكۈومەت دەپپەستىت، نەك لەگەل حىزب و رىكبخراۋەى سىياسىى. بۇ نمۋونە لە سەردەمى شۆرشى ئەپلۋولدا پەپۋەندىى لە نىۋان ۋەزارەتى پاراستنى ئىسرائىل (موساد) و سەركىردەپەتتىى شۆرشدا دەستپىپكىرد، ماۋەى چەند سالىكىش درىژەى كىشا، بەلام بەۋى ئەۋەۋە كە ئىسرائىل ھەموو كاتىك لە كىشە و ئالۋىزىپەكانى ناۋچەكە، بەرژەۋەندىى نەتەۋەپى خۇى رەچاۋكىردۋە، شۆرشى ئەپلۋول و لەخۆبىردۋوپى و قورباندپانى رۆلەكانى كوردى خستەخزمەتى ئامانجەكانى سىياسىى خۇپەۋ. ھەمە پەزاشاى ئىرانپش ھەر ئەۋ سىياسەتەى بەرامبەر شۆرشى ئەپلۋول پىرەۋكىرد. لەبەر ئەۋە تا كورد خۇى نەبىت بە ھكۈومەتلكى سەربەخۇ، بە باش و گونجاۋى نازانم كە لە ھەر بەشى كوردستان، دەستە و گروپ و رىكبخراۋە دروست بكىن بە ناۋى پەپۋەندىى كورد و ئىسرائىل و كورد و ولآتى دى. رژىمەكانى ئىران و توركىا دەپان رىكبخراۋە و بنكەى بازىرگانى و فەرھەنگى و .ھند پان دامەزراندۋوۋ لەباشۋورى كوردستان كە پىشە و كارى سەرەكپپان سىخۇرپكىردن و تىكدانى كۆمەلگەى كوردەۋارپپە. نەبۋونى روانىن و پلانلكى روۋنى نەتەۋەپى لەم بارەۋە، لە پەۋتى خۇپدا كۆمەلگەى كورد بەرەۋ ھەلدېر دەبا و زىانى گەرەى پىدەگەپەنپت.

ئىسرائىل-كورد: لەگەل ئەۋى كە كورد و ئىسرائىل دوژمنى ھاۋەپشان ھەپە و ئىستا ھەردۋوك لە بەرپەكى شەردانە؟ ئاپا كورد چۆن دەتۋانى لەۋ ناۋەندەدا بەرژەۋەندىپپەكانى خۇى بپارېژى؟

سىروان كاوسى لە ۋەلامدا گوتى: ئەگەر ھىچ كۆسپىك نەپەتە سەر پى پىرۆژەى لە نىۋىردنى رژىم و سىستەمەكانى دىكتاتۇرى و سەرەرپۇ و دژ بەئازادىى لە ناۋچەكە، ئەۋا بەرەبەرە بىرى دىموكراسى و ئازادىخاۋزى و ئاساپش و ھپمنى بال بەسەر ناۋچەكەدا دەكىشپت، كولتۋورى تۋندۋتىژى و خۆتەقاندنەۋە و، تىرۆر و پاكتاۋكىردنى رەگەزپى كز و لاۋاز دەبىت. رىكبخراۋەى تىرۆرىستى تۋانا دەكرپن، ئەۋ كات ئىسرائىلپش ناچار دەبىت دان بە دەۋلەتى فەلەستىندا بنئ و، ھەردوۋلا رىژ لە بەرژەۋەندىى ھاۋەپشان دەگىن، لەئەنجامدا بىرۋكەى <دوژمنى ھاۋپەشى ئىسرائىل، كورد>>، بەم شىۋەى ئىستا باپەخى نامىنئ كە ھەندىك لە رۆشنبىر و سىياسەتكارى كورد ۋەك ستراتىژىك بۇ كورد چاۋى لىدەكەن. لە رابىردوۋدا ئىسرائىل دۆست و ھاۋپەپمانى نزىكى شاى ئىران بوۋ، پىش دامەزراندنى توركىاى تازە لەلاپەن كەمال ئەتاتوركەۋە، رژىمى توركىا ھاۋپەپمانى نزىكى برىتانپا و ئەمرىكا بوۋ، دۋاى دروستكىردنى دەۋلەتى ئىسرائىلپش تا ئەمىۆ توركىا ھاۋپەپمانلكى جىمتمانە و گۇرپاپەلى ئىسرائىل بوۋە و ھەپە. لەبەر ئەۋە ئىمە و

لە پەيوەندى نىوان كورد و ئيسرائيل پەيوەندى ناسكرا و ناناكرا هېچ مانايەكى نىيە. دنيا، دنياى بەرژەوەندىيە و سەرۆك و حكومەتى ھەموو ولاتانى دنيا بە موسلمان و مەسحى و جەولەكە و بودايى و كۆمۇنىستىكە لەم روانگەيەكە دەروانە جۆرى پەيوەندىيەكانيان لەگەڵ حكومەت و ولاتانى دىكە، جا نەمە بۆ كوردیش دەبێ ھەروابێت.

ئیسرائیل هېچ کات خاوەنى دوژمنى ھاوبەش نەبووینە. ناکۆکی ئەم دواییەى نىوان ئیسرائیل و تورکیاش بەراست نابینم و لەو باوەرەدام زیاتر بۆ چەواشەکردن و گێژکردنى جەماوەرى ولاتانى ئىسلامى بە تايبەتى گەلى تورکە، چونکە موسلمانانى تورکیا بۆیە دەنگیانداوە بە حکومەتى AKP، چونکە خۆى لای جەماوەر بە حیزبى ئىسلامى لە تەقەلەمداوە کە دەیهوێ لە تورکیادا یاسا و نەرىتى ئىسلامى بباتەپێشەو.

سەبارەت بە ئێران و سووریا و عێراقیش، حکومەتى ئیسرائیل سیاسەت و ستراتیژى تايبەتى خۆى ھەيە کە ئیمە ئاگامان لێ نىيە، یان باشتەرە بلێم من ئاگام لێ نىيە. ھەرکەسێک شارەزای ئەلفوبىی

سیاسەت بێ، کاتێک بە تەواوەتى لە بابەت و دیاردەيەک ئاگادار نەبوو، هېچ بناغەيەک بۆ دەربېننى بۆچوون و ھەلۆیستى سیاسى خۆى دانارێژێت. لە دۆخى ھەستیارى ئیستای ناوچەکە، ئەگەر کورد خاوەنى نێوەندىكى یەكگرتوى نەتەویى بووایە و ئەو نێوەندە لە ھەموو بوارەکاندا سەرپەرشتى خەباتى نەتەوى کوردی بکردایە لە دەروە و لەنێوخۆى ولات، ئەوکات دەتوانرا لەگەڵ حکومەتى ئیسرائیل یان لەگەڵ ھەر حکومەتێكى دیکە کە سەرۆکایەتیی کورد بە پۆیستى دەزانى وتووێژى لەگەڵ دەکردن، ھەردوولاش لە روانگە و سیاسەتى یەكدی تێدەگەيشتن و سەبارەت بە بەرژەوەندى ھاوبەشیان ھەلسەنگاندن و لێکدانەویان دەبوو.

ئیسرائیل-کورد: ھەر دوو گەلى جوو و کورد دوو نەتەوى کۆنى رۆژھەلاتى ناوہەراستن، گەلێک لێکچوون ھەيە لە چارەنووسى ئەو دوو نەتەویەدا، بۆ نموونە ھەر دوو نەتەویە لەلایەن دووژمنانیانەو جێنوساید کراون، ئایا دروستبوونی ئەو پەيوەندىيە بە شێوەيەكى ناسکرا دەتوانى رۆلى ھەيى لەسەر دامەزراندنى دەولەتى کوردی سەربەخۆ؟

سیروان کاوسى گوتى: بەلێ، ھەردوو گەلى جوولەکە و کورد وەکیەک جێنۆساید کراون، گەلى جوو ئیستا دەولەتى خۆى ھەيە، بەلام جێنۆساید و نەھامەتیی کورد ھەر بەردەوامە. زۆریک لەو گەلانەى لە رابردودا یەكدیيان جێنۆسایدکردووە، ئیستا دۆست و ھاوپەیمانى یەکن، یان لە قۆناغى دیاریکراو و ھێندیک رووداودا دەبن بە دۆست و ھاوپەیمانى کاتى. ھۆى ئەمەش وەك پێشتر باسم کرد دەگەرپێتەو بۆ باسى بەرژەوەندى نەتەویى و ئابووریى. بەم پرشوبلاوى و شەپى حیزبایەتى و ناتەبایی و، لەھەمووی گرینگتر، بەھۆى نەبوونی بیروباوەر و ستراتیژى نەتەویى کە بالێ بەسەر خەباتى نەتەوى کورد لە ھەموو بەشەکانیدا کێشاوە، باسکردن لە پەيوەندى کورد و ئیسرائیل، یان ولات و حکومەتێكى دى، ناراست و نازاستانەيە و، ناگاتە هېچ ئەنجامێک. ناوبراو لە وەلامى ئەو پرسیارەى کە زۆر جار بەپرسانى ئیسرائیل باس لە مەسەلەى یەكگرتوویى کورد دەکەن، بۆ نموونە سەرۆک کۆمارى ئیسرائیل شمعون پیرس باسى لە دامەزراندنى دەولەتى کوردی سەربەخۆ کردبوو، ئایا کورد ئەگەر خاوەنى دەولەتى سەربەخۆ بێ دەتوانى ھاوپەیمانى ئیسرائیل بێ لە ناوچەکەدا؟ گوتى: با داوا لە حکومەتى ھەریكى کوردستان بکړیت سەردانى ئیسرائیل بکات، یان کاربەدەستانى ئیسرائیل لە دەروەى ولات ببینن، سوپاسى پشتگیریکردنیان بکەن و داواى لێکەن لە کۆمەلەى نەتەو یەكگرتووەکاندا، پشتگیری خۆیان بۆ دامەزرانى دەولەتى کوردی بەشێوەى فەرمى دەربېن و داوا لە ئەندامانى نەتەویەكگرتووەکان بکەن پرسى کورد بخەنە رۆژەوى باسەکانیانەو. ئەوجا دەزانین ئەم پشتیوانیە زارەکییەى دەولەتى ئیسرائیل لە کورد، مەبەستى کاتى و سیاسى لەپشتەو، یان دەولەتى ئیسرائیل بە راستیەتى و، ھەستى مەرفى لە پشت ئەم داخوایەو، کاربەدەستانى ئیسرائیل کە نەتەو، یان لە رابردودا تووشى جێنۆساید و کارەساتى مەرفى ھاتووە، رێگە نادەن هېچ گەلێكى دیکە لەلایەن رۆژمەکانى فاشیست و رەگەزپەرستەو ھەرئەو چارەنووسەى تووش بێت، کە ئەوان لە رابردودا بەسەریانھاتووە!

سیروان کاوسى لە کۆتا پرسیار و لە وەلامى ئەو پرسیارەى کە ئەو فاکتەرەنەى کە بوونەتە لەمپەر لە پێش دروستبوونی پەيوەندى نىوان کورد و ئیسرائیل؟ گوتى: چەند فاکتەرێک لەمپەر و بەرەست بوون لە دروستبوونی پەيوەندىيەکەدا، لەوانە جیاوازی ئاینى، بئەستبوونی

بوونی بەندى بازارگانى و فەرھەنگى و دامەزراندووى ولاتانى تورکیا و ئێران لە باشوورى کوردستان کە پێش و کارى سەرەکییان سیخووریکردن و تێگدانى کۆمەلەى کوردەوارییە.

نەتەوى کورد بەسەر چەند ولاتیکدا، بوو بەھۆى ئەوێ کورد خۆى نەتوانیت راستەوخۆ هېچ پەيوەندىيەک دروستبکات. ھۆیەكى گرینگی دیکە، سیاسەتکار و سەرۆکایەتیی پارتى و رێخراوى کورد بوون، کە بۆ پێشاندانى شۆرشگێرێتیان، دروشمى دژە ئەمپریالیستى و زایونیستیان کردبوو بە ستراتیژ بۆخۆیان و دەیان سال خەباتى کوردیان گێژابوو بە کێشەى نىوان ەرەب و ئیسرائیل و ناکۆکی نىوان بلۆكى رۆژھەلات و رۆژئاو، ئەوێش نەك ھەر خزمەتى کێشەى کوردی نەکرد، بەلكو دەیان سال کێشەكەى بەلارێدەرد و، زیانى گەورەى بە نێوەرۆک و ئامانجى راستیەنى خەباتى رزگاریخواری کورد گەياند. زۆر بە داخەو ئاسەوارى ئەم بێرۆکەيە لە نێو میشكى بەشێک لەسیاسەتکارانى کورد و، لە بەرنامەى ھەندیک پارتى کوردستانیدا ھەرمایە و، کێشەى سەرەکیى کورد کە رزگاركردنى نیشتمانەكەيەتى تێکەل بە ئایدۆلۆژیى سیاسى نەگونجاو لەگەڵ بارودۆخى دنیا و کوردستان دەکړیت، کە بێگومان جگە لە زەرەر چ دەستکەوتیكى دیکەى بۆ کورد نابێت.

پروفايل:

سیروان کاوسى

سالى ١٩٥٤ى لەشارى سنە لە رۆژھەلاتى کوردستان لەدایکبوو. لەسالى ١٩٩٨ دا، دەبێت بە ئەندام لەکۆنگرەى نیشتمانى کوردستان.

بەپرسيارى راگەياندى کۆنگرە و ئەندامى سەرکردەيەتیی کۆنگرەى نیشتمانى کوردستانە.

لەسالى ٢٠٠٦ ھ، ئەندامى يەكيتیی نووسەرانى نۆرۆژە.

ھەپەيشين: ديارى مەمەد
diarypress@gmail.com

بۇ روويە پروپونەۋەى خۇپىشاندەران دۆزىۋەتەۋە، بەلّام لە بەرامبەرىشدا خەلگى خۇپىشاندەران لە زۆر ريگەى دىكەۋە درىژە بە خۇپىشاندەكانيان ئەنجام دەدەن، بە ئاشكرا ديارە كە خەلگ ئيتىر ترسى لە حكومەت و پياۋانى سەكوتكار نەماۋە .

لە ھەمانكاتدا چاۋدىرانى سىياسى بىروايان وايە: بەردەۋامپوۋنى خۇپىشاندەكان پەيۋەستە بە نەمانى ترس لە حكومەت و پياۋانى كوتەك بە دەستى دەسەلات، ھەر ئەمەش دەبىتتە ھۆى يەكەم شت بۇ بەردەۋامببون و ۋەپخستنى بزوتتەۋەيەكى بەرىن و ريخراۋى ۋەك مىسر و تونس ۋلاتانى دىكەى غەربى . بە پىئى سەرچاۋەكانى ھەۋال خۇپىشاندەكانى ئىران تەنھا تارانى پايتەختى ۋلاتى نەگرتىبۋەۋە، بەلگو لە زۆربەى شارە گەۋرەكانى ۋەك: مەشھەد، شىراز، ئىسفەھان، كەرەج، كرمانشاه، سمنان و چەندىن شارى دىكە خەلگ ھاتنە ناو شەقامەكان و دژى حكومەتى سەركوتكەرى ئىسلامى ئىران دروشميان بەرز كىردەۋە .

ھەۋالنىرى ئازاد لە ئىرانەۋە رايدەگەينىت: لە شەقامەكانى تاران ھىچ دروشمىك دژى ئەحمەدى نەژاد نەگوتراۋە و زۆربەى دروشمەكان «مەرگ بۇ دىكتاتور» بوۋە، كە ئامازەى راستەۋخۇ بوۋە بۇ سەيد ەلى خامەنىي ۋەھمو پەيكەرى رژىمى ئىسلامى ئىران .

پسپۇپانى شارەزا سەبارت بە ئىران دەلّين: «سىيەمىن خۇپىشاندانى ناوخۆى ئىران تەنھا لە ھەفتەيەكدا مانايى ئەۋەيە كە ھەموو كارىكى رژىم بەرامبەر بە خۇپىشاندەران ۋەك گرتن و كوشتن و بېرىن و لەسىدارەدان نەيتۋانىۋە ريگر بىت لەبەردەم ھاتنەكايەى مافى خۇپىشاندەران، بۆيە ئەۋەى ئىستا بە ناۋى «بزوتتەۋەى سەوز» لە گۆرەپانەكەدايە، لە راستىدا ھەموو گروپە نارازى و ناكۆكەكانى دژ بە رژىم لە خۇ دەرگىت، نەك بە تەنھا ئەۋ بزوتتەۋەيە .

ھەروەھا لەلايەكى دىكەۋە پسپۇپانى سىياسى بىروايان وايە، لەم دوايىيەندا ھىچ كوشتىك يان بېرىنداربوونىك لە ناو خۇپىشاندەكاندا نابىتتىت، ئەۋەش ھىماى ئەۋەيە حكومەت ترساۋە لەۋەى خەلگ و ناتانىت كوشتن و بېرىن بكات، چونكە ئەۋ كارەيان زياتر خەلگ توۋرە دىكات و ھەر بەۋجۆرى كە لە ۋلاتانى دىكە بىنزا، بۆيە ئەگەرى ئەۋە ھەيە كە رووبەپروۋى لۆمە و نارەزايى لەپادەبەدەرى جىھانى بىيئەۋە و پايەى سىستىمى حكومەتى ئىران لاۋاز بكات .

لە ھەندئ شويئ بىنراۋە بۇ دەرپرېتنى پالېشتى لە خۇپىشاندەران، شۆفېرەكان بە بەردەۋامى ھۆپىنيان لىداۋە، بەلّام تەنانتە پاش ئەۋەش كە پياۋە لومپەنەكانى

سەركوتكەردنى ھاۋلاتيان لەلايەن كۆمارى ئىسلامى ئىرانەۋە بارودۆخەكە رۆژبەرۆژ بەردەۋە ئاقارىكى خراپتر دەبات

بەر پەرچدانەۋەى بىنيامين ناتانياهو بەرامبەر خۇپىشاندەن بەريلاۋەكان كەسانى نارازى و ناكۆك لەگەل كۆمارى ئىسلامى ئىران، لە تاران و چەندىن شارى دىكە بەپئەۋەچوۋ، كە بەم شىۋەيە بوۋ، «ھەموو جىھان دەبئ لەگەل حكومەتى ئىراندا بەۋشپۆ ھەلسوكەۋت بكات كە بەرامبەر بە حكومەتى سەركوتكەرى مەعمەر قەزافى لە لىبىيادا بەپئەيان برد» .

ھەرچەندە راگەيانندە گشتىيەكانى كۆمارى ئىسلامى ئىران بەپئەۋەچوۋنى خۇپىشاندەن گشتىگرىيەكەى خەلكيان لە تاران و چەندىن شارى دىكە بەۋ جۆرە پىشاندا، كە گوايە ھىچ شتىك نەبوۋە و زۆر بىدەنگە، ھەروەھا دەيانگوت: ئەۋ قەرەبالغىيەى شارەكانى ئىران بە ھۆى كرپىنى شتۋومەكى جەژنى نەۋرۆزەۋە بوۋە، بەلّام كۆى ھەلّسەنگاندەكان باس لەۋە دەكەن كارى سەركوتكەرانەى حكومەتى ئىسلامى ئىران، نەك ھەر نەيتۋانى ريگر بىت لەبەردەم خۇپىشاندەكانى خەلگ، بەلگو لە ھەندئ كات و شوپنى تاران ريژەى خۇپىشاندەران زياتر لە رۆژى يەكى ئىسفەند و ۲۵ بەھمەن بوۋ .

لە راپۇرتەكانى ئەمۇرى راگەيانندەكاندا ھاتۋە لە تاران و شارەكانى دىكە سەدان كەس دەست بەسەر كراۋن، بەلّام خۇپىشاندەران خۇيان بۇ خۇپىشاندانى گەۋرەتر ئامادە دەكەن، ھەۋلدەدەن ھەلومەرجىك پىكىپنن كە خۇپىشاندەكان بەشىۋەى بەردەۋام درىژەى ھەبىت و بەدۋاداجوۋنى بۇ بكرىت .

كار و پرۆسەى حكومەت بۇ بەرگرى و ريگرىبون لەبەردەم خۇپىشاندەكانى ناوخۆى ئىران، زىندانىكرىنى (مىرحسېن موسەۋى و مەھدى كەپوبى)ۋ ھاۋسەرەكانيان بوۋ، كە ئەمەش نارەزايىيەكى گەۋرەى كۆمەلگەى نىۋدەۋلەتىي لىكەۋتەۋە، بە بىرواى زۆرىك لە چاۋدىرانى سىياسى سەركوتكەردنى ھاۋلاتيان لەلايەن كۆمارى ئىسلامى ئىرانەۋە بارودۆخەكە رۆژبەرۆژ بەرەۋە ئاقارىكى خراپتر دەپۋات و متمانەى ھاۋلاتيان بە دەستەلات كەمتر دەبىتتەۋە .

شېۋازى نوپى سەركوت و خۇپاگرى لە بەرامبەرىدا:

سەرۆك ۋەزىرانى ئىسرائىل بىنيامين ناتانياهو، لە يەكەم كاردانەۋەى بۇ خۇپىشاندەكانى ئىران لە تاران و شارەكانى دىكەى ئىران رايگەياند: « لە حالىكدا خوشالين بەۋەى گوشارى نىۋدەۋلەتى بۇ سەر حكومەتى سەركوتكەرى مەعمەر قەزافى ھاتتە ئاراۋە، چاۋەپۋانى ئەۋەش دەكرئ گوشارىكى لەۋشپۆە بخرىتتە سەر حكومەتى ئىران، كە لە سەركوتكەردندا ھاۋلاتيانى دەسەلاتى لىبىايە» . ھەروەھا بە سەرسۇپمانەۋە دەپۋاننىتتە بوۋنە ئەندامى دەۋلەتى لىبىا لە ليژنەى مافى مرقف، ئەۋ ليژنەيەى كە لەم سالانەى دوايىدا زياتر لە دوو لە سەر سىئى بىپارو پەيماننامە داخراۋەكانى دژ بە ئىسرائىل دەركرىۋە و چاۋپۆشى كىردۋە لە زۆربەى سەركوتكارىيەكانى حكومەتە دىكتاتورەكان .

پەمانىترى ئازاد لە تاران دەلّيت: ھەرچەندە حكومەتى ئىران ريگائى تازەيان

كارىگەرى ناۋچەكە لە سەر ئىران يان كارىگەرى ئىران لە سەر ناۋچەكەيە؟

بىنيامين ناتانياهو: «ھەر بەۋ جۆرەى ھەموو جىھان سەركوتكەردنەكانى قەزافى بە تاۋان داناۋە، دەبئ لەگەل ئىرانىش بەم شىۋە بجوۋلىتتەۋە»

حكومت شوشەى ئوتومبىلەكانيان دەشكىنن، دەنگى ھۆپىن زياتر بەردەوام دەبىت و نابړتته وه .

پلانى ئيسراييل بۇ جيبەجىكردى گەمارۆ دژ بە رژىمى ئيران

كلينتون: «ئيران دەستۈردەداتە نىۋو ولاتانى غەرەبىيەۋە»

بەپپى سەچاۋەيك كە لە رۆژنامەيەكى ئيسرائىليدا بلأوبوۋەتەۋە، ۋەزىرى دەرەۋەى ئيسرائيل پلانتىكى بۇ زياتركردنى گەمارۆ دژ بە حكومەتى ئيران ئامادە كردوۋە و ئامانجى چالاكى لەرادەبەدەرى ئيسرائيلە بۇ جيبەجىكردىنى ئەم گەمارۆيە و دووركەۋتنەۋەى پەيوەندى بازىرگانى لەگەل ئەو كۆمپانيانەى كە لەگەل حكومەتى ئىسلامى ئيران كارى بازىرگانى دەكەن. رۆژنامەى مەعاريف (Maariv) لە دوايىن ژمارەيدا نووسىۋىەتى: ئەفيگۇر لىبەرمەن لەمبارەيەۋە پلانتىكى بۇ ھەلسەنگاندن و واژۆكردن داۋەتە ليژنەى دەۋلەتى ئيسرائيل كە بەمزوانە لە كۆبوونەۋەيەكى ھەفتانەى كابىنەدا باسى لە سەر دەكرېت. ھىشتا بەرپىرسانى ۋەزارەتى دەرەۋەى ئيسرائيل ھىچ جۆرە راپۆرتتىكيان لەمبارەيەۋە پيشان نەداۋە .

ئيسرائيل پلانىكى بۇ زياتركردنى

گەمارۆ دژ بە حكومەتى ئيران نامادە

كردوۋە

ھەولەدات خىرايىيەكى زياتر بداتە بەرنامە ناۋەككىيەكانى.

رۆژنامەى مەعاريف نووسىۋىەتى: ئەم پلانە بۇ ھەلسەنگاندن دراۋەتە ۋەزارەتە جۇراوجۆرەكان و دوايى دەدرېتتە ليژنەى دەۋلەت. ئەم رۆژنامەيە باسى ئەۋەشى كرد، لە حالىكدا يەكىتتى ئەۋروپا و ھەندئ ولآت ۋەك ژاپۆن پلانى گشتگىريان ھەيە دژ بە رژىمى ئيران كە گەمارۆى ئابورى بخەنە سەر، لەم راپۆرتەدا ھاتوۋە ئيسرائيل بۇ جيبەجىكردىنى گەمارۆكانى ئىستا بە رادەى پىئويست چوارچىۋەى ياساىى و رىساي جيبەجىكارى دايىن نەكردوۋە، ئەمەش لە حالىكدايە بە پپى چوارچىۋەى ليژنەى ئەمنىەتى دژ بە بەرنامە ناۋەككىيەكانى ئيران ھەندئ گەمارۆى ديارى كردوۋە بە شىۋەى زنجىرەيى كە جيبەجىيان بكات.

بە راي پسپۆپانى ياساىى: لەبەرئەۋەى ئيران و ئيسرائيل پەيوەندىى دوو لايەنەيان نىيە و كارى بازىرگانى ناكەن پىئويست بە گەمارۆ ناكات، لە بەرامبەردا دەبىت ئيسرائيل ھاۋكارى نەكات لەگەل ئەو كۆمپانيانەى كە كارى بازىرگانى لەگەل ئيراندا دەكەن، بۇ جيبەجىكردىنى گەمارۆى لەوشىۋە باشتىر وايە لە لايەن ليژنەى ئەمنىەتى جىيھانىيەۋە بەپۆۋە بچىت و ياسا و رىساي پىئويست بگريتتە بەر. بۇ دابىنكردىنى پلانى نوپى ۋەزارەتى دەرەۋەى ئيسرائيل، چەندىن ۋەزارەتخانەى دىكە بەتايىيەتى ۋەزارەتى بەرگىرى و پيشەسازى و بازىرگانى و دادگا و نووسىنگى سەرۆك ۋەزىران ھاۋكارييان تيا ھەبوۋە .

كلينتون: جىزبوللآى لوپنان دەلآى حكومەتى ئيرانە لە ولاتانى غەرەبيدا»

ۋەزىرى دەرەۋەى ئەمريكا لە كاتى كاروبارى كۆمىسيۆنى دابەشكردىى بودجەى سەناى ئەمريكا رايگەياند: «ويلايەتە يەكگرتوۋەكان دەيەۋى زنجىرەيەك گەمارۆى بەرىن بختاە سەر حكومەتى تاران بۆيە پىئويست بە رەزامەندى كۆمەلگەى ئنۆدەۋلەتى ھەيە، ھىلارى كلينتون لەم دانىشتەيدا لەگەل ئەۋەى باسى داۋاكارى سەد مليۆن دۆلار يارمەتى دارايى بۇ بىنياتنانەۋەى لوپنان كرد، كۆمارى ئىسلامىشى بەۋە تۆمەتبار كرد، كە نەك ھەر لە لوپنان بە سوۋدى حىزبوللآ دەستپۆۋەردان دەكات بەلكو پەيوەندى لەگەل ئۆپۆزىسيۆنى چەندىن ولآتى دىكەى غەرەبى ھەيە لەۋانەش، مىسر و بەحرەين و يەمەن، ھەروەھا ھەولەدات ھەر لە ئىستاۋە كاريگەرى لە سەر داھاتوۋى سياسى ئەو ولاتانە دابىنت.

دوا بە دواى ئەۋەش گوتى: دەلآلى كۆمارى ئىسلامى لەم ئنۆۋەندەدا حىزبوللآى لوپنانە، كە لەگەل فەلەستىنيەكاندا پەيوەندى ھەيە و لە رىگاي ئەۋانەۋە پەيوەندى لەگەل ئۆپۆزىسيۆنى مىسردا ھەيە . ھاۋكات ئيران يارمەتى دەگەيەيتتە بەحرەين و لەو رووداۋانەش لە يەمەندا تىپەپ دەبىت كاريگەرى ھەيە . بۆيە سەرۆكى ولايەتيەكگرتوۋەكانى ئەمريكا باراك ئوباما دەيەۋى گەمارۆى زياتىر بختاە سەر ئيران و كۆمەلگەى ئنۆدەۋلەتیش جەختى لە سەر بكاتەۋە .

ھەر لەمباريەشەۋە و لە كاروبارى كومىسيۆنى بودجەى سەناى ئەمريكا ھەندئ لە سەناتورەكان رەخنەيان گرت كە ويلايەتە يەكگرتوۋەكان بە پپى پىئويست و بە گويزەى كۆمپانيا گەرە ئنۆدەۋلەتتيەكان گەمارۆى ئنۆدەۋلەتى ناخاتە سەر بەرنامەى چەكى ناۋەكى ئيران . كلينتونيش گوتى ھەۋلەكانمان چېتر دەكەينەۋە لەو بارەيەۋە .

ھەر لە بارەى دەۋلەتى لوپنان و كاريگەرى حىزبوللآ لە ئايندەى ئەۋ دەۋلەتە، ۋەزىرى دەرەۋەى ئەمريكا رايگەياند: ئەو ولآتە پپش ئەۋەى پيشكەششيە مادىيەكانى بداتە لوپنان، لە نزىكەۋە داھاتوۋى سياسى و شىۋەى بەپۆۋەبردنى

رووخانى حكومەتكەنى ئىستا

بۆشايىيەكى سياسى دروست دەكات كە

كۆمارى ئىسلامى ئيران نەۋ بارودۆۋخە

لە بەرژەۋەندى خۆى بقۆزيتىۋە

دەۋلەتى نوئ چاۋدىرى دەكات بۆيە لە ئىستادا كاريگەرى حىزبوللآ لە دەۋلەتى نوپى لوپنان مەزندە ناكريّت.

ويلايەتە يەكگرتوۋەكان سياسەتى خۆى پاش رەخنە لە چۆنيەتى كاركردىنى سەرۆك ئوباما بەرامبەر بە موبارەك دەگۆريّت.

پاش ئەۋ رەخنانەى كە لە سياسەتى پىزىديّت ئوباما گىرا كە دواى حكومەتكەى موبارەك لە مىسردا خرايەپوۋ، پېشھاتەكانى دەۋلەتى واشىنگتن ئەۋەى خستەپوۋ كە ويلايەتە يەكگرتوۋەكان بە دواى دابىنكردىنى شىۋە كاركردىنكىى نوپۋەيە كە لەو رىگايەۋە دوۋرەپەريزى بكات لە پالپشتى كردنى يەك لايەنەى خۆپيشاندەران دژ بە حكومەتەكانيان، لە بەرامبەر ئەمەشدا داۋا لە حكومەتەكان دەكات بۇ جيبەجىكردىنى چاكسازى و ئازابى زياتىر بۇ خەلّك ھەنگاۋى جدى بىئن. لەم دواييانەدا كە رەخنەى زۆر لە دەۋلەتى ئوباما گىرا بە خستەپروۋى ئۆلتىماقۆمى جىدى لە سەر ئەم مەسەلەيە كە دەبى پىزىديّت ئوباما بىروات لە راستيدا زيانى لە سەقامگىرىيۋنى مىسر و ئارامى ناۋچەكە گەياند و ھەمىشە ئەم ئەگەرە لە ئارادايە كە گروپە فەندەمىنتالەكان و بەتايىيەتى بىنياتنەگەرا ئىسلاميەكان بتوانن كەلّك لەۋ ھەلومەرچە ۋەربىگرن و ھەل بىرەخسپئن بۇ بەھىزكردين خۆيان و تەنانەت دەست بە سەر حكومەتدا بگرن.

پسپۆپانى سياسى رايانگەياندبوۋ، كە سياسەتى پپشويى ويلايەتە يەكگرتوۋەكان نەك يارمەتيدەر نەبوۋە بۇ پپشخستنى ديموكراسى لە رۆژھەلآتى ناۋەرپاست، بەلكو بووۋەتە ھۆى دەست بەسەراگرتنى كەسە تۈندپەۋە و دژە ديموكراتەكان لە ناۋچەكەدا.

رووخانى رژىمە ميانەرەۋەكان لە بەرژەۋەندى حكومەتى ئيراندايە:

رۆژنامەى ئەمىركى (وال سترىت جۇرنال) لە ژمارەى دەرچوى بەروارى ۵ى مارتدا نووسىۋىەتى: بە ھۆى سياسەتى جيبەجىكارى نوپى ويلايەتەيەكگرتوۋەكان ھاوپىيە كۆنەكانى ھاندەدات بۇ جيبەجىكردىنى چاكسازى سياسى و كۆمەلايەتى، ھەروەھا ھەولبىدات ويستى خۆپيشاندەران لە بەرامبەر ئەم حكومەتانەدا لايىنگريان لىئناكەن.

كاربەدەستە سياسىيەكانى ئەمريكا كاردانەۋەيان بەرامبەر ئەۋ رەخنانە كە بۆچى ئوباما بەمشپۋەيە دژى موبارەك پىنداگرى دەكات و داۋاي كردوۋە زوو بە زوو پۆستەكەى بەجىبەپلّتيت، رايانگەياند: جاران سەرۆك كۆمارى ويلايەتە يەكگرتوۋەكان داۋاي لە سەرۆكى مىسر كردىبو كە دەست بداتە چاكسازى ديموكراتى، لە بەرامبەردا موبارەك ئەۋ پپشنيارنەى رەتدەكردوۋە بەۋ بىيانوييە كە رەنگە ئىخۋان ئەلموسلىمىن كە گروپىكى بىنياتگەرايە يىتتە سەر كار.

بەپپى سەچاۋەكانى ئەۋ رۆژنامەيە، ئەگەر سەرۆكەكانى ولآتانى رۆژھەلآتى ناۋەرپاست ئامادە بن دەست بدەنە جيبەجىكردىنى چاكسازى، تەنانەت ئەگەر ويست و داۋاكارى سەرەكى خۆپپشاندەران دابىنكردىنى ديموكراسى بى، ديسانەۋە دەۋلەتى ئەمريكا پالپشتى لەۋ دەۋلەتە چاكسازىخۋازەكان دەكات.

سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل: «نەتەووەکان لە رێبەرە بکوژەکانیان خۆش نابن»

کاردانەوهی سەرۆک
وەزیرانی بەرامبەر بە
کوشتنی خۆپیشاندەران
لە ئێران و سوریا و لیبیا
گوتی: «نەتەووەکان لە
رێبەرە بکوژەکانیان
خۆش نابن.»

شۆپشگیرانی لیبیا دەلێن، سەدان کەسی چەکداری سەر بە قەزافی بە دەبابە و جلی درەووە هێرشیان کردووەتە سەر شارێ ئەلزاوییه، بەلام خۆپیشاندەران دوو دەبابە هە سێ ئۆتۆمبیلی درعیان لێ زەوت کردوون و بوونەتە هۆی پاشەکشەیان هەرچەند سەربازەکانی قەزافی لە دەرەوهی شار خۆیان بۆ هێرشێکی دیکە ئامادە کردووە.

لە چەند وڵاتی دیکە عەرەبی بارودۆخەکە هەر بەو شێوەیە ئاشارامە و گروپە شیعەکان لە سعودیە دەستیان داووەتە خۆپیشاندان دژی رژیمی پاشایەتی و، لە بەامبەردا هێزە ئەمنیەکان لە شارێ ریاژ سێ کەسیان دەست بە سەر کردووە کە دژی بنەمالە ی میری سعودیە دروشمیان گوتووە. لە شارێ قەتائف خۆپیشاندەران کە خوازیاری ئازادکردنی زیندانییە سیاسییەکان بوون بڵاوەیان پێکراوە و بە پێی راپۆرتی رێکخراوی مافی مرۆف بیست و دوو کەس لەو هەلومەرجەدا دەست بە سەر کراون. لە شارۆچکەی شیعەنشینی حەفوف سەدان کەس لە دانیشتوان دەستیان بە رێپێوان کردووە و خوازیاری ئازادکردنی مەلایەک و بیست کەسی ھاواری بوون کە زیندانی کراون.

لە وڵاتی پاشایەتی عەمانیس خۆپیشاندان دژی چاکسازی سیاسی درێژەی هەیه، بەلام ئەگەری پێکدادان لە ئارادا نییه.

لە مەراکیش سولتان محەمەد رایگەیان: بپاریداووە چالاکی لیژنەی مافی مرۆف لە وڵاتەدا وەپێخاتەو و پەرە ی پێدات. بە هۆی بپاری و هەلبژاردنە نوێیەکان کە لە بەردەستیاندایە ئەندامانی لیژنەکە بە مەرجێک بزائن مافی مرۆف پێشێل کراوە دەتوانن لەوبارەیهووە خوازیاری لێکۆڵینەووە بن.

هەموو ئەم ئالۆگۆرپانە لە کاتیکی روویاندووە کە لە حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئێراندا رێژەی سەركۆت بە رادەیهکی زۆر بەرز بوووەتەووە.

ئا: عەلی ئەکبەر مەمبیدی
Shawi_hewr@yahoo.com

پسپۆرانی سیاسی بروایان وایە، سیاسەتێکی بەو شێوەیە، بە تایبەتی بۆ وڵاتێکی میرنشین بەحرەین زۆر گرینگە. لەحالیکیدا کە ئەم میرنشینە لەگەڵ ویلایەتە یەكگرتووەکان ھاوکاری سەربازی تەواوی هەیه و تەنانت شوین و رێگای بۆ ئۆکەندی دەریای ئەمریکا کردووەتەووە، بەشێکی زۆری خۆپیشاندەران لە لایەن گروپە توندپەرەو شیعەکانەووە هاندراون، کە لەگەڵ رووخانی سیستمی ئیستای سوننەکان ئەگەری زۆر بەحرەین بکەن پێگەی کۆماری ئیسلامی ئێران. پسپۆرە سیاسییەکان لە ئەمریکادا نیگەرانی خۆیان لەمە پ ئەو دەرەبەین ئەگەر دەوڵەتی واشینگتۆن پالێشتی خۆپیشاندەران بەحرینی بکات، بەوجۆری پشتی لە موبارەک کرد، هەر بەو شێوەیەش میری بەحرەین بە تەنها بپێلێتەووە، ئەوسا هەموو میرنشینە عەرەبیەکان دەکەوێت بەر مەترسی لەناوچوونی رێبەرەکانی ئیستایان.

رۆژنامەی وال ستریت جورنال بڵاوی کردووەتەووە، بەرپرسیانی وڵاتانی میانەپەوی عەرەب ئاگادارییان داووەتە وڵاتەکانیان کە رووخانی حکومەتەکانی ئیستا بۆشاییەکی سیاسی دروست دەکات کە کۆماری ئیسلامی ئێران ئەو بارودۆخە لە بەرزەوهندی خۆی بقۆزێتەووە ئەم کارەش دەبێتە هۆی بەهێزکردنی شیعەکان لە ناوچەکەدا.

وڵاتانی عەرەبی و درێژەی ئاشارامییەکان

لە وڵاتی لیبیا، موعەمەر قەزافی ناپەوێ دەست لە کورسییەکە ی بەردات، بەلکو هێزە سەربازییەکە ی بەهێزتر کردووە بۆ ئەوێ ئێو شار و ناوچانە ی کەوتووەتە دەستی شۆپشگیرەکان وەریگیرێتەووە. لە شارێ (ئەلزاوییه) یەکە سەربازییەکانی قەزافی هەولیان داووە ئەو شوێنە لە دەستی خۆپیشاندەران بھێننە دەرەووە، بەلام دژەبەرە چەکدارەکانی رژیم توانیان ئەم هێرشە بەتال بکەنەووە و پاشەکشە بە هێرشبەرەکانی حکومەت بکەن.

ئيسرائىل - كورد

بۇ گەيشتن بە ئاشتى تەنانت بگرە بارودۇڭخەكەش خراپتر دەكات.

ئيسرائىل گەنتىيەكى لە فەلەستىن دەوئ، ئەوەش ئەوہپە پاش بە فەرمى ناسىنى فەلەستىن وەك حكومهتى سەرہبەخۇ نابئ فەلەستىن پەيوەندى لەگەلّ دوژمنەكانى ئيسرائىل دا ھەبىت، چونكە لەو حالەدا فەلەستىن دەبىتە بەرہەيەك بۆ سەر ئەمنىەتى ئيسرائىل، پاشان ناوچەكە ئارامى بە خۆيەوہ نابىنئت.

زالآبوىنى ھەماس بە سەر غەزەدا پىشانىداوہ رىڭخراوڤكى توندرەو چۆن پەيوەندى لەگەلّ كۆمارى ئىسلامى ئىيراندا ھەيە و دەبىتە ھۆكارىك دژى ئاشتى لە ناوچەكەدا، بۆيە دەبئ سەبارەت بە كەنارەكانى رۆژئاوا بەر بەو كارە بگىردرئت. بەپيى راگەياندنەكان ئيسرائىل فەلەستىنيەكانى ئاگادار كردووەتەوہ ئەگەر بىيانەوئ بەمشيوەيە ئيسرائىل بڤخەنە ژيئر گوشارەوہ، ئەم ولاتەش بۆ خۆى كارڤكى يەك لاينە دەكات، بەلام ھىشتا كارەكەى ئاشكرا نەكردوہ.

شەش مانگ لەوہوپيئش ئۆباما لە كۆبوونەوى گشتيدا گوتى، ئارەزووم وايە تا سالىڤكى تر فەلەستىن لە ئەندامپتي رىڭخراوى نەتەوہ يەكگرتووەكاندا بىبينئت.

سەرۆك كۆمارى ئيسرائىل: «خەلكى ئيران ئازادىيان دەوئت»

كاردانەوى شىمعوئ پيژىز بەرامبەر بە ھىرشى مۆشەكى و رۆكيتى ھەماس بۆ شار و شارۆچكەكانى ئيسرائىل گوتى: «ئەگەر رىڭخراوى تيرۆريستى لە غەزەدا دەست لەم پەلامارانەى ھەلبگرئت ئەوا ئيسرائىل سىستىمى بەرگرى خۆى بە كار ناھيئئت و كاردانەوى سەربازى رادەگرئت.»

كاتيڤ چاوى بە بەرپرسانى سويسرا دەكەوئت، لەوئ دەلّئت: «ئەمە ھاوكيئشەيەكى سادەيە، ئەوان ھىرشەكانيان رابوہستئىن، ئيسرائىل كاردانەوى سەربازى خۆى رادەوہستئئت.» ھەروا وتى : «ولآتانى ئەوروپى دەبئ گوشار بڤخەنە سەر ھەماس و رىڭخراوہ تيرۆريستىەكانى تر لە غەزەدا. چونكە ئەوان مەبەستيان كوشتنى مندالآن و ژن و بەسالآچوان و گەنجانى ئيسرائيلە. با كۆتابى بەو كارەيان بئىن.»

شىمعوئ پيژىز كاتيڤ لەگەلّ سەرۆكى سويسرا خاتوو ميشلّين كالْمى_رى

دا قسەى دەكرد ئاماژەى بەوہ دا: «ولآتانى ئەوروپى دەبئ زياتر گرىنگى بە دايىنكردنى ئەمنىەتى ئيسرائىل بدەن.» پاشان سەبارەت بە دۆخى ئاشتى نئوان فەلەستىن و ئيسرائىل، مەسەلە ناوچە و پەيوەندى نئوان ھەر دوو لايان. رەخنە لە گەشتى وەزىرى دەرەوى سويسرا گىرا بۆ ئەوہى پار رۆيشتبوو بۆ تاران و پەيوەندى سياسى و ئابورى لەگەلّ ئيراندا ھەبوو.

خاتوو كالْمى_رى لە سەرەتاى دانىشتنەكەى لەگەلّ شىمعوئ پيژىز دا خەمى خۆى بۆ كوشتنى خيژانڤكى پيئچ كەسى لە ئيسرائىل دەرپيى كە بە دەستى تيرۆريستەكان تيا چوون. ناپەرزاينەتى بەرامبەر بەو كارە پيشاندا وتى خوازىارى ئاشتىن بۆ ھەر دوولا.

سەرەپاى ئەوہى شىمعوئ پيژىز داواى لە ولآتانى ئەوروپى كرد گوشار بڤخەنە سەر تيرۆريستەكان تاكو ھىرش نەكەنە سەر ھاولآتىانى ئيسرائىلى، سەبارەت بە سەرھەلدانى خەلك لە ولآتانى رۆژھەلاىى ناوہپاستدا وتى: «لە ئيراندا حكومەت تەقە لە خۆپيشاندەران دەكات، سوريا ئازادىخوازن رەمى دەكات و لە لىبيادا شۆرپشگيرانى رىگاي ئازادى بە دەستى پياوانى قەزافى دەكوژيئ. ئەو نەتەوانە ھىچ كات لە رئيەركانيان خۆش نابن.» ئەم وتەيەشى خستە سەر وتەكانى: «سەرھەلدانى ئيستاي خەلكانى رۆژھەلاىى ناوين دەرڤەتئيكى باشە بۆ پشكەوتنى ئەو نەتەوانە بەرەو خەلك سالارى.»

شىمعوئ پيژىز لەبارەى ئيرانەوہ وتى:«خەلكى ئيران داواى ديموكراسى و ئازادى دەكەن. نەتەوہكانى ئيران خاوەن كلتورىكى رەسەن و ديئرين. ولآتيكى دەولەمەندە كە ھەدئئ كەسى دەمارگيرى ئاينى ئەوہيان لە خەلكى ئيران دزيوہ.»

ھەلسەنگاندنى جياواز: «تا چ رادەيەك حكومەتى بەشار ئەسەد دوا بە دواى ئەوہى سەرھەلدانى خەلك لە سوريا لە مەترسى لەناوچووندايە؟»

ئايا حكومەتى حزبى بەعسى سوريا لەبەردەم رووخاندايە؟ ئايا چاوہرپئى ئەو دەرئت كە بنەمالە بەشار ئەسەد نزيكەى پەنجا سالە بە سەر سوريادا زالن، بەمزوانە شوئنى خۆيان بدەنە سىستىمى خەلك سالارى تاكو بير لە بەرژوہەندىيەكانى ئەو ولآتە بكەنەوہ؟

وہلامى ئەم پرسىارانە نەك ھەر بۆ ئيسرائىل گرىنگە بەلكو بۆ كۆمارى ئىسلامى ئيران و حزبوللاى لوبنان ديارىكردنى چارەنووسە. چونكە ئەگەر حكومەتى سوريا بپروخئت ئەوا ئيران گرىنگترىن پئگەى خۆى بۆ ناردىنى چەك و تەقەمەنى بۆ ھەماس لە دەست دەدات. ئەو گروپە تيرۆريستىەى دراوسئى لوبنان لە والآترين پالپشتى خۆى بئيەش دەبئت. بۆيە لەو حالەدا زيانئكى زۆرى بەردەكەوئت و ئەگەرى زۆرە ئارەزووى حزبوللاى لوبنان لەناو بچئت كە دەيەوئ دەسەلات بە دەست بئئئت و بە سەر لوبناندا زال بئت.

بە لاى ئيسرائيلەوہ ئەوہ گرىنگە ئەگەر حكومەتى بەشار ئەسەد لەناو بچئت، كوورە ناوہكبيەكان و شوئنە كيميائيەكانى سوريا دەكەوئتە دەستى چ لاين يان گروپيڤك. بەلام پسپۆپانى ئيسرائىلى سەبارەت بەوہى چەندە حكومەتى ئەسەد لە رووخان نزيك بووہتەوہ بير وراى جياوازيان ھەيە. رۆژانى لەوہوپيئش چەندىن كەسى خۆپيشاندەر لە شارى درعاى باشوورى سوريا و چەندىن شوئنى تر كوژان و برىندار بوون، بەلام ھىشتا ناتوانين لەو ولآتەدا باسى سەرھەلدانى گشتگير بكەين.

دەولەتى سوريا و ئيران خۆپيشاندانە خوئناوييەكان لەبەر چاو ناگرن:

ھەرچەند راگەياندنەكانى سوريا دەلّين ھەموو شتئك وەك خۆيەتى و ئارامە، لەگەلّ ئەوەشدا راگەياندنەكانى حكومەتى ئيران ھىچ چۆرە ھەوالڤكيان لەبارەى خۆپيشاندانەكانى سورياوہ بلآو نەكردەوہ، رىڭخراوى ليئوردەى نئودەولەتى(ئەمنئستى ئەنتەرنەشنال) دەلّئت: «تەنھا لە دوايين ھەفتەى خۆپيشاندانەكانى سوريا لانىكەم ۵۵ كەس كوژراون. ھەرچەند رىڭخراوى ئوپوزسيۆنى سوريا ئەو ريّژەيە بە ۲۰۰ كەس دادەنئن. لە مانگى سئيەمى ئەمسالدا خەلك بە مەبەستى چاكسازى و دژى گەندەلى ھاتنە ناو شەقامەكانى سوريا و دژى رژئىمى دروشميان بەرز كردەوہ، لە يەكەم رۆژدا سئ كەس كوژران، لە ديمەشق نائارامى پەرەى سەندوہ، بەو راپۆرتەى لە لاين رىڭخراوى ليئوردەى نئودەولەتى بلآو كراوہتەوہ لە رۆژى پيئجەمى سەرەتاى بەھار لە شارى ئەلسەنمين لانىكەم بىست كەس گيانيان لە دەست داوہ و لە شارى ديمەشق زۆريڤك لە خۆپيشاندەران دەست بە سەر كراون.

شارى درعا ئيستاش لە ناوہندى خۆپيشاندان دەژمئردرئت و زۆربەى كوژراوہكان ھى ئەم شارەن. خۆپيشاندەران پەيكەر حافىز ئەسەدى باوكى بەشار ئەسەديان سووتاند و ھىرشيان كردەوہ سەر چەند شوئنى دەولەتى و نارهەندەكانى بەعس لەو ولآتەدا.

لە گەرپەكى مەدەمبيەى شارى ديمەشق دژە شۆرپش ھىرشيان كردە سەر خۆپيشاندەران و لانىكەم سئ كەسيان لئ كوشتن. سەرەپاى ئەوەش موحسن بىلال ھەزىرى راگەياندنى سوريا رايگەياند لە ھەموو شوئئيكى سوريا ئارامى دايبن كراوہ.

دەولەتى ويلايەتە يەكگرتووەكان داواى لە دەولەتى سوريا كرد كۆتابى بە خۆپيشاندانەكان بئئئت و ريژ لە مافى خەلك بگرئت بۆ بەدەستھئنانى ئازادىيەكانيان.

بىست و نۆ سالّ لەوہوپيئش (۱۹۸۲) حافىز ئەسەد لە شارى حمات خۆپيشاندەرانى دايە بەر گوللەى تۆپ و ھەزاران كەسى لئ كوشتن. خەلك رۆژى ھەينى لە سوريا رژانە ناو شەقامەكان و داواى ئازادىيان دەكرد. دروشمى لەو شيۆہيە لە خۆپيشاندانەكانى ميسر و تونس و ولآتانى ترى عەرەبى دا دەبىسترا. سەرەپاى سانسۆرى زۆرى حكومەت بۆ سەر رۆژنامەنووسان كە زۆربەيانى ليگرتوون و لە زيندانەكاندان، بەلام لە ناوخۆى سورياوہ پەيامەكان درز دەكاتەوہ دەرەوہ و پيشاندەدات ھىشتا خەلك جۆش و خوروشى بۆ خۆپيشاندان ھەيە.

حكومەتى سوريا لە نوقمەساربوون نزيك دەبئتەوہ:

گروپە ئوپوزسيۆنەكان لە ناوخۆ و دەرەوہى سورياوہ دەلّين چونكە بەشار ئەسەد لەوہ دەترسئت سوپا بەرامبەرى سەرھەلبدات يان سەربازەكانى سوريا ئامادە نەبن بەرامبەر بە ھاولاتييە خۆپيشاندەرەكانيان فيشەك بھاوئئن، بۆ سەركوتى خەلك ھيژئكى زۆريان لە سوپاى پاسداران و حزبوللاى لوبنانيان ھيئاوہتە سوريا بۆ تەقەكردن بەرامبەر بە خۆپيشاندەران. بەپيى ئەو بئ متمانەييەى بەشار ئەسەد بەرامبەر سەربازەكانى ھەيەتى، بەرژوہەندى زۆر ھەستيارى حكومەتى ئيران و حزبوللاى لوبنان وا دەخوازئت بۆ يارمەتى حزبى بەعسى سوريا بئن و لە رووخان بىپارئزن.

لە سەر قسەى پسپۆپان چونكە بەشار ئەسەد لە بەرەى ەلەوى ئىسلامييەكانە

ئەلەزیر بن یەھوودا ئەندازیاری دروستکردنی زمانی یەگرتووی جوو

אליזר בן יהודה

لە ئەپرێل ی ١٨٧٩ یەکەم نووسینی بلۆکردووە و پاگەیاندا کە پاڤەپینی جوو لە خاکی فەلەستین (ئەرتیز ئیسرائیل) واتە زەوی ی ئیسرائیل دەبێ و بناغەکەشی لەسەر بنیاتنانی بەکارهێنانی زمانی عیبری دەبێت لە گشت مەیدانەکانی ژياندا، چونکە گەل ناتوانن پاڤەپێ و پێشکەوت بەبێ هەبوونی زمانیکی یەگرتوو بۆ نەوێکانی، ئەو نووسینە ی بە ناوی (بن یەھودا) واتە بەچە ی یەھوود، بلۆکردووە وەک ناویکی خواستراو، لەپاشانیشت کردیە ناوی فەرمی ی خۆی، لەوکاتەدا خاتوو (دەڤیرا یونس) مارە کرد وکردیە هاوسەری خۆی. لە ١٨٨١دا لەگەڵ ژنەکە ی (دەڤیرا) گۆچیان کردە شاری ئورشەلیم / قودس. هەرلەوێ مانەو تاکوو کۆتایی ژيانی.

لە ئۆرشەلیم بوو ئەندامی دەرکردنی پۆژنامە ی «حافاتسلیت» (חפצליט) کە یەکەمین پۆژنامە ی ئیسرائیلی بوو بە زمانی عیبرانی. لە سالێ ١٨٨٢، کوڤیکیان بوو و ناویان نا (بن زایون بن یەھودا) ئیتامار بن ئافی

لە ١٨٨٤ پۆژنامە یەکی تری بە زمانی عیبرانی دامەزراند بەناوی

ئەلەزیر بن یەھودا (١٨٥٨-١٩٢٢) وێژەوان و پۆژنامەوانیکی جوو و زایونی بوو، بە تۆژەنگەر و زیندووکەرەوێ زمانی عیبرانی دادەندریت، چونکە هاندەریکی ژۆر بەپەرۆش بوو بۆ بەکارهێنانی زمانی عیبرانیی زگماک لە نیوان جووێکاندا و یەکەم دامەزریەری فەرھەنگی زمانەوانیی عیبرانییە.

ژیننامە:

بن یەھودا، لە ٧ یەنایەری ١٨٥٨ بە ناوی ئەلەزیر ئیسحاق پێرلمان لە شاری (لۆژکی) لە دایک بوو، ئەوساکە دەکەوتە پارێزگای فیلینیۆس لە ولاتی لیتوانی (بەلام ئەمڕۆکە دەکەوتە ناو سنووری بیلارۆس، کەسوکاری جووی ئەشکەنازی ی توندپەوی ئایینی بوون. لە تەمەنی پێنج سالیدا باوکی دەمڕی و دایکی دەینیریته قوتابخانە ی یەشیفا- تایبەت بە ئایینی جوو. لە بیست سالێ دا دەچیتە پاریس بۆ خوێندنی پزشکی، بەلام لە دای سێ (٣) سال بە نیوچلێ وازی لی دینێ و تەواوی ناکات.

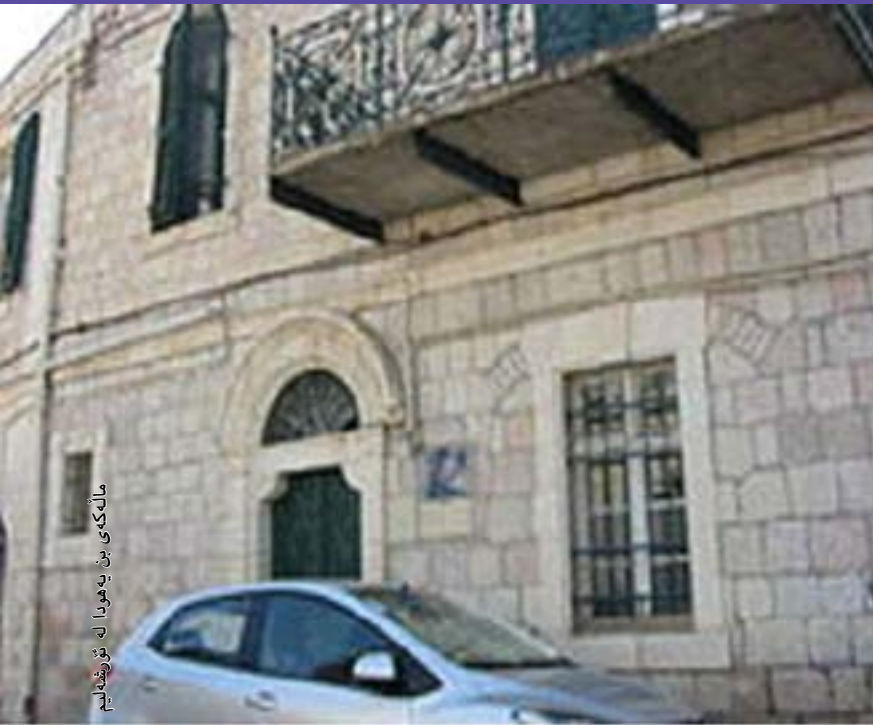
و بە بەشیک لە شیخە دەژمێردریت، بەلام ژۆربە ی خەلکی سوریا سوننەن، بە لای سوپای پاسدارانی ئێران و حزبوللای لوبنانەو کە خۆپیشاندەران لە چاویاندا (کافر)ن، کوشتن و برین بە لایانەو ئەسانە و سانتر دەتوانن سەرکوتیان بکەن، ئەمە لە حالیکدا بە کە دوو لە سەر سێ ی سەربازەکانی سوریا سوننەن و ئەگەری ژۆرە ئامادە نەبن بەرامبەر هاوڵاتیەکانیان فیشەک بتهقینن یان سەرکەوتیان بکەن. عەلەویەکان لە سوریا ١٢٪ی دانیشتوانی سوریا پیکدینن، ئەم کەمینە یە لە بەرزاییەکانی گولان لە سنوری ئیسرائیل دەژین.

هەندێ لە پسپۆرانی سیاسی و هەلیانسەنگاندوو کە بەمزوانە رژیمی سوریا و بنەمالە ی ئەسەد بەرەو رووخان دەروات و ناتوانن خۆپیشاندانەکان سەرکەوت بکەن. بەپێی هەلسەنگاندنەکانیان لەو رۆژەو خۆپیشاندانەکان لە شاری درعاو دەست پیکراو بەرەو دیمەشق و شارەکانی تر رۆیشتوو، بە شیوە یەک کە حکومەت ناتوانن کۆنترۆلی بکات.

هەندێ لە پسپۆرانی ئیسرائیلی وای هەلەسەنگین رەنگە ئەشار ئەسەد بتوانن خۆپیشاندەران سەرکوت بکات و لە سەر دەسەلاتی خۆی بمینیتەو. بە گۆیرە ی شیکاریەکانیان چونکە ژۆربە ی فەرماندە پاڤە بەرزەکانی سەربازی سوریا عەلەوین و لەگەڵ ئەوێدا سەرۆک کۆماری سوریا هەول دەدات لەگەڵ ژۆربە ی عەشیرەکاندا رێیکەوێت. جیا لەوێش بەرە ی ئەخەوان ئەلموسلمین لە خۆی نزیک بکاتەو. تەنانت کەلک لە بەرە تیرۆریستیەکانی فەلەستین وەرەگریت و لەو لاشەو پالپشتی ئێران و حزبوللای هە یە.

تایبەت / ئەستێرە

مالەكەى بىن يەھودا لە ئۆرشەلىم

يەكەم جار لە مێژووی هاوچەرخى میسەر لە ۲۷ى فیوریەى ۱۹۸۰ى ئالای ئیسرائیل لە قاھیرە شەكایەود

و پفاندنى ئافرهتانی کوردی ههیه بهدهستی دۆژمنان، ئیتر نووزه نووز
بهسه و نۆرهی بهکار هێنانی هزر و هێزه. وانیه توخوا؟؟؟؟

تێبینی:
لهوانهیه ههندێك له خوێنه‌ران بڵێن ده‌بێ مه‌به‌ست له ناساندی
كه‌سایه‌تی جوو و ئیسرائیلی چ بێت ؟
وه‌ك ئاشكرايه ئه‌و دهرده‌سه‌ری یه‌ی كه‌ میلیله‌تی كوردی قورپه‌سه‌ر
دیویه‌تی، هه‌یچ میلیله‌تێك نه‌یدیوه مه‌گه‌ر میلیله‌تی جوو نه‌بێ! وه‌ك ئێمه
و پتیشیان دیوه، بگه‌ر له كورد خراپه‌تريان به‌سه‌ر هاتووه پتر له ۲۵۰۰
سال له خاكی خۆیان دوور خرابوونه‌وه و په‌پاگه‌نده ببوون، كه‌چی
زمان و ئایین و ده‌ستووری دابونه‌ریت و كولتوریان پاراست و گه‌رانه‌وه
خاكی خۆیان، پێش ئه‌و گه‌لانه كه‌وتنه‌وه كه ژێرده‌سته‌یان ببوون، كه
ئهمه‌ش ئاماژه‌ی پێ كرابوو له ته‌ورات. ئه‌گه‌ر چی زۆر شتیان له‌ناو
چوو بوو، به‌لام یه‌ك له پیاوه زاناكانیان وه‌ك بن یه‌هودا توانستی زمانی
زگماکیان كۆ بكاته‌وه و بێكاته زمانی فه‌رمی ولاته‌كه‌ی، زۆر نمونه‌یان
هه‌یه وه‌ك بن یه‌هودا كه راژه‌ی گه‌لی جوویان كردووه.....
منیش له‌سه‌ر ئه‌م بناغه‌یه هیوادارم خوێنه‌ری كوردیش ده‌رس له
ئهمومونی جووه‌كان وه‌ریگرێت له هه‌موو بۆره‌كاندا، وه‌ك زمان، مێژوو،
تۆریست و له هومووی گرینگ تر هۆلۆكۆست.

پێویسته هه‌ر خوێنه‌ریك به بێلایه‌نانه بابه‌ت بخوێنێته‌وه و خۆی
بخاته شوێنی ئه‌و لێقه‌وماوانه تاكو سودیان لێ وه‌ریگرێت و بتوانی
له جووه‌كان باشتر خزمه‌تی گه‌لی كورد بکه‌ن، چونكه ئێمه هه‌زاران
ساله هه‌ر له‌سه‌ر خاكی خۆمان ده‌ژین، پێویستیمان به كه‌له‌كه‌ردنی
زانیا‌ری و دانانی كتێب هه‌یه و هه‌یچمان ناوێ ته‌نها هه‌لخستنی ئالای
كوردستان نه‌بێ له‌سه‌ر خانووی هه‌موو مالە كوردیك، له هه‌ر چوار
لای كوردستانی گه‌وره. مێژووی كورد چه‌نده‌ها هۆلۆكۆست و فه‌رهود

هیوادارم خوێنه‌ری كوردیش وانە لە نهمومونی جووه‌كان وه‌ریگرێت له هه‌موو بۆره‌كاندا، وه‌ك زمان، مێژوو، تۆریست و له هومووی گرینگتر هۆلۆكۆست

بن یه‌هودا له ئیسرائیل به تاوانی سه‌رپێچیکردنی عوسمانیه‌كان
تاوانبار كرا و خه‌سترایه زیندانه‌وه به‌لام به تێهه‌لقورتانی جووه
ناوداره‌كان ئازاد كرا.

بن یه‌هودا و ئه‌ندامانی خێزانه‌كه‌ی تووشی نه‌خۆشی سیل ببوون
و له سالی ۱۸۹۱ هه‌وسه‌ره‌كه‌ی به‌و دهرده كۆچی دوا‌ی ك‌رد و بن
یه‌وداش خۆی نه‌ختێك باشتر بپۆه به‌لام نه به‌یه‌كجاری، له‌پاش
مردنی خێزانه‌كه‌ی، ژنخوشكه‌كه‌ی (حیمدا)ی هێنا و بووه هه‌وسه‌ری .
له‌سالی ۱۸۹۰ بن یه‌هودا (لیژنه‌ی زمانی عیبرانی) دامه‌زراند
كه‌ گه‌وره وێژه‌وان و پسپۆرانی زمان ی له ئیسرائیل كۆ ك‌رده‌وه و
ده‌ستیان ك‌رد به هاندان و به فه‌رمیکردنی زمانی عیبرانی له په‌روه‌رده‌ی
قوتابخانه جووه‌كاندا و بپیا‌ری شپۆه‌ی زاراوه ی یه‌كگرتوو و گۆت‌نی
هه‌موو ووشه‌كان له ده‌بستان و دامه‌زراوه‌كانی ئیسرائیل ده‌رك‌رد.

مه‌زنترین پ‌رۆژه‌ی بن یه‌هودا كه ماوه‌یه‌کی درێژی بۆ ترخان ك‌ردبوو،
دانانی فه‌رهه‌نگی زمانی عیبرانی بوو كه هه‌موو ووشه‌كانی ئه‌و زمانه‌ی
له خۆ گرتبوو كه به‌دریژایی مێژووی دێ‌رینی گه‌لی جوو به‌كار هاتوون
له‌گه‌ڵ ئه‌و ووشانه‌ی كه بن یه‌هودا نۆژه‌نی ك‌ردنه‌وه و پێشنیا‌ری ك‌ردن
و به‌ر له‌ مردنی توانی پێنج به‌رگی چاپ بكات و پاش كۆچك‌ردنیشی
(نه‌فتالی هیری‌تس تور سینیای) هاو‌پێ ی له‌سالی ۱۹۵۹دا پ‌رۆژه‌كه‌ی
ته‌واو ك‌رد و یانزه‌هه‌رگی تری به چاپ گه‌یاند.

مالاوا‌ی بن یه‌هودا؛

له پاش ماوه‌یه‌کی درێژخایه‌نی تلانی به ده‌رده‌كه‌ی، له ۱۹۲۲/۱۲/۱۶
چاوه‌كانی به‌یه‌كجاری نووقاند و چوو جیهانی تاریک‌یه‌وه، به‌لام پ‌ووناکی
بۆ گه‌له‌كه‌ی به‌جێ هێشت و زمانی باووباپیرانی له ته‌فه‌وتوناك‌ردن
قورتار ك‌رد.ته‌رمی پ‌ی‌رۆزی له گۆرستانی جووان نیژدرا، له‌سه‌ر چیا‌ی
زه‌یتوون ی شاری ئۆرشه‌لیم/ قودس.

له تۆقه‌مه‌بری ۱۲۰۰۷دا به‌ بۆنه‌ی تێپه‌رپوونی ۱۵۰ سال به‌سه‌ر
له‌دایك‌بوونی بن یه‌هودا، رێكخراوی یۆنسكۆی سه‌ر به نه‌ته‌وه
یه‌كگرتووه‌كان، بن یه‌هودای به یه‌كێك له وێژه‌وانه مه‌زنه‌كانی دانا،
چونكه كاریگه‌ری چاکی له‌سه‌ر ژیا‌ری هاوچه‌رخ و سه‌رده‌م هه‌بوو.

ئەلبێرت بن یەهوذا و حیمدا ی هاسداری

«هاتسقی» (האבסי?) له نووسینه‌كانیدا داوا‌ی له گه‌لی جوو ده‌ك‌رد
كه‌ زمانی یه‌كگرتووی عیبری بکه‌نه بناغه‌ی زمانی هه‌مووان وگه‌لێك
ووشه‌ی نوێ ی بۆ هه‌موو مه‌یدانه‌كانی ژیا‌نی پ‌ۆژانه داهێنا چونكه‌ زمانی
عیبری تا ئه‌و زه‌مانیش ته‌نها بۆ نو‌سینی كتێبی دینی (ئایینی) و
وێژه‌ی بالā به‌كارده‌هات و زۆر ووشه‌ی ساكاری رۆژانه‌یان نه‌بوو به‌كاری
به‌ی‌ن وه‌ك ناوی هه‌ندێ خۆراك و گه‌مه‌ی مندا‌لان و ئامێ‌ری ته‌كنۆلۆژی
ی نوێ و... هت‌د. هه‌روه‌ها پ‌شتگ‌یری ی خۆی بۆده‌سته‌پێکی چالاکی
ی بز‌ووتنه‌وه‌ی زایوونی ده‌رب‌ری به‌تایبه‌تی بۆ كۆمه‌له‌ی كشتوكا‌لی جوو
له ئیسرائیل.

بن یه‌هودا له‌ مالی خ‌زیدا زۆر سوور بوو له‌سه‌ر به‌كاره‌ی‌نای زمانی
عیبری و داوا‌ی له ژنه‌كه‌ی ك‌رد كه ته‌نها به‌و زمانه بدوێ تاكو
زاپۆكه‌كانیان (مندا‌له‌كانیان) ته‌نها به‌و زمانه گۆش بن، ئه‌مه‌ش بووه
ه‌وی تاوانبارك‌ردنی بن یه‌هودا كه گوايه فشار ده‌خاته سه‌ر مندا‌له‌كانی.
كو‌رپه گه‌وره‌كه‌ی تاكو سێ سالانیش زمانی نه‌ك‌رابۆوه، به‌لام له‌ زمانی
عیبری له‌بله‌بان بوو و دواتریش زۆر زمانی ت‌ریش فێر بوو.

ئازاد میران / ئیسرائیل
azadmiran2002@yahoo.co.uk

نەوت لە رۆژھەڵاتی ناوەڕاست

دوژمنی دیموكراسی و پشتیوانی دىكتاتۆرهكان

دۆزىنه‌وه‌ى نەوت لە سه‌ده‌ى بېسته‌م لە كه‌ناره‌كانى كه‌نداوى عه‌ره‌بى و مېزۆپۆتاميا و دواتر زێده‌بوونى رێژەى به‌ره‌م هێنانى نەوت لەم ناوچه‌يه‌ به‌ به‌راورد له‌ گە‌ڵ زه‌ربايى كارايب وای كرد كه‌ ده‌ولەتانی حاكم لەم ناوچه‌يه‌ بـئ زەحمەتكێشان ببنه‌ خاوه‌ن داهايتێكى خه‌ياڵى و هه‌روه‌ها بايه‌خێكى نۆينه‌ته‌وه‌ى، ئەمەش بووه‌ ھۆى به‌ ھێزتربوونى دىكتاتۆره‌كانى ناوچه‌ چوونكه‌ ئەم ده‌ولەتانه‌ په‌روه‌رده‌ى كلتوو‌رى سه‌ره‌پۆين و ئەم زېڤه‌ ره‌شه‌ش ته‌نيا له‌ پێناو ئەو كلتوو‌ره‌ پاشكه‌وتوو‌ەى خۆيان به‌ كارى دىنن، له‌ كاتێكدا ده‌ولەتيكى ديموكراتيكى و ده‌روه‌ست به‌ چوارچۆيه‌ى م‌رۆڤى وه‌ك ئيسرائيل به‌ هه‌ست كردن به‌وه‌ى كه‌ نەوت و دروستكراوه‌كانى نەوتى ژێرىناى گە‌شه‌ى پيشه‌سازيه‌ و ده‌بـئ له‌ خزمەت نىشتمان و گە‌ل دابـئ، توانى به‌ كه‌لك وه‌رگرتن لەم ماده‌يه‌ چه‌رخى پيشه‌سازى خ‌زى وه‌گرېخا و بـيته‌ ريزى وڵاتانى پيشكه‌وتوو‌ى پيشه‌سازى دونيا.بۆيه ئەم رووداو ئالۆزىه‌ سه‌رسووڤه‌يئەره‌كانى ئەم دوايانە جاريكى دىكه‌ سرنجى چاودێره‌ نۆينه‌ته‌وه‌يه‌كانى بۆ ناوچه‌ى رۆژه‌ڵاتى ناڤين راکي‌شا .

ئەم شەپۆلە لە ناره‌زايه‌تیه‌كان كه‌ باشتره‌ وه‌ك«به‌ها‌رى راپه‌رپـن»ناوى ببه‌ين تا«به‌ها‌رى ئازادى» كه‌ ئىستا خه‌رىكه‌ نه‌ته‌نيا شه‌ترەنجى سياسى ناوچه‌، به‌لكو ته‌واوى ئاسياش ده‌گۆڤئ، چوونكه‌

سامانى نەوتى ئامرازى به‌ ھيژگەردنى پيڤهاتەى ئەمنى دەخاته‌ دەستى رێژيمه‌ سه‌ره‌رۆه‌كان تا دژبه‌رانى خۆيان سه‌ركووت بکە

هه‌نووكه‌ چاو لەم ئالۆزىانه‌ و كاروكرده‌وه‌ شۆڤشگيترانه‌ى لاوان ده‌كه‌ين كه‌ چۆن وڵاتانئ وه‌ك ميسر و يه‌مەن و لىبىا و ئيترانى گرتوو‌ه‌ته‌وه‌ و رۆژ له‌ دواى رۆژيش پەل ده‌هauئ به‌ره‌ و وڵاتانى دىكه‌ى ناوچه‌كه‌ . بـئ گومان جياوازيه‌كى به‌رچاو هه‌يه‌ له‌ نۆيان به‌ها‌رى راپه‌رپـن و به‌ها‌رى ئازاديدا، هه‌ر راپه‌ريني‌ك ره‌نگه‌ رووخانى دىكتاتۆريكى لي‌بكه‌ويته‌وه‌، به‌لام له‌ ناوچوونى رێژيمي‌كى سه‌ره‌پۆ به‌ ماناى هاتنه‌ ئارا و ده‌سته‌به‌ر بوونى ديموكراسى و مافى م‌رۆڤ و ئازادى سياسى نيه‌ . مي‌ژوو ده‌ريخستوو‌ه‌ كه‌ راپه‌رينه‌ سياسيه‌كان هه‌ر له‌ شۆڤشى فه‌پانسە تا شۆڤشى بلووشويكى رووسيه‌ و ئينجا ئەوه‌ى له‌ كووبا رووي‌دا و پاشان شۆڤشى ئىسلامى له‌ ئيران، هه‌موويان پاش هه‌لتە‌كاندنى رێژيمى ده‌سه‌لاتدار ئەنجامى هاوبه‌شى لي‌كه‌وتوو‌ه‌ته‌وه‌، به‌لام ئەوه‌ى جي‌گە‌ى سه‌رنجه‌ ئەوه‌يه‌ كه‌ له‌ ته‌واوى ئەمانه‌ى باسكرا ئەوه‌ى جي‌گە‌ى رێژيمى پيشوو‌ى گرتە‌وه‌ بـئ گومان ديموكراسى نه‌بوو. بۆ نموونه‌ له‌ فه‌پانسە پاش شۆڤشى ماكسيميليان رويسپير و پاشان «ناپلئۆن بناپارت «وه‌ك دىكتاتۆر به‌ ده‌سه‌لات گه‌يشت و له‌ رووسيه‌ش رێژيمى ترسيئەرى ئىستالين به‌و هه‌موو جىناياته‌وه‌ هاته‌ ئاراوه‌.له‌ كووباش رێژيمى فيدل كاسترۆ، له‌ ئيرانيش ئاكامى «شۆڤشى به‌شكۆ»حيزبولايه‌كان بوون .

به‌ پـئ ئەم مي‌ژوو‌ه‌ لي‌ئله‌ى شۆڤش و راپه‌رينه‌كانى دوو سه‌ده‌ى رابردوو‌ه‌ كه‌ م‌رۆڤ ناتوانئ سه‌بارەت به‌وه‌ى كه‌ ئەۆپۆكه‌ له‌ رۆژه‌ڵاتى ناڤين و باكوورى ئەفريقيا رووده‌دا گە‌ش بين و هيوادار بـئ.به‌لام له‌ لايه‌كى دىكه‌وه‌ ره‌نگه‌ تۆزئ زوويش بـئ كه‌ له‌ سه‌رى ب‌رپار بده‌ين . به‌لام ئەوه‌ى سه‌بارەت به‌م وڵاتانى ناوچه‌ ده‌بـئ شرۆڤه‌ و لي‌كبدرېنه‌وه‌، چيه‌تى رێژيمه‌ ده‌سه‌لاتداره‌كان و شرۆڤه‌ى خا‌له‌ هاوبه‌شه‌كانيانە .داخۆ ئەمه‌ پيشهاتپي‌كى ساده‌يه‌ كه‌ له‌ وڵاتانى رۆژه‌ڵاتى ناڤين سه‌رچاوە پرپي‌ت و به‌ره‌كه‌تى نەوت و رێژيمه‌ سه‌ره‌پۆه‌كان و له‌ هه‌مان كاتدا گه‌نده‌ل ولفه‌دووانه‌ن و پـئ به‌ پـئ زيادبوونى داهاته‌ نه‌وتيه‌كانيان زەخت وگوشاره‌كانيان بۆ سه‌ر خەلكى خۆيان زۆتر ده‌كه‌ن؟

له‌ يه‌كه‌مين هه‌نگاو‌دا وابه‌رچاو ده‌كه‌ويئ كه‌ بوونى سه‌رچاو‌ه‌ى سروشتى نەوت و كه‌لك وه‌رگرتن له‌ داها‌تى فرۆشى نەوت نه‌ته‌نيا نابي‌ته‌ ھۆى ده‌سته‌به‌ر بوونى ديموكراسى لەم وڵاتانه‌، به‌لكوو داها‌تى نەوت ئامرازي‌كه‌ له‌ خزمەت سه‌ره‌پۆى حكومه‌تى، دىكتاتۆرى و گه‌نده‌لى، كه‌ ئيران و وڵاتانى جيرانى باشترين نموونه‌ى ئەم راستيه‌ن . به‌ پ‌نچه‌وانه‌ى ئەو وڵاتانه‌ى كه‌ پيش له‌ په‌يداكردنى نەوت به‌ ديموكراسى گه‌يشتوون وه‌ك ئەمريكا و برىتانيا و نه‌رويژ، له‌ و وڵاتانه‌ى كه‌ ئيمه‌ باسى لي‌وه‌ ده‌كه‌ين داها‌تى نەوت له‌ سه‌ر ره‌وتى ديموكراسى كارىگه‌رى نه‌رئنى بووه‌ .

لەم باره‌يه‌وه‌ نموونه‌گه‌لي‌كى زانستى و به‌رچاو زۆر هە‌ن، كه‌ يه‌كئ له‌ بـنه‌رەتيت‌رين لي‌كۆلي‌نه‌وه‌ى زانستى لەم باره‌يه‌وه‌ له‌ لايەن پرۆفسۆر «مايكل راس» له‌ زانكۆى «يۆـسىـالـئى»كراوه‌ . ئەو به‌ كه‌لك وه‌رگرتن له‌ ئامارى ١٣و‌لات له‌ نۆيان سا‌له‌كانى (١٩٧١تا (١٩٩٧) ى زايي‌نى و كه‌لك وه‌رگرتن له‌ رېگاي «ئكۆمنۆم‌ترىس»و به‌ سرنجدا‌نى زانستى به‌و ئاكامه‌ گه‌يشت كه‌ داها‌تى نەوت لەم وڵاتانه‌ له‌مپه‌رپي‌كى مه‌زنه‌ له‌ به‌رده‌م گە‌شه‌كردن و پيشكه‌وتنى ديموكراسى .

ئەو لەو رۆانگه‌يه‌ى كه‌ حكومه‌ته‌كانى ئەم وڵاتانه‌ به‌ درېژاي

٥٠سالى رابردوو له‌ داها‌تى نەوت و سه‌رچاو‌ه‌ سرووشتيه‌كانى دىكه‌ له‌

لايه‌ك پشتيوان ده‌كرن و له‌ لايه‌كى دىكه‌ هه‌ر لەم سه‌رچاو‌ه‌گه‌له‌ بۆ

سه‌ركوتى خەلك كه‌لكى لئ وه‌رده‌گرن، يان له‌ ب‌رپك كاتدا له‌ خەلك

ماليات وه‌رناگرن تا خەلكى ئيدى له‌ حكومه‌ت لپ‌رسينه‌وه‌ نه‌كات.

هه‌روه‌ها لەو ب‌رپاوه‌دايه‌ كه‌ پارەى نەوت لەم وڵاتانه‌ زۆتر ده‌گاته‌ تاقم

وگرووپه‌ نزىك و هه‌وادارانى ده‌سه‌لاتداران.چۆن كۆى پارەكه‌شى زۆره‌

بۆيه‌ ركا به‌ريه‌تish بۆ به‌ده‌ست هېنانى زۆره‌ .

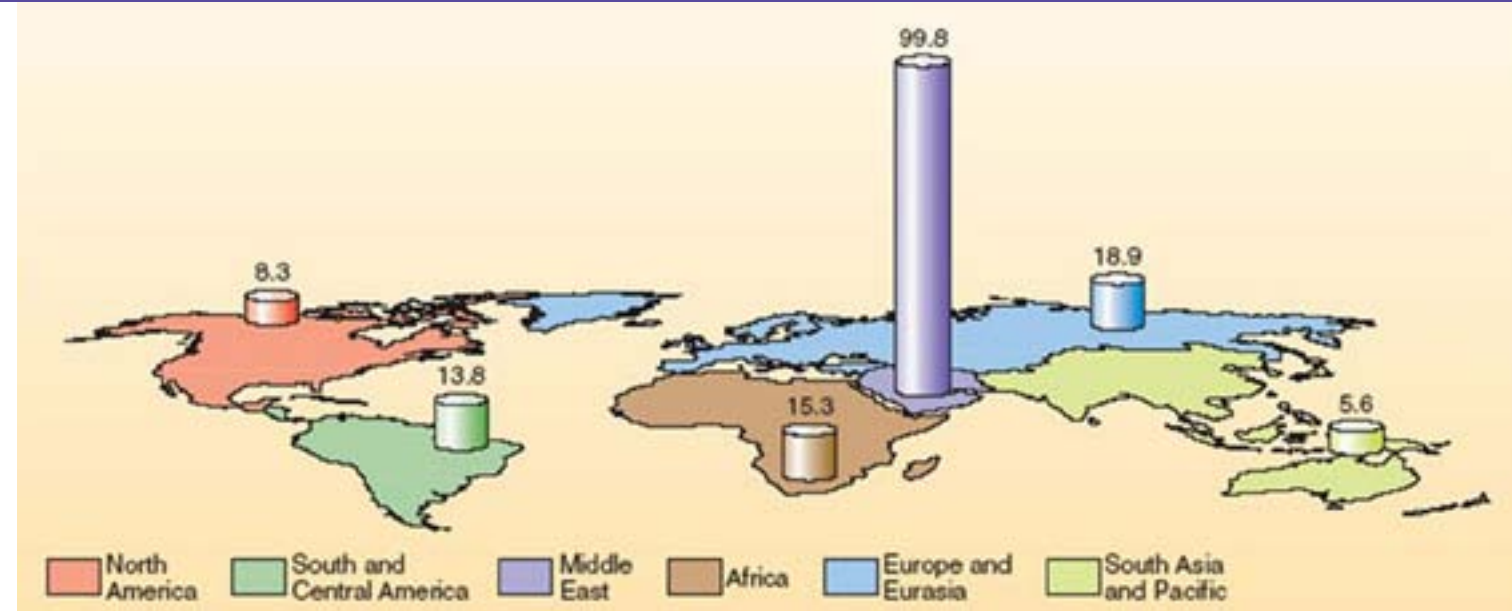
له‌ وڵاتانى بچوكى كه‌نداوى عه‌ره‌بى ته‌نيا چالاكى ئابوو‌رى خەلكە‌كانيان وه‌رگرتنى پارەى نەوتە‌ له‌ حكومه‌ت، له‌ وڵاتانى دىكه‌ش وه‌ك ئيران و رووسيه‌ به‌ ھۆى حه‌شيمه‌تى زۆروه‌و ئەم مۆدي‌له‌ به‌ كار نايه‌ت، به‌لام ركا به‌رى بۆ وه‌رگرتنى به‌شى زۆتر له‌ داها‌تى نەوت ده‌بـي‌ته‌ ھۆى ئەوه‌ كه‌ زۆربه‌ى تاكى وه‌به‌ره‌ئەنر به‌ستراوه‌بن به‌ حكومه‌ته‌وه‌ كه‌ هه‌ر ئەم به‌ستراوه‌يه‌ش ده‌بـي‌ته‌ ھۆى دروستبوونى له‌مپه‌رپك له‌ به‌رده‌م گە‌شه‌ى هېزه‌ گۆڤانخۆازه‌كان .

سامانى نەوتى ئامرازى به‌ ھيژگەردنى پيڤهاتەى ئەمنى ده‌خاته‌ ده‌ستى رێژيمه‌ سه‌ره‌رۆه‌كان تا دژبه‌رانى خۆيان سه‌ركووت بكە‌ن، مه‌سه‌لن له‌ ونيزۆئپ‌لا و رووسيه‌ و ئيران كاتي‌ك كه‌ نرخى نەوت له‌ هه‌لكشاندايه‌ زەخت و گوشار بۆ سه‌ر رۆژنامه‌نوسانى ئازاد و كۆمه‌لگاي مه‌ده‌نى و دژبه‌ران زۆتر ده‌بـئ، رێژيمه‌كان ئيدى ولامى كه‌متر ده‌ده‌نه‌وه‌و كه‌سي‌كيش پ‌رسپار ناكات، كه‌ پارەى نەوت چۆن خه‌رج ده‌كرئ.بۆيه‌ مي‌ژووش نيشانى داوه‌ كه‌ ئەم رێژيمه‌ سه‌ره‌پۆانه‌ كاتي‌ك نرخى نەوت داده‌به‌زئ چه‌نده‌ بـئ به‌رگه‌ ده‌بن و زيان ده‌بين .

«تامس فريدمن، شرۆڤه‌كارى به‌ناوبانگى رۆژنامه‌ى «نيۆيۆرك تايمز» كه‌ لەم باره‌يه‌وه‌ لي‌كۆلي‌نه‌وه‌ى كردوو‌ه‌ و توانيويه‌تى ب‌رپك له‌ رووداوه‌كانى كۆمارى ئىسلامى له‌ ئيراندا ببه‌ستپي‌ته‌وه‌ به‌ گۆرانى نرخى نەوت، ناوبراو له‌ خشته‌يه‌ك كه‌ له‌ گۆڤارى «ڤارن ئفرن»دا

ولت	پلەي گەندەلى حكومەتەكان	ريژگەي ديموكراسي
عيراق	۱۷۵	۱۱۱
ئيران	۱۴۶	۱۵۸
ليبي	۱۴۶	۱۵۸
الجزاير	۱۰۵	۱۲۵
كويت	۵۴	۱۱۴
عەرەبىستانى سەئۇدى	۵۰	۱۶۰
بەحرەين	۴۸	۱۲۲
عممان	۴۱	۱۴۳
ئەمارات عەرەبى	۲۸	۱۴۸
قەتەر	۱۹	۱۳۷

لە كۆتايدا دەبىي ئاماژە بەۋە بىكەم كە ئەگەر رۆژى لە رۆژان راپەرىنى لاۋان لەم ولاتانەدا ئاكامى ئەرپىنى لىكەوتەۋە و رىگە خۆشكرا بۆ دروستىۋونى حكومەتتىكى ديموكراتىك دەبىي بەكىك لە گرینگىتىن پرۆژەكان چارەسەركردنى كىشەي داھاتى نەوت بىت و چۆنىەتى سەرفكردنى داھاتى نەوت بۆ ژيانىكى خۆشگوزەران بۆ ھاۋلاتيان.

كۆمەلگەكان لە ناو دەبات و ھەلى دەۋەشپىنئەۋە ولاتانىك كە ۋەھا داھاتگەلىكىيان ھەيە لە مەسەلەي پىشكەوتنى پرۆسەي ديموكراسى توۋشى كەماسى و قەيران دەبن.

ئاسەۋارو ئاكامى ئەم كەمووكوپىەش دەتوانى لە سى بواردا دەستنىشانى بىكەين يەكەم ھۆكارى كاريگەر ھەر ئەو مژارى مالىاتەيە. پىۋەندى مالىات و ديموكراسى واتە ولامدەرىۋونى حكومەت لە بەرانبەر خەلك، چونكە كاتىك خەلك مالىات بەدن ئىدى ولاميان لە حكومەت دەۋى نەبوۋنى ئەم پىۋەندىەش ئاكامىكى جگە لە دروستىۋونى حكومەتى دىكتاتور ۋەلىتارىستى نىە.

دوۋەمىن ئاكامى نەرىنى دەست بە سەرداگرتنى داھاتى نەوت و خەرجكردنى لە لاين حكومەتەۋە لە رىگاي ھاۋپى پەيداكردن و دەست ۋتاقم سازكردن واتە كاتىك ۋەھا داھاتىك لە دەستى حكومەتدا بىت ھەمىشە كۆمەلىك ۋەك مىش لە سەر شىرىنى خردەبنەۋە كە ئەمە سەرەتاي گەندەلى مالى ۋەسىاسىيە. ئەم پىۋەندىە دەبىتە ھۆى دروستىۋونى تاقم ۋەدەستەۋ كرىنى پشتىۋانى سىياسى لەم پىۋەندىەشدا ھەر كەس لە بەرانبەر ھىزى دەسەلاتدا ماستاۋچىتر بىت لەم داھاتە زۆرتى دەست دەكەۋى.

لە ھەردوۋى ئەم ھۆكارانە مەترسىدارتر دروستىۋونى ھىزى سەركوۋتە لە دەست حكومەتدا. حكومەتتىك كە لە بەرانبەر خەلكدا ولامدەر نىە و داھاتىشى سەربەخۋىيە لە خەلك و لە بەرانبەر ھەر جورە دەنگىكى نارازىش لە توندترىن شىۋەي سەركوۋتكردن كەلك ۋەردەگرىت.

لەم داۋيانەش خىشتەيەك لە لاين گۇفارى «ئىكونۆمىستى لەندن» كە بەكەلك ۋەرگرتن لە سەرچاۋەي سەربەخۋى ناۋدەۋلەتەكانەۋە دەرچوۋە، باسى پىۋەندى نەرىنى ديموكراسى و داھاتى نەوت دەكات.

چاپ و بلاۋكردوۋەتەۋە نىشانەدا كە كاتىك نرخی ھەر بەرمىل نەوت ۱۶دۆلار بوۋە»ئاغاي خاتەمى «باسى لە «گفتگوى شارستانىەتەكان» دەكرد بەلام كاتىك بەرمىلىكى نەوت گەيشە ۱۵۰دۆلار «ئاغاي ئەحمەدى نژاد»نەتەنیا خەلكى ئىرانى بە «پووش و پلاش» ناۋدەبرد بەلكوۋ خۋازىارى سىپنەۋەي ئىسرائىلىش بوۋ لە نەخشەي جۇگرافىيىدا.

ئەم پىۋەندىە چىروپىرەي نىۋان نەوت و ھەلسوۋكەۋتى رىژىمە دىكتاتورىەكان ئەۋەندە بەرچاۋە كە تەنانت بىرىك لە شىۋقەكاران دەتوانن بە كەلك ۋەرگرتن لە پىۋەندى راستەۋخۋى ئەم دوۋ ھۆكارە سىياسەتەكانى ئەم دەۋلەتەنە شىۋقە بىكەن.

لە دۇخى ئاسايدا سى فاكىتەر بۆ كەلك ۋەرگرتنى نارەۋا و نادروست لە داھاتى نەوت سىرنجى شىۋقەكارانى بۆ لاي خۋى راكىشاۋە.كەلك ۋەرگرتن لە داھاتى كرايى يانئ داھاتىك كە لە سەر چالاكى ئابوۋرى نەبوۋە، لە راستىدا پارەيەكى بەلاشە كە دەگاتە دەستى حكومەتەكان و دەبىتە ھۆى ئەۋە كە ئەم حكومەتەنە خۋيان بەرپرسىار و خزمەتگوزارى خەلك نەزانن، چونكە خەلك مالىات نادەن و ئەمە حكومەتە كە بە دەسبەسەرداگرتنى داھاتى نەوت دەتوانن بە ھەر جورىك بىيەۋى ئەم داھاتە لە نىۋان خەلكدا دابەش بىكات.بۆيە ئاكامەكەي دەبىتە ھۆكارى ئەۋەي كە پىۋەندى سىروشتى نىۋان خەلك و حكومەت جى گۈپكى بىكەن، واتە لە جياتى ئەۋەي كە حكومەت دەستنىشانكراۋمەعاش خۋى خەلك بىت كەچى ئەمە خەلكە كە دەستى درىژ دەكاتەۋە بۆ حكومەت و سۋالى لئ دەكات، بۆيە حكومەتەش بە ھەر جورىك بىيەۋىت لەم كۈيلەكردەنى خەلك كەلك ۋەردەگرىت.

ئەم جورە داھاتانە نەك تەنیا ھارىكار نىە بۆ گەشە ۋىپشكەۋتنى ديموكراسى، بەلكوۋ بە پىچەۋانە ژىربىناي پىۋەندى ديموكراتىكى

پەرتوکه‌کا گەلەک ب لایەندار دەربارێ: نافەه‌را نەژادێن مروڤان دا نکر ب باوەریا ئارتور گوینیو نەژادێ:ئاری: ژه‌می نەژادا ژوورتره‌ لی دمەترسیا: تێکەل بونا نەژادی: دگەل:نەژادێن نەئاریای: یی دایه‌ کونه‌ خودانی جه‌ین بلندن، دانشمەند و زاناین روژئاڤا ئیله‌ام وه‌رگرتن ژ تیوریا (جارلز دارفین) دەباریڤن ه‌ه‌لبژارته‌ین سروشتی یان ژ ی ب گوتنه‌کا دی ئەو کەسێ کوپتری ه‌می کەسکێ پەسەند بوونی نیشان بەدت دێ بەرده‌وام بونا ه‌ه‌بوئی ژ ی پتر پەیدا کەت، وان دەست ب پێک ئینانا بوجونیڤ وی یین ژین ناسیی دکومه‌لگه‌ها مروڤاتیڤ دا کرن ئینانا بوجونیڤ وی یین ژین ناسیی ده‌زا بنافئ (دار فینیزما کومه‌لایه‌تی) لسه‌ر فئ باوه‌ریڤ یاموکوم بوو کو:ه‌یزدار:ماڤداره‌ ه‌یز داریڤ ل :بڤن ه‌یزین: بکەت ٥٠٠س. چمبرلین ئیک ژ زانایان بوو کو خودانی ده‌سه‌لاته‌کا گەلەک بوو، وی ل سالا ١٨٩٩ئ بوجونه‌ک پێشکەش کر :نژادا ئاریایی: ب سه‌روکاتیا ژێر مه‌نا شارستانییه‌تا فه‌لەیین روژ ئاڤا دێ ژنه‌یارین وان یه‌عنی (جوهی) یان رزگارکەت ٠ (٢)

*جوهی ه‌ه‌ر دچاخین کەڤن دا ل ئەوروپا یین ئاکنجی بووین ل دەست پێکا چه‌رخین نافین (دیرین) جوهی تاوان بار دکرن ب کوشتنا (عیسای)وگاژنده‌ و لومه‌ ژوان هاته‌ کرن کو وان عیسا وه‌ک پیغه‌مبه‌رئ ژفانی پەسەند نەکرینه‌، پشتی ڤان تاوانباریان ره‌وشا جوهیان باشتەر لئ نه‌هات بدریژیا چه‌ندین چه‌رخان ئیشاندن و ئازاردان وئیشکەنجه‌دان و جوهی کوژی دەم ب دەم ده‌ات مه‌یدانی، پشتی شوره‌شا فره‌نسا ل سالا ١٧٨٩ئ و ئارمانجین دیموکراسین وئ ریک ژوره‌وشا جوهیان به‌ره‌و باشبونئ ڤه‌بوو.

بزافاب نافئ رزگاریا جوهیان ل سه‌ده‌یا ١٩ئوزدئ دا ده‌لیڤه‌ک هاته‌ دان بو جوهیان کو ئەوژی وه‌کی ه‌ه‌ر وه‌لاتیه‌ک ب‌ه‌شداری ژيانا کومه‌لایه‌تی ببن ٠ (٣)

***حزبا نازی چه‌ند تاییه‌تمه‌ندی ه‌ه‌بوون ئەوژی:**

١-باوه‌ری ب زورکرنا ره‌گه‌نئ ئاری.
٢-دخوازیت بیئ ئەف لاو ئەولایین دییی به‌رامبه‌ر جه‌ئ ژیانئ (له‌نبرزێڤم).

٣-دژایه‌تی کرن دگەل جوهیان و باوه‌ری ب ریکه‌ چاره‌یادوماهیی ه‌ه‌بویه، ئەوژی ژناف برنا ه‌می جوهیان .

٤-پێشته‌ڤانی ده‌سه‌لاتا سه‌ریازیا ئەلمانیا بوو، ژبو دامه‌زراندنا ده‌سه‌لاتا رایخی سێهه‌م ٠ (١)

*رایخ.زاراڤه‌کئ ئەلمانی یه‌ڤ ئیمپراتوریه‌تائەلمانیا و حکومه‌تا ئەلمانیا ده‌یتنه‌ گوتن، دمیزووی دا رایخا ئیکئ ئیمپراتوریه‌تا روما روژ ئاڤابو کولسه‌ر ده‌می نه‌ه‌ی زاینئ ل ئەوروپا نافه‌راست دامه‌زرایه‌زوریه‌یا ئەڤئ ئیمپراتوریه‌تی ل وه‌لاتئ ئەلمانیا زه‌مان پێکهاتبوو و ژلاڤ بنه‌مالا (هایسبورگ)ده‌اته‌ بریڤه‌ برن .رایخا ئیکئ ل سالا ١٩٦٢دا پێکهات و سالا ١٨٠٦دا ژنافچوو.رایخا دووی ژ ئیمپراتوریه‌تا ئەلمانی بوو کو ل سالا ١٨٧١ئ تا ١٩١٨ ده‌سه‌لات کر.دناف رایخا دووی و رایخا سیئ حکومه‌تا کوماری ل سه‌ر ده‌سه‌لاتئ بوو.ئەڤ حکومه‌ته‌ ل سالا ١٩١٩ئ تا سالا ١٩٣٢ ئ وه‌لات بریڤه‌ دبر و ب کومارا (ڤه‌ئیمه‌)ب ناف و ده‌نڤ بوو.

رایخا سیئ :روژا ٣٠کانینادووئ یاسالا ١٩٣٣دامه‌زرا ه‌یتله‌ر وه‌سا ه‌زر دکر کودئ هزار سالا ژیت و باسئ رایخا هزار سالی دکر ژ (١٢) دووزده‌ سال و چوار ه‌ه‌یڤا زێده‌تر نه‌ڤه‌کێشا (٢)

١-قاموسی سیاسی ئاره‌ش/ئاماده‌کردن (زاهیر محمدی و یاسین حاجی زاده)ل‌په‌ره (١٧٧).

٢- قاموسی سیاسی ئاره‌ش/ئاماده‌کردن (زاهیر محمدی و یاسین حاجی زاده)ل‌په‌ره (٣٧٢).

(١)

ل وی ده‌می ه‌زا ره‌گه‌زپه‌رستیڤ یان ژئ (راسیزم)یابه‌لاف بوول د ئەوروپادا.راسیزم ژ په‌یڤا راس (race)ب رامانا ره‌گه‌ز هاتی یه‌ وه‌رگیان .ره‌گه‌زپه‌رستی تیوره‌کئ دژئ زانستی و کەڤه‌نه‌ په‌رسته‌ کو باوه‌ری ب نه‌یه‌کسانیی دنافه‌را ره‌گه‌زاندنا دبوارئ شیان و ه‌یزا بیر کرنئ دا ه‌یه‌ .نمونه‌ زه‌قی راسیزم .ریڤه‌برنا سیاسه‌تا دژئ مروڤین ئەمریکایه‌ ل دژئ سورپیست و ره‌ش پیستین ئەڤی وه‌لاتی یه‌، کو سه‌ره‌رای چارناما مافئ مروڤی ه‌ه‌ر دریژی ه‌ه‌بو .ره‌ش پیستین روژیاو و ئەفریقای باشور چه‌ند جارن بونه‌ قوربانی سیاسه‌ته‌ نه‌ مروڤانه‌یا بریتانیا .ئادوڵف ه‌یتله‌ر، ریڤه‌ری ئەلمانیا ل ژێر ره‌گه‌زپه‌رستی دا چه‌ند ملیون جوهی کوشتن ٠ (١)

زانا و فه‌یله‌سوفان ه‌ه‌ر ده‌سه‌دیا ه‌ه‌ڤدئ دا دهر باری په‌یدابونا ره‌گه‌زین مروڤان (ئینسانا) ب کویراتی ڤه‌کولین یین کرین دیپلو ماته‌کئ فره‌نسی بنافئ (ئارتور گوینیو)ل سالا ١٩٥٤ئ ده‌ست ب وه‌شاندنا

کومکوژیا جوهیان و ڤه‌ره‌جان ل ئەوروپا دنافه‌را سالیڤ ١٩٣٣-١٩٤٥ئ ب ده‌ستی ئالمانا (نازی)

*ئەگه‌رئەم ته‌ماشه‌ی دیروکا (نازی)ل ئەلمانیا بکه‌ن، ده‌ستیڤکئ دڤت ئەم بزانیڤ رامانا نافئ ئانکو زارافئ (نازی) چی یه‌، ئەڤ زارافه‌ ژنافئ der national der national socialist german wmrker>s party (sozialistische deugshe arbeiter partie)هاتی یه‌ وه‌رگیان ب رامانا حزبا کریکارین ناسیونال سوسیالیستا ئەلمانیا، حزبا نازی بزوتنه‌وه‌یه‌کا سیاسی بوو ل سالا ١٩١٩دا هاتی یه‌ دامه‌زراندنو ل ده‌ستپێکا سالا ١٩٣٠ئ ئادوڵف ه‌یتله‌ر گه‌ه‌شته‌ بلندترین ڤله‌یا ریکخستنئ دناف فئ حزبی دا و نافبیری سالا ١٩٣٣ئ دا ه‌ه‌ڤه‌یمانی دگەل بالئ راست گرێداو به‌شداری حکومه‌تی بوون و، ه‌ه‌ر زووی ه‌ه‌ڤه‌یمانیڤن خو ژنافبرن و رژیمه‌کا تاک ره‌وی پێک ئینا و ده‌سه‌لات به‌ده‌ست خوڤه‌ ئینا.

١-هه‌مان ژۆده‌رئ پِيشتر لاپه‌ره (٣٢٥-٣٢٦)

٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٤).

٣- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٥).

٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٥-٣٩).

٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٩).

٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٩-٣٩).
٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٤٢-٤٥).
٨-ه‌نده‌کيَن پرخوه‌شى وگه‌له‌کيَن م‌اندی/نو‌ئام چومسکى:فه‌قه‌يفين (ديفيدبارساميان)پاچقه ژ ئينگليزى بو کوردی (د.له‌زگينئ ئاف‌ده‌رهمانى)لاپه‌ره (٣٦-٣٤)

٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٥-٣٩).
١٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٥-٣٩).

*ئ داويا سه‌ده‌يا نوزدئ دژاتيا جوهيان ره‌نگه‌کئ دى په‌يداكر (ئانتي سميتيسم)وه‌کى نيشان دانا کرياره‌کئ هه‌مبه‌ر بزافا رژگاريا جوهيان، وه‌ک سود وه‌رگرتنه‌کا سياسى لئ هات .
ل ده‌مئ نه‌بونا ئاراميا ئولى، ئابورى و سياسى نه‌يارين جوهياتيئ جوهى ب هه‌بونا ده‌سه‌لاتداريا بئ ئه‌ندازه و به‌ر فره‌ ده‌ناف کومه‌لگه‌هئ دا تاوانبار دکرن.جوهى دهاتنه تاوانبار کرن کو دخوازن ده‌سه‌لاتداريا هه‌مى جيهائئ بکه‌ن هه‌روه‌سا نازيان جوهى تاوان بار دکرن جونکى بي‌ت بوينه ده‌سه‌لاتدارين ئه‌لمانيا ... (١)

پشتى داگيرکرنا فره‌نسا سالا١٩٤٠ ژئاليئ نازيان فه، نافئ هه‌مى جوهيان ده‌يته تومارکرن و ئه‌فه ئيکه‌مين پينگافه به‌ره‌و کومکوژيا وان.(٢)

*تيروور دژى وار و کارو کاسبيان جوهيان ده‌ست پئ کر/ده‌ه‌ي‌فا نيسانا ١٩٣٣ئ دا نازيا ئيکه‌مين بزاقين خو ژبو ليدانا ئابوريا جوهيان ده‌ست پئ کرن ئيک ژ ئاواين وان ئه‌قه‌بو کو ئه‌ندامين ريکخراوا جوانين هيتلر لسه‌ر ده‌رگه‌هين دوکان و سوپرمارکيتئن جوهيان به‌لافوکين ((هشيارکرنئ)) ده‌ه‌لاويستن ئه‌ف جوړه کريار ل هه‌مبه‌ر نوژدار و دادوهر و پاريزقان و سوپرمارکيتئن سه‌ر ب جوهيان فه لسه‌رانسه‌ر ئه‌لمانيا دهاته ئه‌نجامدان .ب لافيته‌يئن کولسه‌ر هاتيه‌ه‌ نفيسين (ژجوهيان نه‌کرن، نه‌چنه ده‌ف نوژدارين جوهى، جوهى دزک ماکى دا دروه‌که‌رن و فيلبازن).
*پشتى ساليئ ١٩٣٣ئ قوتابين جوهى ب ره‌نگه‌کئ سيستماتىک ژ قوتابخانين ئه‌لمانيا هاتنه ده‌ريخستن دوو قوتابين جوهى خويادکه‌ن کو دواناگريداي ب ئايدلوژيا (نازيزمى) ب چ ره‌نگه‌کئ ترانه‌ پي‌ت هيننه‌ کرن، سه‌رته‌خته ره‌شى هوسا ياهاتيه نفيسين (جوهى مه‌زنترين دوژمنئ مه‌نه . ژ جوهيان هشياربن).(٣)

* (لويس فيشه‌ر)ى ل سالا١٩٨٣ لسه‌ر جوهيئن ئه‌لمانيا دگوت .دقيا جوهيئن ئه‌لمانيا هه‌ميان به‌ه‌فرا خوکوشتبان دابه‌لکى .خه‌لکئ دنيائ و خه‌لکئ ئه‌لمانيا دژى توندوتيژيا هيتله‌رى رابيان . وى پيشنياره‌کا ته‌کتىکى کر .نه‌پيشنياره‌کا قاعيده‌ى ئوو بناغه‌ى مه‌ره‌ماوى نه‌ئهبووو کو هه‌مى به‌ه‌فرا وو ب ده‌کئ خوه‌ش به‌رب ئوده‌يئن گازئ بچن ژبه‌رکو ناتوندوتيژى وئ دبژئ .مه‌ره‌ماوى ئه‌ف بوو :«ئ‌ه‌گه‌ر هوين وئ بکن دئ باشت‌ر مرن»؛ئ‌ه‌گه‌ر هوين پيشبه‌رى يا وى ژه‌ه‌مى خه‌مخورى يين قاعيده‌مه‌نديئ دى ژبلى هندئ کا داگائئ چه‌ند خه‌لکئ هاتبا پاراستن

چدا بکن، تشته‌کئ به‌رهوزه کودا ئالوزى و خه‌ما خه‌لکئ گه‌له‌ک ژي‌ده‌تر بت ژ ئه‌فا درنده‌يى يا نازيان چئ کرى .ئ‌ه‌ز باوه‌رناکم، لئ تشته‌کئ نه‌مومکينه ژى .ل ئاليه‌کئ دى .دوان کاودانان دا جوهيئن ئه‌وووپايئ ژ ئه‌واکرى زي‌ده‌تر چ ژده‌ست نه‌دهات، و ل هه‌ر جهه‌کى باشى شه‌رمزارى په(٤)

١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٥-٣٩).

٢- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٩).

٣- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٤٢-٤٥).

٤-ه‌نده‌کيَن پرخوه‌شى وگه‌له‌کيَن م‌اندی/نو‌ئام چومسکى:فه‌قه‌يفين (ديفيدبارساميان)پاچقه ژ ئينگليزى بو کوردی (د.له‌زگينئ ئاف‌ده‌رهمانى)لاپه‌ره (٣٦-٣٤)

٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

*دنافه‌را ئي‌ف‌ار وشه‌فا (١٠٩٠ئ)ه‌ي‌فا تشرينا دووئ ب سه‌دان دپرين جوهيان دسه‌رانسه‌ر ئه‌لمانيا هاتنه وي‌رانکرين و هه‌روه‌سا ب سه‌دان دوکانين جوهيان هاتنه تالان و يران کرن .گورستانين جوهيان که‌فتنه به‌ر هي‌رشان، ب سه‌دان جوهى هاتنه کوشتن وب‌ده‌هان هزار ژى فه‌گوهاستنه ئوردوگايين زوره‌ مى .

*پشتى ده‌ست پي‌کا شه‌رئ جيهانئ دووئ ل ئه‌يلولا سالا ١٩٣٩ئ نازيان ب له‌ز هنده‌ک ياسا ده‌ريخستن کوچهيئن (پولونى) مه‌جبور دکرن مال و حالين خو بجه بهي‌لن به‌ره‌و هنده‌ک ناوجه‌ين تاييه‌ت دناف باژيران نيشته‌جئ بين.(١)

* (س.س)له‌شکه‌ره‌کئ تاييه‌تئ هيتله‌رى بو ل چريادووئ سالا١٩٣٥ئ ل (ميونخ)هاتيه‌ه دامه‌زراندن.(٢)

(فه‌رمانا هايدريش، سه‌روکئ ئاسايشا س.س.ئ ده‌ربارئ کومکوژيا جوهيان، ل ئه‌يلولا سالا ١٩٣٩ئ)

*پي‌ويست بوو جوهى دناف گيتويان ل باژيران کوم بين، دابشين وان بن جاف بگريئن، پاشى فه‌گوهينن له‌زترين کريار ئه‌وه کو‌فروشيارين جوهى دناف باژيراندا نه‌مينن ئه‌ف راسپارده دقيت دده‌مئ سئ هه‌تا جوار هه‌فتين پيش مه‌دا بي‌ته پي‌ک ئينان، هه‌تاده‌مئ کو جوهى کارئ فروشيارئ ناف باژيران ئه‌نجام دده‌ن فيت برياره‌ک بي‌ته وه‌رگرتن کو کى ژ جهئ فروشتنى ئاماده‌بي‌ت داکو ئازوقه‌ئ خووارده‌مه‌نيا هينن له‌شکه‌رى بهي‌ته ته‌ئمين کرن، فه‌رمانين ژي‌ر بهي‌نه وه‌رگرتن

١- جوهى ب زوترين دم بهي‌نه فه‌گوهاستن بو باژيران .

٢- جوهى ژ ئه‌ردئ ئه‌لمانيا بهي‌نه ده‌ريخستن ره‌وانه‌ى پولونيا بي‌ته کرن .

٣- قه‌ره‌چين م‌اين ژى ره‌وانه‌ى پولونيا بي‌ته کرن .

چدا بکن، تشته‌کئ به‌رهوزه کودا ئالوزى و خه‌ما خه‌لکئ گه‌له‌ک ژي‌ده‌تر بت ژ ئه‌فا درنده‌يى يا نازيان چئ کرى .ئ‌ه‌ز باوه‌رناکم، لئ تشته‌کئ نه‌مومکينه ژى .ل ئاليه‌کئ دى .دوان کاودانان دا جوهيئن ئه‌وووپايئ ژ ئه‌واکرى زي‌ده‌تر چ ژده‌ست نه‌دهات، و ل هه‌ر جهه‌کى باشى شه‌رمزارى په(٤)

١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٥-٣٩).

٢- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٩).

٣- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٤٢-٤٥).

٤-ه‌نده‌کيَن پرخوه‌شى وگه‌له‌کيَن م‌اندی/نو‌ئام چومسکى:فه‌قه‌يفين (ديفيدبارساميان)پاچقه ژ ئينگليزى بو کوردی (د.له‌زگينئ ئاف‌ده‌رهمانى)لاپه‌ره (٣٦-٣٤)

٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی

*دنافه‌را ئي‌ف‌ار وشه‌فا (١٠٩٠ئ)ه‌ي‌فا تشرينا دووئ ب سه‌دان دپرين جوهيان دسه‌رانسه‌ر ئه‌لمانيا هاتنه وي‌رانکرين و هه‌روه‌سا ب سه‌دان دوکانين جوهيان هاتنه تالان و يران کرن .گورستانين جوهيان که‌فتنه به‌ر هي‌رشان، ب سه‌دان جوهى هاتنه کوشتن وب‌ده‌هان هزار ژى فه‌گوهاستنه ئوردوگايين زوره‌ مى .

*پشتى ده‌ست پي‌کا شه‌رئ جيهانئ دووئ ل ئه‌يلولا سالا ١٩٣٩ئ نازيان ب له‌ز هنده‌ک ياسا ده‌ريخستن کوچهيئن (پولونى) مه‌جبور دکرن مال و حالين خو بجه بهي‌لن به‌ره‌و هنده‌ک ناوجه‌ين تاييه‌ت دناف باژيران نيشته‌جئ بين.(١)

* (س.س)له‌شکه‌ره‌کئ تاييه‌تئ هيتله‌رى بو ل چريادووئ سالا١٩٣٥ئ ل (ميونخ)هاتيه‌ه دامه‌زراندن.(٢)

(فه‌رمانا هايدريش، سه‌روکئ ئاسايشا س.س.ئ ده‌ربارئ کومکوژيا جوهيان، ل ئه‌يلولا سالا ١٩٣٩ئ)

*پي‌ويست بوو جوهى دناف گيتويان ل باژيران کوم بين، دابشين وان بن جاف بگريئن، پاشى فه‌گوهينن له‌زترين کريار ئه‌وه کو‌فروشيارين جوهى دناف باژيراندا نه‌مينن ئه‌ف راسپارده دقيت دده‌مئ سئ هه‌تا جوار هه‌فتين پيش مه‌دا بي‌ته پي‌ک ئينان، هه‌تاده‌مئ کو جوهى کارئ

فروشيارئ ناف باژيران ئه‌نجام دده‌ن فيت برياره‌ک بي‌ته وه‌رگرتن کو کى ژ جهئ فروشتنى ئاماده‌بي‌ت داکو ئازوقه‌ئ خووارده‌مه‌نيا هينن له‌شکه‌رى بهي‌ته ته‌ئمين کرن، فه‌رمانين ژي‌ر بهي‌نه وه‌رگرتن

١- جوهى ب زوترين دم بهي‌نه فه‌گوهاستن بو باژيران .
٢- جوهى ژ ئه‌ردئ ئه‌لمانيا بهي‌نه ده‌ريخستن ره‌وانه‌ى پولونيا بي‌ته کرن .
٣- قه‌ره‌چين م‌اين ژى ره‌وانه‌ى پولونيا بي‌ته کرن .

*دسته‌ست پي‌کا سالا ١٩٤٠ ئ ئيکه‌مين گيتوهاته دروست کرن، و ل سالا ١٩٤٢ ب سه‌دان گيتوين مه‌زن و بجيک ل سه‌رانسه‌رى پولونيا و ئه‌ورپا روژه‌لات هه‌بوون .

*بلند ترين هه‌ژمارا نيشته‌جيئن گيتويا يا قارشه‌ گه‌هشت بوو(٤٠٠، ٠٠٠)هزار مروقان .ئ‌ه‌ف هه‌ژمارا زي‌ده‌يا نيشته جييين ب فى واته‌ى په کو/٥ ٧ مي‌تر به‌ر که‌سه‌کئ دکه‌قيت .

٤-ده‌ريخستنا سيستماتيکاجوهيان ژعه‌ردئ ئه‌لمانيا ب

شه‌مه‌نده‌فه‌رين بار کيشانئ بي‌ت .(٣)

١- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٤٦-٤٩).

٢- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٥٠).

٣- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤- دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٥٠).

٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٨-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٣-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٨-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

١٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٣-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٨-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٢٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٣-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٨-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٣٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٣-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٨-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٤٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٣-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٨-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٥٩-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٠-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦١-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٢-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٣-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٤-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٥-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٦-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ سویدی بوکوردی (سادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢١).

٦٧-دفياهون فئ کاره‌ساتئ فه‌گيرن /وه‌رگيран ژ

بنافئ مهجلسا جوهیان پێک هات.زه لامین ئەندام دمهجلیسیدا لبن زەخت گەفین مرنئ قەرمانین ئەلمانیا جێبهجئ دکرن ئامادهکرنا تومارا نافین وان کەسین کو دهینە دەرێخستین دکهفته لائ مهجلسا جوهیان .پولسین جوهی دقیا تاوان بارین ب مرنئ کومکرنا وژبو قهگهاستنئ سوواری لوریئ یان ژک قیتارئ کرپانه. (۳)

۱- دقیاھون فئ کارهساتئ قهگیرن /وهرگیـران ژ سویدی بوکوردی(سادی سالی)بابئ چهنگو لاپەرە (۴۹).

۲- دقیاھون فئ کارهساتئ قهگیرن /وهرگیـران ژ سویدی بوکوردی(سادی سالی)بابئ چهنگو لاپەرە (۵۹).

۳- دقیاھون فئ کارهساتئ قهگیرن /وهرگیـران ژ سویدی بوکوردی(سادی سالی)بابئ چهنگو لاپەرە (۶۱).

(۵)

*روژه کا ئێک شه مبی ل ئوردوگایئ (بونه-بلازلاندە) ل ژیریا پاريس، وی دەمی هیشتا هەقدیتنا ئەندامین مالباتا سەر بەست بوو، زەلام ل هەیفقا حوزەیرانا سالا ۱۹۴۲ئ و ژنک ژئ ل هەیفقا تەموز و ئابئ هەر وئ سالی بو ئوردوگایین مرنئ ل پولونیا هاتنه قهگهاستن .دەو لەتا فرەنسا ل قیشی هەر چەندە ژئالیئ ئەلمان قه مەجبور نەبوو جیاوازیئ بێخته جوهیئ فرەنسا، لئ لگەل فئ چەندئ ژئ پێک هاتنا یاسایین دژئ جوهیان دەرەفت ژدەست نەدا .دەمئ ل هەیفقا تەموزا سالا ۱۹۴۲ئگرتنا هەمی جوهیان دەست پئ کری پولیسین فرەنسا ئەف ئەرکە گرتە سەر مللین خو.

*ژ(۸۰، ۰۰۰)هزار جوهیئ هاتینە قهگهاستن بو ئوردوگایین مرنئ نیزیکی (۱۰٪)زاروکیئ ژئ وان بن شەش سالی بینە .

و(۱۰٪)ئەوکه سین کو ژئ وان ژ (۶۰)سالیئ پتر بینە .بەرپر سین دەولهتا فرەنسا بەس دەمئ کو جوهیئ بیاتی هاتنه دەرێخستن هەشکاریا خو لگەل ئەلمانا بری و چالاکیئ ئەلمانا بو پەیدا کرنا جوهیان گەلەک بزەحمەت ئێخست.(۱)

(کومکوژیا جوهیان ل هەمی دەقەرین ئەوروپا)

*هەرچەندە پروسین بنگهەمی بین ژناف برنئ وەک ئێک بینە یەعنی پێک هاتبون ژ ناسینئ، کومکرن و دەرێخستن و ژناف برنی، ژناف برنا جوهیان ل وەلاتین جوراو جور ب گەلەک رەنگان هاتیبه پێک ئینان. (مەجارستان) ل دەمئ شەری ل گەل ئەلمانیا هەف پەیمان بو و.ل گەل هەبونا هەژمارەکا زورا جوهیئ قئ وەلاتی و هاتنا پەنابەرین هەمی وەلاتان هەژمارا وان گەهشە نیزیکی ملونەکئ هەتا سالا ۱۹۴۴ئ ژ ئالیئ ئاسایشا گیانی قه دهاتنه پاراستن . لئ ب داگیرکرنا (مەجارستانئ) ل ئادارا ۱۹۴۴ ب دەستئ ئەلمانیا هەمی

تشتەک هاتە گهورین د نیفا هەیفقا گولانا سالا۱۹۴۴ ئ قهگهاستنا جوهیان بو (ئاو شوویتس) دەست پئ کر .د.(۴۲)روژاندا پتری (۴۲۰۰۰)چل و دوو هزار جوهیئ هاتنه دەرێخستن ئێک سەر بەرەو ئاو شویتس —بیرکناو هاتنه قهگهاستن هەرۆ پتری (۱۲۰۰۰)دووژدە هزار کەس ل هەمبەر چافین جیهانیان ب گازی دهاتنه کوشتن .(۲)

*دەست پێکا تەموزا سالا ۱۹۴۴سەرۆکئ (مەجارستانئ). (میکلوس هورتی)فەرمانا بەتال کرنا یاسایا دەرێخستنا جوهیان راگەهاند. ژبەرکو چالاکیئ دژئ جوهیان ب هاریکاریا (مەجاریا) گریډای بوو. فئ بریارئ (۳۰۰، ۰۰۰)سئ سەد هزار جوهی ل (دابیتس) زرگارکرن. وەلاتین بئ لایەن وەک سوید .سوئیسرا .وفااتیکان وان ژئ هاریکاریا وان کرن لئ د داویا سالا۱۹۴۴ئ داپتری ۳۰، ۰۰۰ سیە هزارجوهیان ل بو (دابیتس) ژيانا خود (مەشا مرنئ) بەرەف سنورین نەمسا ژ دەست دان یان ژئ ب دەستئ نازیئ پولونیا ئەویئ ژوان را دگوت (خاچیین تیر) ی هاتنه کوشتن .ئیتالیا ژک هەقگرتییا ئەلمانیا بوو.ژ یاسایین دژئ جوهیان پێک ئینا بون ژمارا هند جوهیئ قئ وەلاتی ژکوشتنا ب دەستئ ئالمانا زرگاربوو. لئ پشتی روخانا رژێما فاشیستا بنیتو موسولینی ل تەموزا سالا ۱۹۴۳ئ لەشکەرئ ئەلمان دگەل ئیتالیئ دژبەری جوهیان پتری (۸، ۰۰۰)هەشت هزار کەس ژ (۳۵، ۰۰۰)سیە و پینچ هزارجوهیئ ئیتالیا کومکرین قهگهاستنه ئوردوگایین مرنئ ل (ئاو شویتس —بیرکناو). (یوگوسلافیا) پشتی داگیرکرئ ژئالیئ هیزین ئالمانیا قە د نيسانا سالا ۱۹۴۱د ب سەر چەند دەقەراند

هاتە دابەشکرن .ل وی دەمیدا نیزیکی (۸۰، ۰۰۰)هەشتی جوهی ل یوگسلافیادا هەبون (۱۶، ۰۰۰)شارزەدە هزار جوهیئ (سرب) هەبون کوپرانيا وان ل (بیلگراډ) نشتەجئ بوون.ئەلمانیا پشتی داگیر کرئ ئەو ئێخسیرو مەجبوری کارکرئ کرن و هەمی مال و ئەملاکین وان ژئ تالان کرن . دەهیفقا ئابا سالا (۱۹۴۱)ئ گرتنا ب کومەل دەست پیکر و زوربەئ جوهیئ (سربی) ب گوللەیان هاتنه کوشتن .ب گشتی پتری (۶۰، ۰۰۰)شیتس هزارجوهیئ یوگسلافیا هاتنه کوشتن یونان ژ ئالیئ ئەلمانیا و ئیتالیا هاتنه داگیرکرین . جوهیئ د بەشئ داگیر کری ل رەخئ ئیتالیا قە هەتا سالا ۱۹۴۴ئ پاراستی بوون دەرێما بن داگیرکەریا ئەلمان قە ب تاییهتی (۵۰، ۰۰) هزار جوهیئ (سالونیکی) کەفتنه بەر بەرنامەیا کومکوژیئ. دەهیفقا ئادارئ و نيسانا سالا۱۹۴۳ئ پتری (۴۰، ۰۰۰)چلهزار جوهی هاتنه دەرێخستن و قهگهاستنه بو ئوردوگایئ (ئاوشوویتس —بیرکنا ئو). پشتی شەری بەس هزار جوهی قەگەریانە (سالونیکی)! .(۳)

۱- دقیاھون فئ کارهساتئ قهگیرن /وهرگیـران ژ سویدی بوکوردی(سادی سالی)بابئ چهنگو لاپەرە (۴۶).

۲- دقیاھون فئ کارهساتئ قهگیرن /وهرگیـران ژ سویدی بوکوردی(سادی سالی)بابئ چهنگو لاپەرە (۶۶).

۳- دقیاھون فئ کارهساتئ قهگیرن /وهرگیـران ژ سویدی بوکوردی(سادی سالی)بابئ چهنگو لاپەرە (۶۶-۶۷)

(۷)

*رێبەرئ بولغاریا هە مەبری گەفین ئالمانیا ژبو دەرێخستنا پتری (۵۰، ۰۰۰)پینجی هزار هاوولاتیئ جوهی بەرخودا هەر ژبەر قئ ئەگەرئ ژئ بوو گیانی وان د شەری دا هاتە پا راستن .دگەل هندئ ژئ بولغاریا رئ دابوو ئالمانیا جوهیئ نەهاوولاتی ژ تراکین و مقدونیه دەرېبخت .بگشتی (۱۱، ۰۰۰)یازدە هزارژهەریمین بن چافدیریا بولغاریا بو (تربلنکا) بێنە قهگهاستن .دەست پێکا شەری دا پتری (۷۵۰، ۰۰۰) حەفت سەد و پینجی هزار جوهی ل رومانیا دژیان .ژفان (۷۵۰، ۰۰۰)حەفت سەد و پینجی هزار جوهیان (۲۰۰، ۰۰۰)سئ سەد هزار نیشتهجیئ هەریمین بشارابین و ترانسینسترین بوون.خەلکئ قان هەریم یان ژ برسئ مرن یان ژئ ب دەستئ لەشکەرین رومانی ب هاریکاریا ئەلمانیا ب گوللان هاتنه کوشتن . ل هەریمین ناوەندی دا (۳۰۰، ۰۰۰)سئ سەد هزار جوهی ژ شەری گیانی وان هاتنه پاراستین رژێما رومانی ب سەرۆکاتیا (مارشال ئیفن ئانتو نسکو) نەمازە سیاسەتا وی یا دژبەری جوهیان لئ رەزاهەندیا خو ل سەر دەرێخستن و رەوانەکرنا جوهیان بو ئوردوگایین مرنئ نەکر.(۱)

*پشتی داگیرکرنا (نەرویج) ب دەستئ ئەلمانیا ل ۹ئ نيسانا سالا۱۹۴۰ئ فەرق و جوداهی و دژئ جوهیان دەست پیکر . هەرچەند ژمارا جوهیئ نەرویج (۲، ۰۰۰)هزار کەس بوون لئ ژ بۆ ئەلمانیا ئارمانجەکا گرنگ دەاتە هەژمارتن.د کونفرانسا ب نافئ فانسئ ل کانونا دووئ سالا۱۹۴۲ئ ژبوو ئامادەکرن و بھیزکرنا چالاکین ژبو پێک ئینانا (رێکا چارەسەریا داوی بۆ کێشەیا جوهیان)پێک هاتبوو.(۲)

*ل داویا تشرینائیکی سالا۱۹۴۲ئ چەند سەدەک ژ زەلامین جوهیان کوژیئ وان ۱۶سالی پر کرپوو ل (تروندهایم، بێرگین، ئوسلو) هاتنه گرتن.ئەو هاتنه قهگهاستین ژبوکەمپان و مالیئ وان ژئ هاتە داگیرکرن .دشەفا ۲۶تشرینا دووئ سالا ۱۹۴۲ئ ژن وزارەکین جوهیان ژئ هاتنه گرتن.(۳)

*نیزیکی هزار کەسان ژوان ژئ زرگاربن وخو بگەهینە سوید.ل دانیمارک دەولەتئ ژکریارین نەژاد پەرستیی هەمبەری (۷، ۵۰۰)حەفت هزار و پینج سەد هاوولاتیئ و پەنابەرین جوهی خو دورئێخست ئەلمانیا جوهیئ قئ وەلاتی سئ سالان مائ خو تئ نەکرن . لئ هیتلەر دەهیفقا ئابا سالا ۱۹۴۳ئ بریاردا کودەست باقیتە جوهیئ دانیمارک ژئ .پروپاگەندین قئ هندئ کو دپیش دا بلاف بوون ب کیماسی هەمی جوهین دانیمارک ژیان ب هاریکاریا ماسی گرین دانیمارکی و سویدی خو ب گەهینە سوید و زرگاربین پشتی شەری قەگەریانە دانیمارک .(۴)

١- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٦٧-٦٨).

٢- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٧٠).

٣- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٧٠).

٤- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٧٠).

(٨)

*هه‌ژمارا جوھيـڻن فيله‌ندى كو نئيزيكى (٢، ٠٠٠)دوو هزار كه‌سان بووئەڤ كه‌سه نه‌كه‌فتنه به‌ر كومكوژيا جوھيان ژبه‌ركو ريبه‌ريـڻ فيله‌ندى چوجارا ئاماده‌نه‌بون جوھيان راده‌ستى نازيان بكه‌ن(١)

* قه‌ره‌چ .دچه‌رخيـڻ نافيندا قه‌ره‌چ ل باكوړئ وه‌لاتئ(هنديـځ) ره‌ڤيـن وديريـا ئيرائى وئاسيا بچيك و بالكانا هاتنه ئه‌وروپا .دوان چاخاندا كه‌له‌ك هزر دكرن كو قه‌ره‌چ تيـكه‌له‌كه ژ جوھيان وگه‌روكيـڻ نه‌جوهى ژبه‌ر ڦئى چه‌نديـځ ئه‌وژك هاتنه تاوانباركرن ب كوشتنا عيساي دجه‌نديـن چه‌رخان كوشتنا قه‌ره‌چان وه‌ك تاوانه‌كا گرنگ نه‌دهاته نيبا سين .هه‌تا ل ئه‌وروپا ناوه‌ندى و ئه‌وروپا روژ هه‌لات هنده‌ك جاران هه‌لكه‌فتيـڻ نيـچيرا :قه‌ره‌چان:دهاته پيـك ئينان دوان هه‌لكه‌فتاندا قه‌ره‌چ وه‌ك ئاژه‌لان دهاتنه هژمارئ و كوشتن هنده‌ك ژ قه‌ره‌چان ژيانا خو يـاگه‌روكى به‌رده‌وام كرن وهنده‌ك ژ وان ژى ئاكنجى بون و هيـدى هيـدى دگه‌ل ژيانا كومه‌لگاي خو هئ كرن هيـدى هيـدى ل گه‌له‌ك ده‌ڤه‌ران قه‌ره‌چ نه‌وه‌ك دهسته‌كا نه‌ته‌وى به‌لكى وه‌ك دهسته‌كا كومه‌لاتيا پله نه‌فى دهاتنه ديتن ده‌ربارئ قه‌ره‌چان گه‌له‌ك ئه‌فسانه و پيـشگوئن هه‌بون هه‌تا چاخى نوكه‌ژى دهيتـه هزر كرن كو قه‌ره‌چ زاروكان ددزن، سه‌حرا دكه‌ن ودبنه ئه‌گه‌را په‌يدا‌بونا نه‌خوشيـڻ مه‌ترسيدار .گومان بون و بئ باوه‌رى ب قه‌ره‌چان گه‌له‌ك بهيـژ بو، و هيـشتا يا به‌رده‌وامه ژى٠(٢)

*قه‌ره‌چ ره‌گه‌ز په‌رستى /ل ساليـن ١٩٣٠ ئ قه‌ره‌چ ل سه‌رانسه‌رى ئه‌وروپا هه‌بون .ل ئه‌لمانيا نئيزيكى ٣٠، ٠٠٠قه‌ره‌چ هه‌بون كو دناف كاره‌فانادا وه‌ك هاوлатيه‌كئ ساده دژيان جياوازى ل دژى قه‌ره‌چان گه‌له‌ك به‌رى دهسه‌لاتداريا (نازيان)ل ئه‌وروپا(٣)

١- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٧٠).

٢- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢٧).

٣- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٢٧).

(٩)

(ده‌رئيـځستنا قه‌ره‌چان)

*ژبوو كوشتنا قه‌ره‌چان شلوفه‌كا ئايدلوژى هه‌بوو.سه‌روكئ س.س.ئ، (هنريش هيملئړ) ل سه‌ر ڦئى باوه‌ريـځ بوو كو قه‌ره‌چيـڻ هه‌ين كو خودائى (نه‌ژاده‌كا پاك)بوويـنه، كورماميـڻ (ئاريـاي) دهاتنه په‌سه‌ند كرن هه‌ر ژبه‌ر ڦئى ئه‌گه‌ريـځ ژى دڤياهاتبانه پاراستن .دڤيا هاتبانه ناسين و ل جهيـڻ پاراستى هاتبانه جيـځ به‌چيـكرن .ئەركئ (ڤه‌كوله‌ريـڻ نه‌ژادى)دپله‌يا ئيـكئ دا دهست نيشان بكه‌ن.كو كيش ژڤان قه‌ره‌چان ئه‌ندازئ (خوينا)وان دگه‌ل نه‌ژاده‌كا تيـكه‌ل بيـنه كو مروڤ نه‌شيـت وان وه‌ك (ئاريـاي)وه‌رگريت .ده‌ركه‌فت كو زورپه‌ى وان ژفى ره‌نگينه ئه‌گه‌ر كه‌سه‌ك كه‌فتبا خانه‌يا چينه‌كا ناپه‌سند دا مه‌كيـنا ديموكراسيا ئه‌لمانيا داكه‌فيته لڤئ وييـئ به‌رجاڤ گرتنا چ تشتادا د پيـنگاڤا ئيـكئ ڤه‌گوهاستن بيت بو گوئيـڻ جوھيان و پاشى ژبو كه‌مپيـڻ مرنئ داوى پيـئ دهات .تاقيكړنيـت نوژدارى ييـڻ ب ناف وبانگيـن ل (ئاوشوويـتس) به‌س ل سه‌ر جوھيان نه‌دهاتنه ئه‌نجام دان به‌لكى ل سه‌ر زاروكيـڻ قه‌ره‌چان ژى ئه‌نجام ددان .پـترى(٢٠، ٠٠٠)قه‌ره‌چ ل ويـړئ هاتنه كوشتن .هه‌تا ئه‌ڤروكه ژى ديار و ئاشكرا نينه كو جه‌ند قه‌ره‌چ ب دهستئ نازيا و هه‌ڤبه‌نديـت وان ل وه‌لاتيـڻ جوراو جور هاتنه كوشتن .باوه‌ر نه‌بو ب ژمارا قه‌ره‌چان به‌رى وپشتى شه‌رى . ب كيـماسى ژمارا كوشتيا (٢٠٠، ٠٠٠)هزار كه‌س هاتينه ته‌خمين كرن. لئ چه‌نديـن ڤه‌كوليـنه‌فان ژمارا كوشتيا (٦٠٠، ٠٠٠)هزار كه‌س ديار كرى نه .ب باوه‌ريه‌ك مه‌زن (٢٥هه‌تا ٥٠ سه‌ديـځ) قه‌ره‌جيـڻ ئه‌وروپا ل دهـمئ شه‌رى دا ييـت هاتينه كوشتن .(١)

*پسپوره‌كئ ڤه‌كولين كړبو ودياركړبوو.خالابزاڤا بايلوژى يا تاوان بارى ئه‌ڤه‌بوو كو ئه‌گه‌ريـڻ ميراسى بايلوژى ئه‌گه‌ريـڻ ره‌فتاريـڻ نه‌په‌سه‌ند يان ژى ره‌فتاريـڻ جنايه‌ت كارانه .(ريـتر) نيشانداكو قه‌ره‌چ ل دهست پيـكئ دا خودائى نه‌ژاده‌كا (ئاريـاي)بيـنه‌لئ تابيه‌تمه‌نيـڻ وانڼن په‌سه‌ند ژئه‌گه‌را (تيـكه‌ل بونا نه‌ژادى)ل گه‌ل خه‌لكه‌كئ (بيـئ نرځ)ل دهـمئ كو چپاريـئ دا نه‌مانه .(٢)

١- دڤيا هون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بو کوردی(صادق سالح) بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٨٨).

٢- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٨٨).

(١٠)

*يوستين دگه‌ل كارئ به‌رده‌ستكيـڻ دئنه‌جام دانا كارڼن خوييـڻ ڤه‌كوليـنئ ژى به‌رده‌وام بو.هه‌روه‌كى كو٣٩زاروكيـڻ ئيـتيم قه‌ره‌چان دپه‌روه‌رده‌گه‌ه‌كا (كاته‌لوكا)دا هاتنه راكرتن هه‌تا يوستين بشيـتن باوه‌رناما خوبگه‌هينته داويـئ .دهـمئ ڤه‌كوليـنڼ وى خلاس بين ئه‌ڤ زاروكه ده‌فيڤا گولانا ١٩٤٤ئ ره‌وانه‌ى كه‌مپا مرنئ(ئاوشوويـتس-

بيركنائو) كرن . پرانيا وان دگه‌ل(٢، ٩٠٠)دووهاز و نه‌ه سه‌د قه‌ره‌جيـڻ دن دشه‌ڤا ٣ته‌باخا ١٩٤٤ئ دئوده‌يـڻ غازئ دا هاتنه كوشتن .(١)
*ل ٨حوزه‌يرانا سالا١٩٤٣(٣، ٠٠٠)هزار زاروك ودهيـكيـت وان ژ هولـندا دهيتـه ڤه‌گوهاستن و ره‌وانه‌ى ئوردوگايـئ (سوبيبور) دكرن . ئه‌وه‌مه‌ى ژى دهـمئ دگه‌هنه بنه‌جهيـب غازئ دهيتـه كوشتن.(٢)

(كومكوژيـڻ دهست پئ كر)

*كوشتنا سيستماتيكا جوھيان و قه‌ره‌چيـڻ ئوروپا ودگه‌ل كوشتنا په‌ك كه‌وتوييـڻ هوشى و

(مروڤيـڻ نه‌ج ڤاكئ)ب ئه‌مرئ دهوله‌تئ دهست پئ كر.ئەڤ چالاكيـه ل چريا ئيـكئ ١٩٣٩ئ دهست پئ كر وب نافئ چالاكيا (تى ٤)هاته نافداركرن .كوژئاليـئ مه‌كته‌با تاييه‌ت يا (ئادولڤ هيـتلـر) دهاته سه‌رپه‌رشتى كرن.قوربانـيـڻ ڤان چالاكيان ژ كلينيكيـڻ جوراوجور د سه‌رانسه‌رى ئه‌لمانـيدا دهاتنه كومكرن وب ئوتوبوسيـڻ كو ب ره‌نگئ قه‌هواى كو په‌نجه‌ريـت وان هات بونه ره‌نگ كرن يان ژى په‌رده پوش كرن بوچهيـڻ تاييه‌ت كو دگوته‌وان بنگه‌هيـڻ (يارمه‌تى دانا مرنئ) ڤه‌دگوهاستن .

*كوئەڤ بنگه‌هه پيـك هاتبون ژ ئوده‌ييـڻ غازئ و كويرهيـڻ مروڤ سوتنئ دهست نيشانكرنا كوكى ژوان مروڤان وه‌كى دبيـژن بيـته (ده‌رمانكرنا دژى ڤه‌گريـئ)يان ژى بيـته كوشتن بدهستيـڻ نوژدارى بو.ئەو مروڤئ كوهاـتا ديار كرن كو بمريت دا كه‌س وكاريـڻ وى ب نامه‌كا ستاندار هيـنه ئاگادار كرن .

*دناف به‌را ساليـن ١٩٤٠ئ هه‌تا ١٩٤٥ئ ب كيـماسى (١٢٠، ٠٠٠) هزار كه‌س بونه قوربانـيـڻ ڤان بنگه‌هان.داويا هه‌يڤا ته‌باخئ دا ١٩٤١ئ به‌شه‌ك ژچالاكيا (تى ٤) راكرتن چونكى نه‌رازى بونا خه‌لكئ ئاسايى ژڤان چالاكيا ب بوو سه‌ر ئيـشه‌كا مه‌زن ژبومه‌كته‌با (هيـتلـه‌رى) .(٣)
١- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (٨٩).

٢- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٠١).

٣- دڤياھون ڦئى کاره‌ساتئ ڤه‌گئړن /وه‌رگيـړان ژ سویدی بوکوردی(صادق سالح)بابئ چه‌نگو لاپه‌ره (١٠٤-١٠٥).

(١١)

*ل ٢٩و٣٠ئيـلونا ١٩٤١ئ مه‌زنـتريـن كـريـارا بڤى ره‌نگى پيـك هات د دهـمئ پيـك ئينانا ڦئى كـريـارئ دهسته‌يه‌ك ب نافئ دهسته‌كا ليـدانئ ب هاريـكـاريا پوليسى (٣٣، ٢٧١) هزار كه‌س زه‌لام، ژن، زاروكيـڻ جوھيان دگه‌ليـئ (بابيـچ جار) ده‌رڤه‌ى باژيـړئ كيـف هاتنه گولله باران كرن .س.س.ب ڤه‌رمانده‌يا هنريش هيـتلـه‌ر، (پيـلانا سه‌ره‌كى)كومكوژى، به‌رپرسياريا ئيدارا پيـك ئينانا كـريـارا ژهولئ راكرنا جوھيان ئەركئ وان

بو.(هيـملـيـر) ل جريائيـكئ ١٩٤٣ئ ده‌ربارئ(ژهولئ راكرنا جوھيان) گوتاره‌ك پيـشه‌كـش كر و ووره‌يا به‌رزا ريـځـستن وئەو كه‌سيـڻ ب ڤان جالاكيان رابين ريـژ ل ڤان گرت .(ئەم ژئ ئاليـئ ئه‌خلاقي ڤه‌ ماڤدار بووين.مه‌ل هه‌مبه‌رى ملله‌تئ خو به‌ربرسياره‌تى هه‌بو كوئەو خه‌لكئ نـييه‌ت هه‌بيت مه‌ژ ناف ببه‌ت، بكوژين(....) مه‌ئەڤ به‌رپرسياره‌تيا دژوار ژبه‌ر خوشتيڤيا ب گه‌لئ خو ئه‌نجام دا .ئەم ژ ئه‌نجام دانا ڤى كارى توژى چ نه‌خوشيـڻ ده‌رونى يان ژى روحى يان ژى كيـماسى د كه‌سايه‌تيا خودا نه‌بوين .)مروڤ كوژان ل گه‌ل هه‌مى دژوريان (ب سه‌ر بلندى) به‌رده‌وامى ژيانئ بون.(١)

*هيـرشا ئه‌لمانا نازى بوسه‌ر ئيـكه‌تيا شوړه‌ڤى ل ٢٢حوزه‌يرانا ١٩٤١ئ، بناڤى هيـرشا بارباروسا، دهست پيـكا كوشتنا جوھيان بو .چوار دهسته‌كئـن ماتور سـوواران بناڤى دهسته‌كئـن دربان دويڤ ئه‌رتيشا ئه‌لمان دمه‌شئ دابون .ئەڤ دهستكه‌ ژپوليس، ئاسايش و س.س.ئ پيـك هاتبون.ل دهست پيـكى هه‌ژماراوان(٣، ٠٠٠)هزار كه‌س بون و ئەركئ وان ل پشـتا جه‌به‌ه‌ى و ل بن پاراستنا له‌شكه‌رى، كومونيستا و ئه‌نداميـڻ جوھيـڻ (حزبى)ژ ناف بيه‌ن .دده‌مه‌كى كوت دا

ئەركىن وان سەرەكى بو (كوشتنا گشت جوهيان). قەرەچ ژى كوم دكرن و گوللەباران دكرن و دەستەكێن درېځ دەربارځ چالاكیځن خو گەلەك ب هویر تومار دكرن و ژبو بەرلین راپورت بەرز دكرن.دقان راپورتاندا مروف دكاریت كوشتنا روژانه دیفچونځ بگەت .ئىك ژقان بەلگەهان فەهرستەكا حەفت لاپەرەى پيڤك هاتییه كو هەمى ئەو ئیعدامین كو ل لیتوانى ل جارځ تیرمەها ١٩٤١ئ ب دەستى ئىك ژئىكانە یځن درب وەشانی ب نافځ (ئا).هتییه ئەنجام دان. ب گشتى هەژمارا قوربانیان (١٣٧٣٤٦)كەسن:كوپيڤك هاتینه ژكومونىستځ روسى و لیتوانى، ئیخسیرځن شەرځ روسى، (نەخوشځن دەرونى)خەلكځ لیتوانى، پولونى، قەرەچ و پارتیزانان.هەلبەت بەشەكځ مەزن ژوان پيڤك هاتییه ژزەلام و ژن وزاروكځن جوهیان .٢٠)

١- دڤياھون فځى كارەساتځى فەگځرن /وەرگيـران ژ سویدی بوكوردی(سابق صالح)بابځى چەنگو لاپەرە (١٠٥-١٠٦).

٢- دڤياھون فځى كارەساتځى فەگځرن /وەرگيـران ژ سویدی بوكوردی(سابق صالح)بابځى چەنگو لاپەرە (١٠٩).

(١٢)

(**كومكوژيا ژن و زاروكان**)

*روژا ١٤ئ چریائىكى ١٩٤٢ئ ژن وزاروكځن كومەلگەها (گینو) میزویج ل ئوكرانیا دەځنە فەگوهاستن بو گەلیەكځ ل دەقەرا(رونو) .ئەو بدەستځ پولیسی ئالمانى و جەكداریځ هەرځمځ یځن ئوكرانىی دەځنە گوللەباران كرن .ل وځرځ بەرپەرځ ١١٢ئ پولیسەك گوللا داویځ ل ژنەكځ دبارینتیت كوھیژ نەمربو
!.

* ل نافبەرا هەیفا ئادارا ١٩٤٢ئ هەتا هەیفا چریا ئىكى ساللا١٩٤٣ئ نځزىكى ملیونەك وحەفت سەد هزار مروف ل ئور دوگایځن مرنځ (بیلزەك، سوبیپورو تریبكینكا) هاتنە كوشتن، ئەف ئوردوگایە بەشەك بوون ژ نەخشځ بنافځ چالاكیځن رینهارد .(١)

(**ژئاف برن ب رڤكا كاركرنځ**)

*ژئاف برن برڤكا كاركرنځ رەنگەكځ دى بووكو ئەلمانیا ژبو كوشتنا زیندانیا ب كار دئینا .وان زیندانی نەچار دكرن كو كارځن گەلەك و گەلەك دژوار وځن سود ئەنجام بدەن.گەل هندځ ژى خارنەكا گەلەك كیم مەرچيځن تەندروستیيځن نەباش ستەمكاریا زځرەفانان ئەشكەنجەیا دلخواز ژبو بچىك ترين شاشى دپونە ئەگەرا مرنا گەلەك ژ زیندانیا كو ل ئوردوگایان دا ئاكنجى بوون.(یوسف شوپەك) ئىك ژزیندانیيځن ئوردوگایځ مرنځ ب نافځ ماژدانەك مەرچيځن كاری دڤى ئوردوگای دا ئاكنجى بوون .

پشتى ئەم دچوینە كاری كومە پځلافځن بندار دپیا بون .وان ب شڤكځن دارى ل مەددان و ل دويف مە دهاتن و ئەم پال دداینە

كنارەكځ حەوشځ ل وځرځ ئەم نەجار دكرن كو كولاف و گەلەك جاران جاكيتځن خو ژى پرى بەر و ئاخ و پيساتى بكەين ب هەردوو دەستان راکەين فەگوهيژنە ئاليځ دى حوشځ و خالى بكەين گەل هندځ وان بځ راوەستیان ل مەددا دوبارە پڕ بكەينەفەبو ئاليیەكځ دى فەگوهيژنەفە و ب فځ رەنگى بەردەوام بين وان ئەم نەچار دكرن كو ل ناف بەرا كارمەندیځ س.س ئ و وان زیندانیيځن كوبەهرەمەند ژهندەك دەست كەفتان و چەكداران ب دەستكځت دارى ل مە ددان و دفيائەم بكەينە خار و وان ئەم دداینە بەرداران وەكى بارانځ دار ل مە دبارين .وځرځ دوزەخ بو)).٢٠)

١- دڤياھون فځى كارەساتځى فەگځرن /وەرگيـران ژ سویدی بوكوردی(سابق صالح)بابځى چەنگو لاپەرە (١١١-١١٥).

٢- دڤياھون فځى كارەساتځى فەگځرن /وەرگيـران ژ سویدی بوكوردی(سابق صالح)بابځى چەنگو لاپەرە (١٢١).

(١٣)

* (سالمان لونتان) كو ئەندامځ دەستەكا فالاكنا كويرهان ژتەرمان بو رویدانەك رافەدكر ل ٢٠ هەيڤا چریا ئىكى ساللا١٩٤٤ئ كو وى ب چاڤځن خو دیت بوو .ئەف بابەتە ل سالا ١٩٦١ئ ل بن ئاخځ ل نځزىكى ئىك ژ كويرهەځن ئوردوگای پەیدابوییە . ل نیڤرویا روژا رون و ئاشكرا ٦٠٠كورځن جوھى د تەمەنځ ١٢هەتا ١٨سالى دا ئینانە فځرە .چلكځن دریژ و نازكځن زیندانځ ل بەروان بوون .پځلافځن دریای یان ژ ى شمکځن بن دار دپییا بون (....)دەمځ گەشتینە بنەجھځ فەرماندەى فەرماندا كو چلكځن خو ژبەرخو بكەن .ئەو ب دوكتلا كو ژبوریيځ كويرهان دەرەكەفت هەست پځ كرن و گەلەك زوى زانين كو بەرو مرنځ يځت هځنە پالدان وژ بځ ئومځدى دەنگځ گریځ بلند بو و پڕچاخو كيژان و هەر ئىك ب ئاليیەكځ دا رەڤى دەنگځ زەلالځ قان كوران دەم ب دەم بلند دبو و كارمەندځ س.س ئ گرنژینەكا رەزامەندنە ل سەر لیقان وځن بجيكترين نیشانیځن هەم خەمیځ وەكى پپروز مەندانە مغرور راوەستیان بوون و ئەو ددانە بەر دریيځ گران و پال ددانە ژورڤە هیشتا چەندین ژوان يځت كەنە خار و پيکولځ دكەن خو ژمرنځ رزگار بكەن و كارمەندځ س.س. ئ رادهيئلە وان هوڤانە وان ددנە بەر دریان .و ل دوماهیځ شیان رەوشځ كونترول بكەن و زاروكان بیننە ژووردا .ئەرځ وان بخو زاروك نەبون.(١)

–بەلځ ئەفەبو كومكوژيا جوهیان و قەرەجان ب دەستځ نازیان .لځ ئەف چەندە نەیا كيّمە جەندین هزار جوھى و قەرەج ل سەرانسەرى ئوروپا هاتنە كوشتن . دەمځ نازیان دەست ب كوشتنا جوهیان كرى مەرەماوان ئەوبو كو جوھى ل سەرانسەرى دنياځ نەمینځن .بەلځ پا ئەو هەمى كوشتنە و ئیخسیركرنە و دەرەدە سەرییە نەبو جھځ چ ئاستەنگا ل بەر جوهیان ! جوھى ئەڤرو مەزنترين دەولەتا هزرى وب هيژترين دەولەتە ئەڤرو ل روژھەلاتا نافەراست ئەف هەمى كوشتنە

و ئەف هەمى زیانە بەرهەمځ وځ ئەڤروكە بوجوهیان پەیدابو . بلا نەتشتەكځ سەیر يځت دەمځ كومكوژيا جوهیان ل بیرامە بهځت ژبەركو هەتا مللەتەك قوربانىځ نەدەت تاما ئازادیځ نابینت .بەلځ بەرهەمځ فځ چەندځ هەمیځ ئەڤرو دیاربوو كو جوھى يځت ژين ب ئازادى و نازى ژى يځت مړين ..

١- دڤياھون فځى كارەساتځى فەگځرن /وەرگيـران ژ سویدی بوكوردی(سابق صالح)بابځى چەنگو لاپەرە (١٢٨-١٢٩).

(١٤)

–ژځدەرځن مفا ژځ هاتى وەرگرتن :

١-پەرتوکا بنافځ (دڤيا ھون فځى کارەساتځ فەگځرن)وەرگيـران ژسویدی بوكوردی سابق صالح (بابځى چەنگو) (لاپەرە١٣-١٥) (لاپەرە١٨-١٩) (لاپەرە ٢٣) (لاپەرە٢٧) (لاپەرە٣٩) (لاپەرە٤٢) (لاپەرە٤٥-٤٦) (لاپەرە ٤٩-٥٠) (لاپەرە٥٤) (لاپەرە٥٩) (لاپەرە٦١-٦٢-٦٣-٦٤)

(لاپەرە٦٦-٦٧-٦٨-٧٠) (لاپەرە٨٧-٨٨-٨٩) (لاپەرە١٠١) (لاپەرە١٠٤-١٠٥-١٠٦) (لاپەرە١٠٩) (لاپەرە١١١) (لاپەرە١١٥) (لاپەرە١٢١) (لاپەرە١٢٨).

٢-فەرھەنگى سیاسى نوځ ٢٠٠٦.ئامادەکردن:زاهیر محمدى .ياسين حاجى زاده .

(لاپەرە٣٢٥-٣٢٦).

٣-ھندەكځن پرخوەشى وگەلەكځن ماندى .نوئام چومسكى .ھەڤبەيڤين:دځڤيدبارساميان . پاچڤە ژ ئینگليزى:د.لەزگينى ئافدرەھمانى .

(لاپەرە٦٣-٦٤).

لځكځلځينەوه: نځپځرڤان يوسڤ

ئەدەبى ئيسرائىلى: پردەيگ لە نيوان تەورات و ژياندا

ناخوم بن يوسف ساموئل سوکولوف -נחום סוקולוב

قۇناغەكانى پەرەسەندنى شيعرى عيبرى:

سەرەتاي نوسىنەوہى شيعرى عيبرى دەگەریتەوہ بۇ ماوہى نوسىنەوہى تەورات ئەم شيعرەش كە دانەبراوہ لەو كاتەوہ تا ئىستا كە لە پوورى كۆنى عيبرى وكارىگەريبيە دەرەكەكان پىكەوہ گرى دە دات .شيعرى سەردەمانى رابردوو باسى بابەتى ئاينى و نەتەوہيى دەكات، بەلام دوريش نىہ لە دەربرينى تاقىكردنەوہ شەخسىەكانى تاكەكانى كۆمەل، ئەو دەربرينى كە ئىستا زالە بە سەر داھينانى شيعرى ھاوچەرخ.لە ماوہى سەرھەلدان و گەشەپيدانى فيكرى لە ئەوروپا(۱۷۸۱-۱۸۸۱) شاعىرەكان باسى بابەتە تەقلىدەكانى شيعريان دەكرد، ئەويش لە ژىر كاريگەرى رووداوہ ميژوويە گرىنگەكان و لە پيشى ھەمووشيانەوہ داواكردىنى مافى ھاوولاتى بوون بە كامىلى بۇ جووہكانى ئەوروپا، ھەروەھا بە ھۆى پەرەسەندنى بزاڤى سىكيۆلاريزم لە ناو ناوہندە جوہكاندا و گەورەبوونى بزوتنەوہى يەھۇدىيەكان لەكوتايى سەدەى تۆزدە دا، كاتىك ئەم بزوتنەوہيە بانگەوازى دووبارە بنياتنانەوہى نىشتىمانىك بۇ جوويەكانى دەركرد لە سەر خاكى ئيسرائيل . لەوكاتەدا حايمىم نحمان بياليك (۱۸۷۳-۱۹۳۴) و شاوول چارنيخوفسكى(۱۸۷۵-۱۹۴۳)ديارترينى ئە و شاعيرانە بوون كە پەيدا بوون لە و ماوہيەدا و ھاتن بۇ ئيسرائيل لە سەرەتاي سەدەى بىستەم .

داھينانە شيعريەكانى بياليك رەنگدانەوہى پابەندبوونىكى تەواو دەرەخات بە بزاڤى ھەلسانەوہى نەتەوہيى جوويەكان و رەتكردنەوہى مانەوہى جووہكان لە ئۆرۆپاي رۆژھەلات.ئەم داھينانەش برىتيە لەچەند سרوديكي دريژ كە بەچەند بەشيك باسى ميژووى جووہكان دەكات و ھۆنراوہيەكى گۆرانى سۆزدارى تىدايە كە باسى خۆشە ويستى و سروشت دەكات.بياليك كە زۆر جار دەستى بۇ رادەكيشن و پيى دەلین شاعىرى (نەتەوہ پەرست)ياخود شاعىرى پېنسانسى جوو شتىكى تازەى داھينا ئەويش فۆرمىكى ھۆنراوہى عيبرى ھاوچەرخ بوو كە گرىنگترين سيفەتەكانى دەرچوون بوو لە ليشاوى دەستەواژە تەوراتيەكان كە شاعىرانى پيشوو بە كاريان ھيئاوہ لە نەزم و قافىەى شيعردا، لە ھەمان كاتدا پارىزگارى كرد لە ھەيكەلى كلاسىكى، روونى دەربرين لە چوارچيوہى دىرەكانى ھۆنراوہ يەكى شيوہ تەواو و روون وئاشكرا، بەلام ھەلگري رۆحى ھاوچەرخ بيت شيعرەكانيشى لە سەر زارى مندالان دەوتریتەوہ، لە ئيسرائيل نەوہ لە دواى نەوہ.لە لايەكى ترەوہ چارنيخوفسكى ھۆنراوہى گۆرانى دانا لە گەل داستانە درامىەكان وچىرۆكە شيعريەكان و چىرۆكە رەمزيەكان، لە ھەولدانابوو بۇ چاككردىنى جيھانى مرۆڤى جووہكان

ستايلى چارنيخوفسكى جياوازە لە ستايلى بياليك كە زمانى تەورات و زمانى گشتوگوى لە يەك ھۆنراوہدا كۆكردۆتەوہ. ئەم دوو شاعىرەش بە قۇناغى گواستنەوہى شيعرى عيبرى لە زمانى تەقلىدەوہ بۇ ئوسلوبى شيعرى ھاوچەرخ دادەنرين

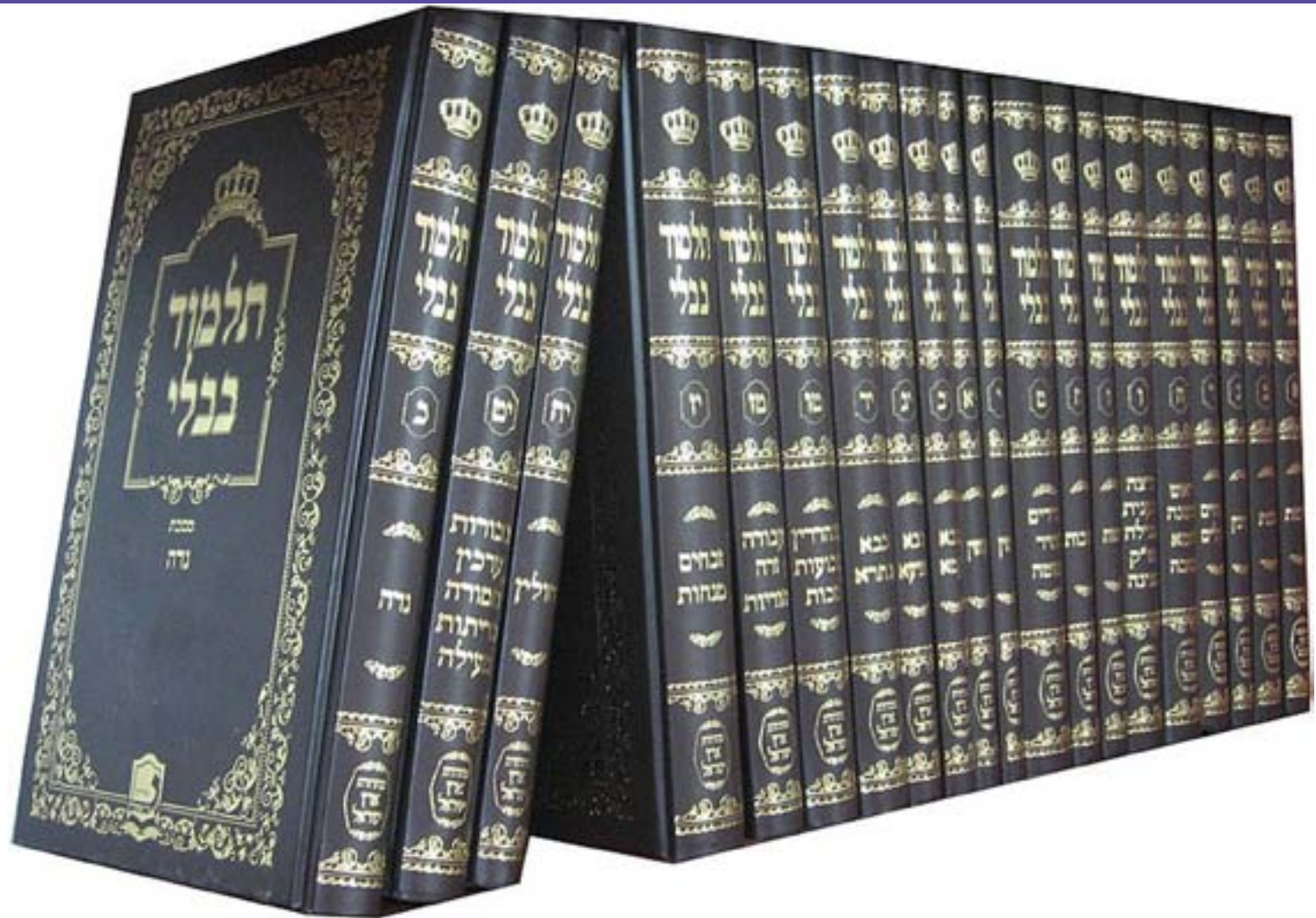
لە ريگەى تەركىزكرکردن لە سەر ھۆشى شانازى كردن بە خود و شانازى كردن بە كەرامەتى جوو و پەرەپيدانى ھەستكردن بە جوانى و سروشت.ھەست و زمانى نوسىنەكانى نزيكە لەو ستايلە عيبريەى كە باوبوو لە نوسىنەوہى تەفسىرەكانى تەورات. لە مەشدا جياوازە لە ستايلى بياليك كەزمانى تەورات و زمانى گشتوگوى لە يەك ھۆنراوہدا كۆكردۆتەوہ.ئەم دوو شاعىرەش دادە نرين بە قۇناغى گواستنەوہى شيعرى عيبرى لە زمانى تەقلىدەوہ بۇ ئوسلوبى شيعرى ھاوچەرخ. لە سالانى پيش دروستبوونى دەولەتى ئيسرائيل و لەكاتى دروست بوونيدا كۆمەلىك شاعىر پەيدا بوون لە سەروى ھەموويان ئەبراھام شلۆنسكى، ناتان ئەلترمان، ليئائە گۆلدبيرگ، ئورى تسفى گرينبىرگ. شيعرەكانى شلونسكى چەند سيفە تىكى ھەيە لەوانە شيعرەكانى پركردووہ لە ويئەى شيعرى و دەستەواژەى زمانەوانى دروستكراوچ لە شيعرەكانى يان لە كاتى وەرگيترانى چەندىن ھۆنراوہى كلاسىكى بە تايبەتى ئەوانەى لە زمانى روسيە وە وەرگيتراون.نوسىنەكانى (ناتان ئەلترمان) دەناسریتەوہ بەوہى لە زۆريەى كاتەكاندا دەربرينى بىروچوون وھەلۆيستە سياسىيە كانيەتى و ھەروەھا بە دوداچوون بووہ بۇ ھەموو قۇناغيك لە قۇناغەكانى پەرەسەندنى كۆمەلگاي جوو لە ولاتدا.ھەروەھا شيعرەكانى دەربرينى دريژى پيۆہ ديارە لە گەل ويئەى شيعرى جۆراو جۆر لە رووى ريتم و قافىيە، جياوازى وينە مەجازيەكان و شيۆہكانى خواستن(استعارە). لەلايەكى ترە وە ليئائە گۆلدبيرگ ھۆنراوہى گۆرانى بەكاردەھينا لە چەند بوارىكى تازەدا وەك گۆرانى گوتن دەربارەى سروشت، وەسفى شار ياخود دەربرينى ھەستەكانى مرۆڤ لە وەختى گەپان بە دواى خۆشەويستيدا.ئورى تسفى گرينبىرگ زۆريەى ھۆنراوہكانى تەرخان كردهبوو بۇ بابەتى نەتەوہيى، ھەروەھا بۇ ئەو شۆك و ناؤمىديەى بالى كىشابوو بە سەر گەلى جوودا لە ئەوروپا بە ھۆى كارەساتەكانەوہ، شيعرەكانى بەوہ ناسراون كە دەربرينيەكە لەبى ھىوايى و توورەبوون بە بەكارھيئاننى ويئەيەكى مەجازى دلرەقانە و سەخت و ستايلىكى لەرادە بەدەر بەھيز.ئەم كۆمەلە شاعىرە بوون

بە ئوسلوبى زمانى عەوامى خەلک و هیچ بايەخیک بە وەزن و قافیە نادات.لە ناو ئیسرائیلیشدا جەماوەریکی فراوان ھەیه لەو خوینەرانیی حەزیان لە شیعەر خویندەنەویە، ئەم جەماوەرەش بە بەردەوامی دیوانە شیعەرەکان دەکرن بەرادەییەکی زۆر گەورە کە کەمتر نیە لەو برەیی کە دەفرۆشریت لە ولاتانی رۆژئاوا کە لەھەندیک باردا ژمارەکەیی لە دانیشتوانی ئیسرائیل زیاترە .

سە رچاوە:لە ئینتەرنیټەوہ

زاخ، دان باجیس، ت.کارمی، داڤید ئەڤیدان ئەم گرووپە زیاتر بەلای ئوسلوبی سووککرنەوہی ئەو دەربرینە شیعەرە بوون کە باس لە واقع دەکات و دوور کەوتنەوہ لەو بابەتانەیی کە باسی ئەو تاقیکردنەوانە دەکات کە سیفەتی شمولی ھەیه، بیکردنەوہ و تیررامان لە واقع بەبیربوچوونی تاکە کەس بەلا پەسەندتربوو لە گەل بەکارھێنانی زمانی سادەیی گفتوگۆ.ئەم گروپەش توانیان سەنتەری قورسابی داھێنانی شیعەری لە شاعیری روسی پۆشکین و شاعیری ئەلمانى شیلەر بگوازنەوہ بۆ رەوتی شیعەری ھاوچەرخی ئینگلیزی و ئەمریکی. داھینانە شیعەرەکانی یەھودا عەمیخای کە وەرگێراوہتە سەرچەندین زمانی جیاواز بریتیه لە بەکارھێنانی زمانی گفتوگۆی سادە و وینەیی مەجازی و فەلسەفی، لە گەل ئوسلوبی کۆمیدی و گالتەپیکردن، ھەموو ئەم فاکتەرانە بوونە نیشانەییەکی جیاواز بۆ بەشیکی گەورەیی شاعیرە ھاوچەرخەکان کە لە دواى عەمیخای پەیدا بوون.دواتر ئەم کۆمەلە رایانگەیان بەشیوہییەکی ئاشکرا کە ئیتر شیعەری ئایدوئوژی کوتایی پێھاتووہ، پەییوەندیان پچراند بەتەواوہتی لە گەل ئوسلوبی شیعەری ئەلترمان و شلونسکی وەک بەکارنەھێنانی نەزم و قافیە و زمانی شیعەری کلاسیکی. خوینەریش کاتیک ھۆنراوہکانی ناتان زاخ دەخوینیتەوہ وا خەیاڵ دەکات کە زمانی سادەیی گفتوگۆی عیبری وا لیکردوہ کە لە جۆری مۆزیکیکى نیمچە بۆنەییەک یان مونسەبەتیکی دروستکراو دەچیت.بوارەکانی داھێنانی شیعەری عیبری ئیستا چەندین لایەنی جیاواز دەگرتەوہ، ھەندیک لە شاعیرەکان لە سەرەتادان ھەندیکی تر لە پایزی تەمەندان و ئەم گروپەیی دوايیش وەک (مەئیر فیزلتیر)، کە ستایلیکی عامی راستە وخۆ بەکار دینیت دوور لە رۆمانسیەت و تەلئەبیپ ئەکاتە سیمبۆلی واقعەکە.یەکیکی تر(یائیر ھۆرفیتس) کە شاعیریکە ئوسلوبەکەیی بریتیه لە خۆریکخستن و دەربرینی خەم و ناخۆشیی کە مرۆڤیک ھەستی پیدەکات بە ھۆی ئاگاداربوون لەوہی ئەجەلی مرۆڤ شتیکى حەتمیە، ھەروہا شاعیریکى ئافرەتی وەک یونا فالاخ کە باس لە خۆی دەکات لەچەند دیریکى شیعەریدا کە بەشیوہییەکی گالتە ئامیز دایرشتووہ و بە زمانی عامی سادەیی خەلک، لە گەل بە کارھێنانی پالئەری دەرونی ریکوپیک و چەند فاکتەرەریکی خواستراو لە فرۆید و زنجیرەییەکی دورو درژ لە ئوسلوبی ھەلقوولانی بیروبوچوونە کان (تداعی الافکار).ھەندیکی تر لە و شاعیرە ناودارە ھاوچەرخانەیی تر وەک (ئەشیر رایخ)، (ئەریبە سیڤان)، روونی سومیک، موشیە دور.داھێنانی شیعەری ھاوچەرخ لە ئیستادا لە ژیر کۆنترۆلی ھەست و ئارەزووی تاکەکەسی وسەرسوورماندایە (الفردیە والحیرە) و شیعەرەکانیش بەو ئاراستەییە دەرۆن کە کورتبەن ودانراين

لەم باریەوہ لیئاھ گۆلڈبیرگ بەراشکاوانە ئەم ھەستە دەرئەبریت کاتیک باسی«ئازاری دوو نیشتیمان» دەکات.شایەنی باسە بەشیکی گەورەیی ھۆنراوہکانی ئەم کۆمەلەییە ئاوازی مۆزیکیی بۆ دانراوہ.راحیل بلاوشتاین (١٨٩٠-١٩٣١) یەکەم ئافرەت بوو کە شوینی پيشی پيشەوہی داگیرکردبوو لە نووسینی ھۆنراوہی عیبری، نازناوہکەشی ھەر بەناوی خوہوہ بوو(راحیل). شیعەرەکانی پێوہری بنەرەتی بوون بۆ شیعەری عیبری ئافرەت، ھەروہا بۆ پيشبينيەکانی جەماوەریش بۆ ئەم ھۆنراوہ یە، شیعەرە کانبەوہ جیادەکریتەوہ کە شیعەری گۆرانی و سۆنداریە بە شیوہییەکی سادە و دوور لە خۆ بەزل زانین نووسراوہ لە چەند دیریکى کورتدا، ئەم کاریگەریش دەرئەکەویت لە ئوسلوبی بەشیکی گەورەیی ھۆنراوہی شاعیرە ئافرەتەکانی ئەو سەردەمە و ئەوانەشی دواى ئەو ماوہیە دەرکەوتن وەک دالیا رابیگۆڤیچ و مایا بیجرائۆ.لە ناوہ راستی پەنجاکاندا کۆمەلیک شاعیری لاوی تازە سەریان ھەلدا کە زمانی عیبریان بە زمانی دایک دادەنا لەوانە یەھودا عەمیخای، ناتان

کە دەرگایان کردەوہ بۆ ھاتنە ناوہوہی پیتی زمانی گفتوگۆ بۆ ناو شیعەری عیبری و زیندووکردنەوہی دەستەواژە زمانەوانیە کۆنەکان و داھێنانی شێوہی دەربرینی نوی کە وایکرد لە زمانی شیعەری کۆن بە رادەییەکی گەرەتر کراوہ و فراوانتر بیت لەجاران . لەو ماوہیەدا شیعەر بەدەرە جەییەکی گەورە لە ژیر کاریگەرایی ھەردوو قوتابخانەیی «ئایندە و سیمبولی » روسیدا بوون، ھەروہا قوتابخانەیی ئیکسپریشنیزمی ئەلمانى .

ھۆنراوہکان مەیلیکی تیدابوو بۆ بنیاتی کلاسیکی و نەزم و قافیەیی ریکخراو و لە یەکچو، لە زۆر حالەتدا شاعیرەکانی ئەم کۆمەلەیی ئەم سەرئەوسەریان بوو لە نیوان وینە سروشتیە کان کە لە گەل خویاندا ھینابوویان لەو ولاتى تیدا لە دایکبوون و ئەو وینە تازانەیی دروست دەبوون لە پیش چاویاندا لە ناو نیشتیمانی تازەدا.لە چەندین ھۆنراوہ دا تیکەلَبوونی یادگاریەکانی ولاتى پيشو روودەدات لەگەل ئارەزوویەکی بەھیز بۆ چەسپاندنی پرەگ ویشە لە نیشتیمانی تازەدا،

אנא כורדי

עיתון הארגון הארצי של יהודי כורדיסטאן בישראל
מייסודו של חביב שמעוני

ISRAEL-KURD

ישראל-כורד

בשיתוף

בפייסבוק

גליון מס' 2, ניסן תשע"א, אפריל 2011

מרדכי יונה חוזר אל המקורות:

כך חגגו את הפסח בכורדיסטאן • עמ' 4

Tipard PDF to Image Converter
<http://www.tipard.com>

בקרב בערוץ 98: שידורי
העדה הכורדית • עמ' 3

נפרדים מיוסף שילוח
וששון עדקי • עמ' 5

רוژנאמهی ئیسرائیل-کورد به زمانی عیبری
ژماره ۲

הארגון הארצי של יהודי
כורדיסטאן בישראל
נאחל לקוראי העיתון
פסח שמח וכשר

מסורת האריגה היהודית
בכורדיסטאן נמשכת

דיווח מיוחד מהאוטונומיה הכורדית בעיראק • עמ' 7